

Præstationskultur og romantiske relationer

- En kvalitativ undersøgelse af unge voksnes oplevelse af præstationskultur i romantiske relationer

Rapportens samlede antal tegn
(med mellemrum & fodnoter): 244.061
Svarende til antal normalsider á 2400 tegn: 101,7

Selina Mohr Pedersen,
Studienummer: 20173454

Sofie Graakjær Trige,
Studienummer: 20166940

Vejleder: Ester Kofod

**10. Semester, Psykologi,
Kandidatspeciale**

Aalborg Universitet
30.05.2022

ABSTRACT

The following project seeks to examine the experience of achievement culture in romantic relationships amongst young adults. In order to understand the concept of achievement culture this project draws on the work of Petersen & Krogh and their conceptualization of the mentioned phenomena. Achievement culture is a regularly debated topic in the Danish media and is often described as connected to a decrease in psychological well-being. The subject has previously been investigated in scientific literature and studies; albeit mostly in school and educational contexts.

Four semi-structured interviews are conducted in order to shed light upon the experience of achievement culture in romantic relationships amongst young adults. The interviews are grounded in a phenomenological and hermeneutic approach and orientation. The subsequent method of analysis is the interpretative phenomenological analysis (IPA), in which relevant empirical themes are identified and subsequently connected to relevant theoretical literature. To shed light upon the experience of achievement culture in romantic relationships and the identified themes, a theoretical perspective from Illouz will address the characteristics of the modern romantic relationship and its characteristics. To examine the experience of ambivalence this project will draw on the work of Ziehe & Stubenrauch and their descriptions of the ambivalence of the cultural release. Lastly Bamberg's theory of narrative identity will assist in the understanding of identity construction in conjunction with achievement culture.

Grounded in the empirical data collected and the subsequent IPA, this project finds that the experience of achievement culture in romantic relationships amongst young adults, is characterized by an array of demands and expectations that the young adults seek to act in accordance with. Furthermore, these demands are internalized and become something the individual continuously creates and practices. The experience of achievement culture in romantic relationships is thereby an experience of not being able to distinguish between outer and inner wishes and aspirations. Secondly the experience of achievement culture in romantic relationships is fundamentally ambivalent in that it contains conflicting demands comprising the

need for safety and security while simultaneously being autonomous and free. Lastly the young adults describe how their own achievements become central to the understanding of self and the identity construction. Performing in the romantic relationship becomes crucial to the experience of worth and success.

Indholdsfortegnelse

1. INTRODUKTIONSKAPITEL.....	1
1.1. Indledning.....	1
1.2. Problemformulering.....	2
1.3. Introduktion; præstationskultur.....	2
1.3.1. Afgrænsning af præstationskultur.....	3
1.3.2. Litteraturgennemgang af præstationskultur.....	6
1.4. Introduktion; romantiske relationer.....	15
1.4.1. Definition af romantiske relationer.....	15
1.4.2. Romantiske relationer i dette projekt.....	15
1.4.3. Psykologien og romantiske relationer.....	16
1.5. Opsamling.....	20
2. METODEKAPITEL.....	21
2.1. Videnskabsteori.....	23
2.1.1. At forstå og fortolke det individuelle.....	23
2.1.2. Fænomenologi og hermeneutik.....	24
2.2. Metode.....	29
2.2.1. Det semistrukturerede interview.....	29
2.2.2. Undersøgelsens design.....	30
2.2.3. Udførelsen af de semistrukturerede interviews.....	34
2.2.4. Valg af analysetilgang.....	35
2.2.5. Ethiske overvejelser.....	35
3. TEORIKAPITEL.....	41
3.1. Bamberg; narrativ identitet.....	41
3.1.1. Fra 'big stories' til 'small stories'.....	41
3.1.2. Bambergs identitetsforståelse.....	42
3.2. Ziehe & Stubenrauch.....	44
3.2.1. Den kulturelle frisættelse.....	45
3.2.2. Den kulturelle frisættelses ambivalens.....	46
3.3. Illouz; moderne kærlighed.....	49
3.3.1. Samtidens romantiske relationer.....	49
3.3.2. Det romantiske valgs arkitektur.....	50
3.3.3. Behovet for anerkendelse.....	52
3.3.4. Ønsker og begær.....	53

4. ANALYSEKAPITEL	54
4.1. Introduktion af interviewpersoner.....	55
4.2. Deskriptiv analyse	55
4.2.1. Præstationer i romantiske relationer	56
4.2.2. Selvførelståelse	69
4.2.3. Ambivalens	71
4.2.4. Opsummering	75
4.3. Teoretisk analyse	75
4.3.1. Præstationskultur	76
4.3.2. Ambivalens	81
4.3.3. Narrativ identitet.....	85
4.3.4. Opsummering	89
5. DISKUSSIONSKAPITEL.....	90
5.1. Diskussion af undersøgelsen.....	90
5.1.1. Udvælgelse af interviewpersoner	90
5.1.2. Diskussion af interviews.....	93
5.1.3. Projektets bidrag	94
5.2. Diskussion af emnefelt	99
5.2.1. Modernitet eller præstationskultur?	99
5.2.2. Noget indre eller noget ydre?	105
5.2.3. Selvopfyldende profeti	106
6. KONKLUSION	108
7. REFERENCELISTE	111
8. PENSUMLISTE	115

Bilag 1: Rekrutteringsopslag

Bilag 2: Samtykkeerklæring

Bilag 3: Samtykke til behandling af personoplysninger

Bilag 4: Interviewguide

Bilag 5: Transskription, Andreas

Bilag 6: Transskription, Beate

Bilag 7: Transskription, Camilla

Bilag 8: Transskription, Diana

1. INTRODUKTIONSKAPITEL

1.1. Indledning

I dagens samfund anvendes ‘præstationskultur’ ofte som betegnelse for de udfordringer unge møder i dag. Betegnelsen anvendes hyppigt i den offentlige debat og dertilhørende diskussioner om præstationskultur og dens konsekvenser (Petersen & Krogh, 2021). Ofte beskrives det, hvordan unge i dag føler sig pressede i skolen og bukker under for enorme forventninger og krav. I den forbindelse beskriver mange unge, at de oplever store bekymringer og at føle sig stressede og udmattede (Madsen, 2021, pp. 1-3; Willig, 2013, p. 52). Når man forsøger at begribe og forstå unges udfordringer i dag og hvorledes disse adskiller sig fra tidligere, peges ofte på en præstationskultur som årsag hertil (Katznelson et al., 2021, p. 85). På sin vis er det, at vi lever i en præstationskultur, blevet sagt så mange gange, at det er blevet til en sandhed (Madsen, 2021, p. 169f). Her er tendenser, der ligner præstationskultur, blevet beskrevet i mere populærkulturelle bøger fx Hjortkjærs ‘Utilstrækkelig’ (2020). Samtidig bliver ‘præstationskultur’ i højere grad gjort til genstand for forskning (Krogh, 2021; Katznelson, Pless, Görlich, Graversen & Sørensen, 2021).

Karakteristisk for præstationskultur er, at præstationen ikke alene gælder ét aspekt af individets liv såsom karriere. Ideen om ‘godt er ikke godt nok’ kommer til at præge alle livets aspekter som krop, fritidsinteresser, venner, boligindretning, osv. (Petersen & Krogh, 2021, p. 19f). Tidligere er præstationskultur undersøgt i relation til skole- og uddannelsesregi (Krogh, 2021; Bakken, Sletten & Eriksen, 2018; Lakocevic, 2021; Lausten & Kragelund, 2018). Vi vælger nu at undersøge præstationskultur i en anden kontekst. Vi vurderer, at fænomenet bliver for ukonkret at undersøge uden en kontekst – i hvert fald indenfor rammerne af dette projekt. Hvis præstationskultur er noget, der influerer næsten alle livets arenaer, vurderer vi, at dette rækker udover, hvad en enkelt undersøgelse kan rumme. Vi vælger rammen; romantiske relationer. Således er vi i dette speciale interesserede i oplevelser og erfaringer af præstationskultur i romantiske relationer.

Vi har valgt romantiske relationer som ramme af flere årsager. Eksempelvis kan romantiske relationer have en identitetsmæssig og selvdefinerende funktion (Bühler & Dunlop, 2019, p. 2). Her kan den romantiske relation anskues som en kontekst, igennem hvilken individet forstår sig selv (Bühler & Dunlop, 2019, p. 2). Samtidig kan romantiske relationer have en tryghedsskabende funktion (Illouz, 2012, p. 123). Vi undrer os over, hvad der sker i et samspil mellem præstationskultur og romantiske relationer. Her kan der være mulighed for, at et individ, der efterstræber nogle af præstationskulturens krav, ikke alene sætter krav til sig selv, men også til sin partner. Dette kan potentielt give præstationskulturen en ekstra dimension, hvor individet udover at sætte krav til sig selv også sætter krav til sine relationer. Vi undrer os hermed over, hvad der sker, når præstationskultur anskues i en kontekst, hvor individet ikke alene må forholde sig til sig selv.

1.2. Problemformulering

Ovenstående overvejelser og refleksioner leder os til følgende problemformulering:

Hvordan opleves præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne?

Dette projekt centrerer sig altså om to fænomener ‘præstationskultur’ og ‘romantiske relationer’. Præstationskultur er hovedfokus for dette projekt. Her bliver romantiske relationer den kontekst, hvori vi undersøger præstationskultur. Vi vil derfor starte med en introduktion af præstationskultur i form af en afgrænsning og litteraturgennemgang. Efter at have introduceret præstationskultur vil vi introducere romantiske relationer.

1.3. Introduktion; præstationskultur

Introduktionen af præstationskultur har til formål at præcisere og klarlægge, hvad fokus for dette projekt er, og således at give en indføring i projektets interessefelt. Vi vurderer dette som særligt centralt for fænomenet præstationskultur af forskellige årsager. Præstationskultur er for det første et fænomen, der går på tværs af grænser mellem psykologi, sociologi og samfundsvidenskab. Således beskrives

præstationskultur inden for forskellige videnskabelige traditioner. Samtidig er det et fænomen, der ofte nævnes i flæng med andre samfundstendenser, og sjældent synes at blive afgrænset skarpt. Sidst beskrives præstationskultur i mange forskellige kontekster - fra videnskabelig undersøgelse til den offentlige debat. Derfor finder vi det nødvendigt at danne et overblik over præstationskultur og klarlægge, hvordan fænomenet forstås i dette projekt.

1.3.1. Afgrænsning af præstationskultur

I dette afsnit vil vi afgrænse præstationskultur. Præstationskultur er et fænomen, der ligger tæt op ad andre beskrevne samfundstendenser. Dette være sig et mere overordnet samfundsfænomen som modernitet og individualisering, men også mere specifikke samfundsbegreber som senkapitalisme, nyliberalisme og konkurrencestat (Madsen, 2021, p. 14). Ifølge psykologer, sociologer og andre forskere udspringer præstationskulturen nemlig fra mere overordnede samfundstendenser som øget individualisering og konkurrence (Madsen, 2021, p. 14, 109 & 132; Petersen & Krogh, 2021, pp. 9-12 & 14; Sørensen, Pless, Katznelson & Nielsen, 2017, pp. 29-31). Her er en stor mængde af international vestlig litteratur, der forbinder individualisering, identitetsarbejde og psykisk mistrivsel (Giddens, 1996; Ziehe & Stubenrauch, 2008). Når vi undersøger fænomenet 'præstationskultur', synes der hertil at forekomme en vis tendens til "kært barn har mange navne". Her beskrives en lang række psykologiske og samfundsmæssige fællestræk - dog benævnes disse forskelligt. Disse fællestræk er bl.a. individuelt ansvar, øget konkurrence og selvoptimering - alle med den konsekvens, at der opstår et øget fokus på præstationer og præstationsevne (Sørensen, Pless, Katznelson & Nielsen, 2017, p. 29f). Det er dog ikke ligegyldigt, hvilken specifik benævnelse man anvender til at beskrive en samfundstendens. I det begreb, man vælger at tage udgangspunkt i, ligger nemlig også et særligt menneskesyn og forståelse af samspillet mellem individ og samfund (Madsen, 2021, p. 16). Vi vil derfor starte med at forklare, hvorfor vi netop undersøger 'præstationskultur' og hvad dette begreb indebærer.

1.3.1.1. Præstation som kultur

I indeværende projekt vælger vi at anvende ordet ‘præstationskultur’, da vi vurderer, at dette er mest meningsfuldt for projektets psykologisk undersøgelse. Vi ønsker *ikke* at fokusere på en diskussion af politiske tiltag, institutionel organisering eller markedstendenser. Vi ønsker snarere at udfolde og belyse egentlige erfaringer og oplevelser af at *leve* i en præstationskultur. Petersen og Krogh (2021) har skrevet bogen ‘Præstationskultur’, hvilken er central for, hvordan vi forstår præstationskultur i dette projekt. Petersen og Krogh (2021, p. 13) refererer til Baumans forståelse af ‘kultur’ og forklarer herudfra, at netop præstations-*kultur* ikke alene er noget udefrakommende, der presses ned over individet. De forklarer, at præstationskultur også udøves af dem, der påvirkes af den. Med afsæt i Bauman forklares, at kultur er noget vi gør og noget vi skaber sammen. Her bliver præstationskulturen “skabt og genskabt af børn og unges hverdagsliv med alt, hvad det indeholder” (Petersen & Krogh, 2021, p. 13).

Vi vælger derfor at fokusere på præstation som kultur, og anskuer dermed præstationskultur som noget, der udspiller sig imellem og skabes af mennesker. Herudfra kan vi forholde os til de kulturelle omstændigheder som noget, der udøves og udleveres af individer - og ikke alene påføres individer udefra gennem fx politiske tiltag.

1.3.1.2. Begrebsdefinition af præstationskultur

I en afgrænsning af begrebet præstationskultur synes det relevant at starte med selve ordet ‘præstation’. Ordet præstation kommer af det latinske ‘praestare’ som betyder at stå foran, overgå eller yde (Petersen & Krogh, 2021, p. 7). Når ordet præstation sættes i forbindelse med kultur, kommer præstationen til at række ud over det enkelte individ. Med præstationskultur peger Petersen og Krogh (2021, p. 8) på, at der i de seneste år, ikke blot er kommet et særligt fokus på individets præstationer, men at disse har fået en helt central betydning. Således bliver præstationen til en central værdi og mål i sig selv, hvorigennem individet kan bevise sit værd.

Ifølge Petersen og Krogh (2021, p. 8) får præstationen betydning for hele individets liv i en præstationskultur. Individets præstationer og præstationsevne sætter både

rammen for individets generelle muligheder og succes i tilværelsen, samt måden hvorpå individet konstruerer og forstår sig selv. En grundforestilling i en præstationskultur er, at præstationen anses som nøglen til det 'gode liv'. Her bliver præstationer til en markør for, hvor godt individet 'lykkedes' (Petersen & Krogh, 2021, p. 8 & 12). Karakteristisk for præstationskulturen er i forlængelse heraf, at præstationen ikke begrænses til ét aspekt eller én arena af individets liv; præstationen bliver til et krav i alle tilværelsens aspekter og arenaer. Her er forståelsen af, hvad der er normalt, blevet væsentligt mere snævert end tidligere (Petersen & Krogh, 2021, p. 19f). Dette medvirker til en snæver normalitet. Petersen og Krogh (2021, p. 20) skriver "Hvor præstationskulturen finder vej, bliver det derfor unormalt ikke at optimere sin præstationsidentitet. Unormalt ikke at præstere på højeste niveau". Således kan alle områder af livet gøres til en arena, hvor der skal præstere - en præstationsarena. Dette lige fra karriere, fritid, sociale medier, venner, familie, parforhold, m.m. (Petersen & Krogh, 2021, pp. 20-29). Ifølge Petersen og Krogh (2021, p. 12f) internaliserer individet en præstationslogik, og vil via sine praksisser, reproducere præstationskulturens krav og forventninger. Præstationskulturens idealer skabes og genskabes således løbende.

Petersen og Krogh (2021, p. 11) beskriver, at der i en præstationskultur ikke alene er en frihed til at præstere, men et krav om at præstere. Dette krav kan anskues i forlængelse af ideen om konkurrencestaten. Her forklares, at drivkraften i en præstationskultur er konkurrence. Konkurrencen ledsager præstationen ved at influere de fleste aspekter af individets liv (Petersen & Krogh, 2021, pp. 13-15). Præstationskulturen hviler så at sige på visionen om konkurrencestaten, hvor målrationalitet, effektivitet og præstation bliver afgørende værdier (Madsen, 2021, p. 131f).

1.3.1.3. Opsummering

Med afsæt i ovenstående afgrænsning vil vi opsummere vores forståelse af præstationskultur. Vi forstår præstationskultur som et fænomen, der ikke alene presses ned over individet fra samfundets top, men også skabes og udledes af individet. Hertil forstår vi præstationskultur som et fænomen, der udspiller sig i mange af livets arenaer. Vi forstår præstation som et krav, der sættes til individet, og

som et ideal for 'det gode liv'. I følgende afsnit vil vi se nærmere på eksisterende litteratur omhandlende præstationskultur. Dette gøres for nærmere at indplacere dette projekt ift. eksisterende litteratur og forskning.

1.3.2. Litteraturgennemgang af præstationskultur

Vores overordnede indtryk af litteraturen om præstationskultur er, at denne er kompleks og mangefacetteret. Præstationskultur beskrives nemlig i forskellige former for litteratur og forskellige kontekster. Hertil henviser det til komplekse kulturelle og samfundsmæssige tendenser, der ikke så let lader sig indkredse, måle eller kvantificere. Præstationskultur er dertil en del af den offentlige debat, hvor flere forskellige organisationer udgiver relevant litteratur. I et mere psykologisk perspektiv kobles præstationskultur ofte til øget psykisk mistrivsel blandt børn og unge. Grundet denne kompleksitet i litteraturen, der belyser præstationskultur, vil vi dele relevant litteratur ind i tre kategorier; a) teoretisk litteratur, b) empirisk litteratur og c) litteratur, der belyser øget mistrivsel. Først vil vi gennemgå fælles kriterier, hvorfra vi har udvalgt relevant litteratur.

Fælles for udvalgt litteratur

Denne litteraturgennemgang skal ikke ansues som et systematisk review. Litteraturgennemgangens formål er i stedet at give et kort overblik over relevant litteratur for projektet. Vi har derfor søgt efter relevant litteratur gennem Aalborg Universitetsbiblioteks søgefunktion, via en bredere googlesøgning og især via kædesøgning i relevant litteratur. Vi har valgt at inddrage litteratur, hvis hovedfokus er præstationskultur. Der eksisterer en del litteratur, der undersøger præstationskultur i undervisningsmæssig sammenhæng - især i folkeskoleregi. Her kommer det pædagogiske og læringsmæssige ofte til at stå i centrum, hvor præstationskultur sættes i en undervisningsmæssig kontekst. Denne kontekst er ikke indenfor projektets interessefelt, hvormed litteratur, der primært har til formål at bidrage med viden om undervisning, udelades.

Vi har valgt at undersøge præstationskultur i skandinavisk sammenhæng af forskellige årsager. I vores litteratursøgning har det ikke været muligt at oversætte 'præstationskultur' til engelsk, på en måde, hvor det synes at være præcis samme fænomen, der beskrives. Samtidig har vi valgt, at de mennesker vi undersøger har sammenlignelige samfundsmæssige vilkår og muligheder. Netop i forbindelse med præstationskultur er samfundsmæssige muligheder og vilkår relevante, da de kan have stor indflydelse på et centralt aspekt ved en præstationskultur; at realisere sig selv og sine drømme (Petersen & Krogh, 2021, p. 11). Vi vurderer her, at samfundsmæssige vilkår er relevante for individets faktiske evne til at præstere og således kan have indflydelse på individets oplevelse af egen præstation. Derfor vælger vi at indkredse dette projekts interesseområde til skandinaviske lande, hvor samfundsstrukturerne minder om hinanden.

1.3.2.1. Teoretisk litteratur

Med udgangspunkt i afgrænsningen af præstationskultur inddrages i følgende afsnit, litteratur som specifikt beskæftiger sig med netop præstationskultur. Dette gøres både for at skabe en forståelse af præstationskultur som fænomen, men også for at indkredse mulige begrænsninger i eksisterende teoretisk litteratur.

Nyeste teoretiske litteratur om præstationskultur er førnævnte bog 'Præstationskultur' (2021) af sociologerne Petersen og Krogh. Denne bog udgør hovedkilden i vores afgrænsning af præstationskultur, hvor centrale elementer af bogen er beskrevet. Karakteristisk for netop deres udlægning er kulturelle aspekter af samfundets præstationsorientering (Petersen & Krogh, 2021, pp. 10 - 14).

Madsen (2021) beskæftiger sig med generationsbegrebet 'præstationsgeneration'. Med dette begreb peger Madsen (2021, p. 3) på, at når unge mennesker i dag i stigende grad er ramt af f.eks. stress, angst og depression, må det ses i lyset af de oplevede krav om præstation og pres ift. at lykkes i forskellige livssfærer. I bogen forholder Madsen sig dog kritisk til tesen om, at den psykiske mistrivsel blandt unge alene kan forklares på baggrund af det øgede præstationspres. Dette vil blive uddybet senere i litteraturgennemgangen i afsnittet 'præstationskultur og psykisk mistrivsel'.

I 2016 udkom Petersens bog 'Præstationssamfund'. Denne har en del overlap med bogen 'Præstationskultur' (Petersen & Krogh, 2021) og synes på sin vis at fungere som grundlag for denne. Petersen (2016, pp. 60-62) omtaler præstationskultur som det stof, præstationssamfundet er vævet af. Det beskrives, at præstationen bliver til en social kompetence og et grundlæggende socialiseringsparameter i præstationskulturen (Petersen, 2016, p. 62). Petersen omtaler et tidligere disciplinærsamfund med lydighedsindivider - før 1960'erne. Her var mantraet 'at skulle'. Dette mantra synes umiddelbart at være erstattet med 'at kunne' i præstationssamfundet. Dog påpeger Petersen (2016, p. 69), at præstationsindividet er underlagt et påbud. Et påbud om udvikling og selvrealisering. Der er ikke frihed til at præstere, men tvang til at præstere. Derfor erstatter præstationssamfundets mantra om 'at kunne' ikke det tidligere mantra om 'at skulle'. Nu skal du, hvad du kan, og i præstationssamfundet er der altid mulighed for udvikling. Her smelter frihed og tvang sammen, hvor individet altid må præstere og alene er ansvarlig for dette (Petersen, 2016, pp. 66-71). 'Præstationssamfund' har, naturligvis, større fokus på samfundet end på kulturen. Der fokuserer særligt på "depressionslidelsen som en seismograf for samtiden" (Petersen, 2012, p. 17), og på konkurrencestaten som bagtæppe for præstationssamfundet, hvor præstationsindividet også kan anskues som et konkurrenceindivid (Petersen, 2016, pp. 54-60 & 83).

Alt i alt udgør 'Præstationskultur' (Petersen & Krogh, 2021), 'Deconstructing Scandinavia's Achievement Generation' (Madsen, 2021) og 'Præstationssamfund' (Petersen, 2016) den udvalgte teoretiske litteratur i litteraturgennemgangen af præstationskultur. Sammen kan de anses som udtryk for en teoretisk opmærksomhed på præstationskultur i skandinavisk sammenhæng. En væsentlig betragtning er her, at den teoretiske litteratur i høj grad fokuserer på beskrivelser af samfundet og dets struktur, hvor individperspektivet træder mere i baggrunden. Madsen (2021, pp. 13 & 67) påpeger, at der netop er behov for opmærksomhed på individers faktiske oplevelser og erfaringer af præstationskultur.

Det synes relevant for psykologien at beskæftige sig med præstationskultur, da gennemgåede litteratur beskriver, at en præstationskultur gennemsyrrer mange aspekter, kontekster og arenaer for især samfundets unge (Petersen & Krogh, 2021, pp. 8 & 19f; Petersen, 2016, p. 110). Vi finder det derfor relevant at stille skarpt på

de subjektive oplevelser og erfaringer af en præstationskultur - hvilket dette projekt efterstræber at gøre. Følgende afsnit vil kortlægge relevant empiri om præstationskultur.

1.3.2.2. Empirisk litteratur

Denne del af litteraturgennemgangen vil omhandle relevant empiri om præstationskultur. Det har kun været muligt at finde en begrænset mængde af videnskabelig forskning, hvorfor vi at supplere denne med undersøgelser og rapporter udarbejdet af organisationer og andre instanser.

Videnskabelig forskning

Den nyeste videnskabelige empiri om præstationskultur består af fire videnskabelige artikler; 'It's Just Performance all the Time' (Krogh, 2021), 'Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel' (Katznelson et al., 2021), 'Generasjon prestasjon? Ungdoms oplevelse av press og stress' (Bakken et al., 2018) og 'Picture Perfect' (Sørensen et al., 2017). Vi vil nu kort beskrive disse videnskabelige studier, eftersom den empiriske data er med til at belyse det oplevelsesmæssige aspekt af præstationskultur.

I Kroghs (2021, p. 3 & 10) studie undersøger han, hvorledes elever i syvende til niende klasse fra fire danske skoler oplever og navigerer i skolerelaterede krav om at præstere. På baggrund af deltagerobservationer, 18 fokusgruppeinterviews samt 20 individuelle interviews findes en negativ sammenhæng mellem oplevede præstationskrav og trivsel (Krogh, 2021, pp. 3 & 10). Næsten alle elever beskriver at have bekymringer om fremtiden og om at 'klare det'. Hertil beskriver eleverne en oplevelse af, at de alene er ansvarlige for egen succes og fiasko, hvilket sammenholdt med de høje præstationskrav, medfører følelser af bl.a. utilstrækkelighed og stress (Krogh, 2021, pp. 6 & 10).

'Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel' (Katznelson et al., 2021) er en del af Center for Ungdomsforskningens projekt 'Ny udsathed', hvor der sættes fokus på psykisk mistrivsel blandt unge. Den empiriske data, der ligger til grund for artiklen, er en spørgeskemaundersøgelse med 2080 respondenter. Respondenterne er

danske unge i alderen 16 - 25 år. Katznelson et al. (2021, p. 99f) konkluderer, at unge sætter høje forventninger til sig selv og der ses et præstations- og accelerationspres på tværs af forskellige grupper af unge. Det beskrives, at dette synes at tage form som "integrerede dele af unges liv i dag" (Katznelson et al., 2021, p. 99f). Dog pointeres det, at et øget præstationspres påvirker unge forskelligt og ikke for alle medfører psykisk mistrivsel. Her er det centralt yderligere at udforske nuancerne i sammenhængen mellem præstationspres og psykisk mistrivsel (Katznelson et al., 2021, p. 99f).

Bakken et al. (2018, pp. 52 & 55) undersøger unges oplevelser af præstationsrelateret pres på forskellige områder - herunder skole, krop og sociale medier. Undersøgelsen tager udgangspunkt i data fra 'Ungdata' som er et elektronisk standardiseret spørgeskema, der sendes til alle norske kommuner og skoler (Bakken et al., 2018, p. 55-56). Analysen bygger på 159.520 besvarelser mellem 2017 og 2018 (Bakken et al., 2018, p. 56). De finder en stor variation i besvarelserne i forhold til de unges oplevelser af præstationspres, hvor pigerne generelt oplever større præstationspres end drengene (Bakken et al., 2018, p. 60, 66). Ligeledes tegner sig et billede af, at den oplevede mængde af præstationspres, varierer kraftigt afhængigt af de forskellige områder, der spørges ind til (Bakken et al., 2018, p. 66). Derfor peges på et behov for at nuancere fortællingen om 'generation præstation' og et større fokus på de forskellige arenaer, hvori de unge kan opleve et præstationspres (Bakken et al., 2018, pp. 67-68).

I 'Picture perfect' (Sørensen et al, 2017) har forskere fra Center for Ungdomsforskning undersøgt tre andre forskningsprojekters data og undersøgt, hvorledes præstationsorienteringen udfolder sig heri. Sørensen et al. (2017, p. 43f) beskriver bl.a. en perfekt normalitet, hvilken unge arbejder hårdt og konstant for at opnå. De konkluderer, at der på tværs af køn og i forskellige kontekster udspiller sig en selvfremstilling, som relaterer sig til en stor selvkritik.

Overordnet tegner gennemgåede litteratur et billede af en række samfundsmæssige og kulturelle tendenser i retning af individualisering, præstation og selvoptimering blandt unge. Disse tendenser antages at være forbundet med øget mistrivsel. Dog

peges også på, at præstationspres og forventninger ikke rammer alle unge på samme måde eller i samme grad, hvor man må være opmærksom på nuancer og forskelle.

Andre undersøgelser af præstationskultur

Der eksisterer forskellige undersøgelser af præstationskultur, der er udarbejdet af forskellige organisationer og instanser. Mange af disse undersøgelser har fokus på præstationskultur hos børn og unge i skolealderen og undersøger samtidig psykisk trivsel hos denne målgruppe. Disse undersøgelser udarbejdes dog primært til at skulle læses og anvendes af et bredt publikum. Derfor er de ikke konsekvent opbygget og struktureret efter videnskabelige kriterier som fx transparens i metode og metodiske begrænsninger samt grundig begrebsafklaring (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 314-318). Vi vælger derfor at anskue disse undersøgelser som overordnet udtryk for, at præstationskultur er genstand for samfundsdebattens opmærksomhed. I det følgende gennemgås relevante undersøgelser, der indenfor de seneste ca. syv år har beskæftiget sig med præstationskultur.

I 2020 udkom Børns vilkårs rapport om 'Krop, køn og digital adfærd', hvor det bl.a. beskrives, at "forventningspresset på børn og unge aldrig har været større" (Børns vilkår, 2020, p. 8). Undersøgelsen tager udgangspunkt i børn fra 6. til 9. klasse, hvor 1820 børn har besvaret et spørgeskema og 22 børn har deltaget i interviews (Børns vilkår, 2020, pp. 56-59). I 2018 udkom Børnerådets undersøgelse 'Pres på ungdomslivet'. Her beskrives en præstationskultur i skolen, hvor de ældste klasser synes særligt påvirket, men hvor kravet om præstation også ses i de yngre klasser (jf. Petersen & Krogh, 2021, p. 34f). Børnerådets analyse er baseret på en spørgeskemaundersøgelse besvaret af 2615 elever fra 8. klasse (Børnerådet, 2018, p. 1). I bogen 'Ung i en præstationskultur' (2016) beskriver Juul og Østergaard fra Center for Ungdomsforskning, hvordan forskellige arenaer af ungdomslivet er påvirket af en præstationskultur. Dette er bl.a. fritidsliv og fritidsinteresser, skoleliv og fremtidsovervejelser. Bogen er baseret på en undersøgelse med et survey foretaget blandt 1012 elever fra 7.-9. klasse og 46 interviews (Juul & Østergaard, 2016, p. 9).

Ovenstående undersøgelser udforsker på forskellig vis præstationskultur over de sidste ca. syv år. Tilsammen har de beskæftiget sig med en væsentlig mængde børn og unge fra forskellige geografiske områder og forskellige sociale forhold. Disse

undersøgelser anskuer vi som udtryk for, at præstationskultur er en tendens, der i forskellige grader og former kan genkendes af skandinaviske børn og unge.

Aldersgruppe og empiri

En væsentlig betragtning i forhold til den empiriske evidens og andre undersøgelser af præstationskultur er, at disse ofte er udarbejdet i skole- og undervisningssammenhæng. Hertil ses det overordnet, at respondenter og deltagere er børn og unge. Umiddelbart synes det alene at være i 'Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel' (Katznelson et al., 2021), at respondenterne aldersmæssigt er over folkeskoleniveau - dvs. over 16 til 17 år. Det er centralt for den samlede empiri på området, at den primært kan udtale sig om individet indenfor en forholdsvis smal aldersgruppe, der samtidig skal navigere i bestemte institutionelle systemer. Dermed synes det relevant at udforske, hvordan en præstationskultur udspiller sig og opleves af fx lidt ældre individer og udenfor skoleregi. I følgende afsnit kommenteres på de to ovenstående afsnits udvalgte litteratur og empiri ved at forholde sig til sammenhængen mellem præstationskultur og psykisk mistrivsel.

1.3.2.3. Præstationskultur og psykisk mistrivsel

I litteraturen om præstationskultur fremlægges ofte en sammenhæng mellem præstationskultur og psykisk mistrivsel. Her bliver øget psykisk mistrivsel blandt unge i dag ikke sjældent anvendt som argument for en præstationskulturs eksistens (Sørensen et al. 2017, p. 42; Petersen og Krogh, 2021, pp. 53-58; Krogh, 2021, p. 10; Petersen, 2016, pp. 110 & 119). Vi ønsker bestemt ikke at negligere, at der er en høj forekomst af psykisk mistrivsel blandt især unge (Sundhedsstyrelsen, 2022, p. 10). Dog stiller vi spørgsmål ved, hvor godt et evidensgrundlag den påståede *sammenhæng* mellem præstationskultur og psykisk mistrivsel egentlig hviler på. Fx konkluderer Sørensen et al. (2017, pp. 42-44) og Bakken et al. (2018, p. 66), at unge reagerer væsentligt forskelligt på et præstationspres, hvorfor dette således har forskellige konsekvenser for den enkelte. Da litteraturen om præstationskultur i høj grad er farvet af data om øget psykisk mistrivsel, finder vi det relevant at koble en kommentar til den ofte fremlagte sammenhæng.

Når forskellige undersøgelser finder en stigning i psykisk mistrivsel blandt unge i både Danmark og Norden, giver dette naturligvis anledning til bekymring (Madsen, 2021, p. 6; Katznelson et al., 2021, p. 85). Med resultater som disse er det naturligt at undres over årsagen. Mulige årsagsforklaringer som kobles til disse resultater, er ofte tendenser som øget individualisering, større pres ift. til at lykkes i fx skoleregi samt et øget pres på de unge om at præstere i forskellige arenaer i livet (Madsen, 2021, p. 3). Særligt sidstnævnte fokus på præstation og præstationskrav udpeges ofte som den mest sandsynlige forklaring på de unges psykiske mistrivsel i Skandinavien (Madsen, 2021, p. 4; Katznelson et al., 2021, p. 85).

En udfordring ved denne terminologi er dog, at der ikke blot sættes lighedstegn mellem unges psykiske mistrivsel og præstationskultur, men i lige så høj grad, at der udledes en form for kausal sammenhæng. Her anskues øgede præstationskrav- og pres som direkte årsag til psykisk mistrivsel. Den udledte kausalitet mellem præstationskultur og psykisk mistrivsel er problematisk af flere årsager. Ét er en mulig overdrivelse og dramatisering af samtidens udfordringer og dermed et mindre nuanceret billede af trivsel og mistrivsel i ungdomslivet. Samtidig medfører en udledt kausalitet en risiko for, at andre mulige variable og forklaringer overses. Herunder en risiko for at overse spørgsmålet om, hvorvidt en del af forklaringen kan findes i de unges evne til og muligheder for netop at italesætte deres psykiske trivsel og de udfordringer, de oplever ved at være ung i dag (Madsen, 2021, p. 8). Årsagsforklaringen besværliggør ligeledes en åbenhed for andre variable såsom individuelle sårbarhedsfaktorer (Madsen, 2021, pp. 93 & 121).

Selvom det er naturligt at søge at forstå de unges mistrivsel og årsagerne hertil, gennem en belysning og diskussion om samfundets struktur påpeger Madsen (2021, p. 13, 67), at der alt for sjældent tages udgangspunkt i individets faktiske erfaringer og oplevelser. Som konsekvens heraf, er der fare for at overdrive modernitetens patologier og samtidig fremstille individet som afmægtigt over for de kulturelle livsbetingelser, de lever under (Madsen, 2021, p. 71). Dette anser vi som et argument for, at der er behov for mere psykologisk orienteret forskning omkring præstationskultur. Den psykologiske undersøgelse rummer nemlig særlig mulighed for at fokusere på individet og dets oplevelse og dermed bidrage til at øge vores viden om menneskelig adfærd og menneskelig selvforståelse (Kvale & Brinkmann,

2015, p. 106). I indeværende projekt forbliver kulturelle aspekter relevante og til stadig genstand for undersøgelse - dog vil undersøgelsen være forankret i individets oplevelse.

1.3.2.4. Opsummering af litteraturgennemgang

Vi vil nu opsummere, hvad relevant litteratur og empiri fortæller om præstationskultur og, hvordan denne forholder sig til fænomenet. Med afsæt i litteraturgennemgangen vurderer vi, at litteraturen og empirien om præstationskultur som fænomen er begrænset. Litteraturen peger på, at præstation og konkurrence udgør værdier, der praktiseres i alle livets arenaer. Ydermere peges på en samfundsudvikling, der har medført et snævert normalitetsbegreb, øgede krav til individet og en forventning om konstant selvoptimering. Den relevante empiri indikerer, at børn og unge føler sig pressede til at præstere i forskellige kontekster. Dog peger forskningen også på, at præstationskultur påvirker de unge forskelligt, hvorledes der er gruppemæssige og individuelle forskelle.

Empirien er næsten uden undtagelse udarbejdet med skoleelever som respondenter og deltagere - her især udskolingens aldersgruppe. Dette kan anskues som en forholdsvis smal aldersgruppe. Skoleregiet betyder hertil, at respondenter og deltagere er en del af en forholdsvis specifik institution og påvirket af denne. Vi finder det derfor relevant at undersøge præstationskultur i en lidt ældre aldersgruppe, nemlig aldersgruppen; unge voksne.

Igennem litteraturgennemgangen har vi pointeret, at præstationskultur fortrinsvist anskues fra et samfundsmæssigt, strukturelt og institutionelt perspektiv. Ud fra et psykologisk perspektiv savnes større fokus på individuelle forhold og hvordan det opleves at leve i en præstationskultur. Dette er netop, hvad dette projekt vil undersøge.

1.4. Introduktion; romantiske relationer

Efter introduktionen af projektets hovedfokus - præstationskultur - vender vi nu blikket mod romantiske relationer. Romantiske relationer udgør et centralt element i projektet, hvor vi ønsker at undersøge oplevelsen af præstationskultur inden for rammerne af romantiske relationer. Introduktionen til romantiske relationer vil klarlægge, hvad vi i dette projekt forstår som romantiske relationer, hvordan projektet forholder sig til romantiske relationer og give et kort indblik i, hvordan psykologien historisk har forholdt sig til romantiske relationer.

1.4.1. Definition af romantiske relationer

I dette projekt forstår vi romantiske relationer bredt. Derfor vil mange typer af relationer placere sig indenfor rammerne af romantiske relationer. Vi forstår bl.a. romantiske relationer som parforhold, fx i form af ægteskab, kæresteforhold, m.m. Vi forstår også romantiske relationer som dating, flirts, 'crushes', forelskelser, seksuelle relationer og affærer. Vi vælger en bredere forståelse for at muliggøre, at interviewpersonernes forståelse af deres romantiske relationer ligeledes betragtes som en romantisk relation i dette projekt. Hvis en interviewperson selv forstår en relation som romantisk - hvad enten det er en tidligere, nuværende eller fremtidig - vil vi derfor betragte relationen som dette og være nysgerrige på at forstå dens betydning for vedkommende.

1.4.2. Romantiske relationer i dette projekt

Som tidligere nævnt i forbindelse med projektets indledning og problemformulering udgør romantiske relationer den ramme og kontekst, hvori præstationskultur undersøges. Med udgangspunkt i Petersen og Krogh (2021, pp. 19-31) anskuer vi romantiske relationer som en potentiel præstationsarena - som endnu et af livets områder, hvor individet skal præstere.

For at forstå hvorledes præstationskultur opleves i den romantiske relation, er det nødvendigt at forstå den romantiske relation og de forskellige krav, forventninger og idealer, der forekommer i denne arena. Som beskrevet i litteraturgennemgangen af præstationskultur, er præstationskultur blevet undersøgt indenfor skole- og uddannelsesregi i tidligere forskning (Krogh, 2021; Katznelson et. al., 2021; Bakken et al., 2018; Sørensen et. al., 2017). Man kan forestille sig, at fx forventninger om høje karakterer bliver en væsentlig del af oplevelsen af præstationskultur i denne arena. Man kan således anskue 'karakterer' som karakteristisk for skolen og uddannelse som præstationsarena. Sagt på en anden måde er der altså forskellige karakteristika, kendetegn, forventninger, krav og idealer for forskellige præstationsarenaer. Disse vil vi igennem de kvalitative interviews få et kendskab til, hvor fokus netop er interviewpersonernes oplevelse af fx forventninger i den romantiske relation. Samtidig kan eksisterende teori om romantiske relationer være med til at give en yderligere forståelse af interviewpersonernes oplevelser og erfaringer. Psykologiske dynamikker er med til at forme oplevelser og erfaringer samt idealer og forventninger indenfor en specifik præstationsarena. Således anskuer vi den romantiske relation som en arena, hvor bestemte psykologiske dynamikker finder sted, og hvor disse er med til at forme oplevelsen af præstationskulturen heri. Derfor vil vi i følgende give et kort historisk indblik i udvalgte psykologiske perspektiver på romantiske relationer.

1.4.3. Psykologien og romantiske relationer

Da hovedfokus for projektet er præstationskultur, skal indeværende afsnit ikke anskues som en udtømmende gennemgang af den psykologisk litteratur om romantiske relationer. I stedet vil vi kort nævne nogle toneangivende perspektiver. Således forsøger vi at skabe et overordnet overblik over psykologiske perspektiver, der beskæftiger sig med romantiske relationer. Her skal vi nævne, at dette overblik både rummer perspektiver, der omhandler romantiske relationer og perspektiver der omhandler kærlighed. Vi skelner ikke mellem disse, da vi ikke er stødt på et teoretisk argument, der advokerer for vigtigheden af en sådan skelnen. Nedenstående overblik

gives med henblik på at rammesætte, hvilken kontekst vi forstår præstationskultur indenfor.

1.4.3.1. Romantiske relationer i et personligheds- og udviklingspsykologisk perspektiv

Flere af de psykologiske perspektiver og traditioner, der har beskæftiget sig med romantiske relationer placeres indenfor, hvad man kan kalde et personligheds- og udviklingspsykologisk perspektiv. Vi har valgt at udvælge den psykoanalytiske tradition og tilknytningsteori.

Det psykoanalytiske perspektiv

Freud kan anskues som den første, der beskæftiger sig videnskabeligt med kærlighed, hvor han selv pointerer, at kærlighed førhen har været et emne forbeholdt filosofi og litteratur (Gammelgård, 2011, p. 963). Her sætter Freud kærlighed ind i det psykoanalytiske begrebsapparat, hvor kærlighed forklares ud fra psykoanalytiske begreber som libido, overføring og ødipuskomplekser (Gammelgård, 2011). Meget overordnet centrerer den psykoanalytiske forståelse af kærlighed sig om tidlige barndomserfaringers indflydelse på senere kærlighedsliv og måden hvorpå individet indgår i en kærlighedsrelation. Dette gør den psykoanalytiske forståelse af kærlighed svær at overføre direkte til dette projekts fokus på oplevelsen af et kulturelt fænomen. Dog forholder sociologer som Giddens (1994;1996) og Illouz (2012) sig til psykoanalysens forståelser af kærlighed, hvor kærlighed sættes i et kulturelt og samfundsmæssigt perspektiv. Herudfra synes den psykoanalytiske tradition central for efterfølgende psykologiske og sociologiske teorier om kærlighed. Dette skyldes i sig selv, at Freud var den første til at beskæftige sig videnskabeligt med kærlighed. Man kan herudfra argumentere for, at efterfølgende psykologiske og sociologiske teorier om romantiske relationer 'står ovenpå' en kulturel og videnskabelig arv og forståelsesramme præget af psykoanalysen. Således rummer mange psykologiske og sociologiske teorier om romantiske relationer en eksplicit eller implicit forholden sig til den psykoanalytiske forståelse af kærlighed.

Tilknytningsteori

Tilknytningsteorien er grundlagt af Bowlby og videreudviklet af Ainsworth. Den fokuserer på menneskets udvikling og relationer ud fra et evolutionært og etologisk perspektiv. Bowlby er både forankret i og tager samtidig afstand fra psykoanalysen (Schousboe, 2011, pp. 541-546). Selvom tidlig barndom er central i tilknytningsteorien, er Bowlby kendt for at ytre, at tilknytning er integreret i menneskelig eksistens og foregår "from the cradle to the grave" (citeres i: Zeifman & Hazan, 2016, p. 416). Romantiske relationer kan anskues som tilknytningsprocesser, hvor den primære tilknytning for voksne er i parrelationer (Zeifman & Hazan, 2016, 417f; Ainsworth, 1989, 712f). Her beskrives, at partneren i en længere parrelation ofte overtager rollen som primær tilknytningsperson, hvor forældre rykker 'ned i hierarkiet' og bliver til sekundære tilknytningspersoner (Zeifman & Hazan, 2016, p. 419). Centralt for tilknytningsteorien ift. romantiske relationer er, at parforholdet som primær ramme for tilknytning anses for at have en evolutionær funktion. Her bliver parforholdet stedet for seksuel reproduktion, omsorg og tilknytning (Zeifman & Hazan, 2016, pp. 419 & 424). Hertil er Ainsworths teori om forskellige tilknytningsstile også blevet undersøgt i forbindelse med romantiske relationer, hvor der argumenteres for at tilknytningsstile, også forekommer i parrelationer (Feeny, 2016, p. 436f).

1.4.3.2. Romantiske relationer i moderniteten

Giddens (1994, pp. 9-11) og Illouz (2012, p. 9f) beskriver, at seksuel adfærd, kønsroller og ægteskab overordnet har været under forandring i det 20. århundrede. Fx beskriver Giddens (1994, p. 17-21, 45 & 59), at de fleste ægteskaber i det præmoderne Europa blev indgået grundet økonomi, og at det 'at flytte hjemmefra' for kvinder tidligere var ensbetydende med at blive gift. I slutningen af 1800-tallet endte 1-2% af ægteskaber i skilsmisse (Vallgård, 2021). Indenfor de sidste ca. 40 år har skilsmisseprocenten ligget mellem ca. 40-50% (Danmarks statistik, 2022). Sköld og Roald (2021, p. 370) påpeger, at ideen om, at forelskelse går forud for ægteskab, er særlig for vesten, hvor kærlighedsrelationer bliver forbundet med følelser og lidenskab. Giddens (1994, p. 16-19) beskriver hertil stigende seksuel ligestilling mellem mænd og kvinder, hvor kvinder er seksuelt aktive før ægteskabet og har større seksuel frihed end tidligere. Forandringer i seksuel adfærd, kønsroller og ægteskab skaber spørgsmål om den romantiske relation i moderniteten. Dette har

flere sociologer forholdt sig til, hvor vi vurderer, at Giddens og Illouz er de mest relevante for vores projekt. Dette uddybes i følgende afsnit og i projektets teorikapitel. Illouz' teori om kærlighed vil blive udfoldet i projektets teorikapitel og udgør en central teori i dette projekt.

Giddens og moderne kærlighed

Giddens er sociolog og har udgivet megen litteratur om modernitet, hvor han bl.a. behandler kærlighed i moderniteten. Her introducerer han begreber som romantisk kærlighed, det rene forhold og konfluerende kærlighed. Ifølge Giddens (1994, p. 46) var det i slutningen af det 18. århundrede, at romantisk kærlighed blev et ideal i vestlige kulturer. Giddens beskriver romantisk kærlighed som præget af ideen om 'den eneste ene' (Giddens, 1994, p. 67) samt af et fortællings- og tidselement (Giddens, 1994, pp. 46 & 52). Den romantiske kærlighed kan udgøre en rettesnor for en fælles tilværelse, give en psykisk sikkerhed og blive en måde at styre fremtiden på. De to parter i en romantisk kærlighedsrelation udfylder en mangel i den anden og gør hinanden hele. Denne funktion har indflydelse på begges selvidentitet (Giddens, 1994, pp. 46-51). Giddens (1994, p. 52) beskriver om romantisk kærlighed, at "selvidentiteten venter på at blive bekræftet gennem opdagelsen af den anden".

Giddens (1994, p. 66) mener, at det i dag er det rene forhold og konfluerende kærlighed, der i højere grad gør sig gældende.

“Det [det rene forhold] henviser til en situation hvor to personer indgår i et socialt forhold for dets egen skyld, for hvad de pågældende hver især kan få ud af en varig forbindelse med hinanden, og som kun fortsætter for så vidt som begge parter anser det for at tilfredsstille dem tilstrækkeligt til at blive i det” (Giddens, 1994, p. 63).

Karakteristisk for det rene forhold er hermed, at det centrerer om, hvad parterne får ud af at være i forholdet og hvor forholdet eksisterer for dets egen skyld (Giddens, 1996, p. 110f). Man kan sige at "udbyttet er at finde i selve forholdet" (Giddens, 1996, p. 113). Refleksivitet og en løbende overvejelse om, hvorvidt det er værd at blive i forholdet, hører det rene forhold til (Giddens, 1996, p. 112). Forpligtelse, tillid og intimitet er centralt for det rene forhold. Dog er disse tre noget, der løbende skal

arbejdes på og som man ikke kan tage for givet. Her kan parterne søge ind i intimiteten i et forsøg på at sikre mening (Giddens, 1996, pp. 113-120). Her bliver begrebet konfluerende kærlighed relevant. Konfluerende kærlighed indbefatter en åbenhed og ligestilling i “følelsesmæssig given og tagen”. Her udvikler intimiteten sig afhængig af i hvor høj grad parterne tør være sårbare overfor hinanden og fx dele bekymringer (Giddens, 1994, p. 66f). Et andet element i det rene forhold er, at der skabes ‘fælles historier’, hvor parterne tænker hinanden ind i deres livsplan (Giddens, 1996, p. 118f). Til sidst placerer Giddens (1994, p. 67f) gensidig seksuel nydelse som “et nøglepunkt med hensyn til forholdets opretholdelse og opløsning”. Seksuelle behov, seksuel udvikling og refleksion over dette bliver til en væsentlig del af den romantiske relation.

1.5. Opsamling

I ovenstående er beskrevet, hvordan vi forstår romantiske relationer og hvordan romantiske relationer anskues som en potentiel præstationsarena i dette projekt. Vi har hertil kort gennemgået relevante psykologiske og sociologiske perspektiver for romantiske relationer. I projektets analyse- og diskussionskapitel vil dette sættes i spil med det formål at forstå oplevelsen af præstationskultur blandt unge voksne. I ovenstående introduktionskapitel har vi bl.a. introduceret projektets to hovedfænomener. Vi har fremlagt, hvordan vi i dette projekt forstår disse fænomener og hvordan vi vil anvende disse. Vi har indplaceret fænomenerne i relevant teori og empiri. Vi vil nu gennemgå de metodiske aspekter og overvejelser ved projektets undersøgelse. Således vil vi gennemgå, hvordan vi undersøger oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne.

2. METODEKAPITEL

Dette projekt undersøger oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne. Dette gøres ved at udføre semistrukturerede interviews og herved indsamle empiri om interessefeltet. Empirien vil herefter analyseres og diskuteres, og således bidrage til viden om, hvordan unge voksne oplever præstationskultur i romantiske relationer. I indeværende metodekapitel vil vi først udlægge projektets videnskabsteoretiske udgangspunkt. Herefter vil vi gå videre til metodiske overvejelser - herunder hvorfor netop det semistrukturerede interview er valgt som metode til en undersøgelse af projektets problemstilling. Til sidst vil vi gennemgå, hvordan metoden er anvendt i praksis. Metodekapitlets formål er at skabe størst mulig transparens omkring projektet og give læseren størst mulig forståelse af, i hvilken kontekst og med hvilke forbehold projektets konklusioner skal forstås. Indeværende kapitel er altså afgørende for at forstå, hvilken type af viden dette projekt producerer og således, hvordan denne viden kan bruges.

Intro til metodekapitel

Kvale og Brinkmann (2015, pp. 152-154) påpeger vigtigheden af, at man i al slags forskning forholder sig til, hvorfor man undersøger sit interessefelt, som man gør. Hertil vil vi pointere, at forskerens videnskabsteoretiske orientering også spiller ind, da dette er med til at bestemme, hvad man mener viden er (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 75). Kvale og Brinkmann (2015, pp. 152-154) beskriver en tendens til, at forskere ikke tager sig tiden til at standse op og forholde sig kritisk til sin metode i kvalitativ forskning, men i stedet med en vis automatik vælger interviewformen. De argumenterer for, at det altid må være emnet, der afgør valg af metode.

I dette projekt er vi primært interesserede i præstationskultur. Vi er altså interesserede i et fænomen, der har en samfundsmæssig, kulturel og psykologisk karakter. Præstationskultur er ikke en genstand, som vi kan gå hen til eller direkte måle på. Til gengæld vurderer vi, at begreber som mening, kontekst og forståelse er relevante for, hvordan præstationskultur opleves. Dette skyldes især det kulturelle aspekt, hvor kultur med afsæt i Bauman kan betragtes som noget mennesker gør, udøver og skaber sammen. Kultur kan her betragtes som en social logik, hvilken

individer gør til deres egen (Petersen & Krogh, 2021, p. 13). Vi argumenterer for, at når det fænomen, man undersøger, udøves og skabes af mennesker, så bliver kontekst, forståelse og mening relevant. Dette da fænomenet på sin vis hele tiden er til forhandling mellem mennesker. At undersøge et fænomen af denne karakter, får betydning for både projektets videnskabsteoretiske orientering og metodevalg. Den mere fortolkende videnskabsteoretiske tradition og den kvalitative metode er nemlig netop interesseret i det unikke, det kontekstafhængige samt det mere forståelses- og meningsorienterede (Højberg, 2014, p. 318). Derfor placerer dette projekt sig her indenfor. Samtidig er præstationskultur som tidligere nævnt et veldebatteret emne i den offentlige debat. Vi har herudfra undret os over, hvorvidt og hvordan præstationskultur rent faktisk opleves af den enkelte unge voksne. Således bliver *oplevelsen* central for dette projekt. Dette gør, at fænomenologi og hermeneutik synes oplagt at lade sig inspirere af. Samtidig bliver det semistrukturerede interview som metode også relevant, da dette netop undersøger oplevelsen (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 19; Højberg, 2014, p. 318). Dette vil vi forklare yderligere igennem dette metodekapitel.

Teoretisk kan man forholde sig adskilt til videnskabsteori, metodologi og praktisk anvendt metode. Vi har dog i dette projekt erfaret, at disse i praksis påvirker hinanden gensidigt. I dette projekt har der fx i valg af interessefelt, videnskabsteoretiske orientering og metode forekommet en vekselvirkning og gensidig påvirkning. Fx beskriver Kvale og Brinkmann (2015, p. 48f), hvordan semistruktureret interview er en relevant tilgang til fænomenologisk undersøgelse. Samtidig er vi interesserede i unge voksnes oplevelser, erfaringer og tanker om præstationskultur. Her ønsker vi at undgå, at de unge voksne skal vælge imellem allerede givne svarmuligheder, men søger i stedet åbne, nuancerede og beskrivende data. Således kommer vores interessefelt til at influere valg af metode, men også hvilken form for videnskabelige data, vi ønsker at producere. Vi vil nu starte med at udlægge projektets videnskabsteoretiske overvejelser.

2.1. Videnskabsteori

Når man undersøger et fænomen videnskabeligt, kan man med fordel spørge sig selv, hvad man mener videnskab er (Jacobsen, Lipper-Rasmussen & Nedergaard, 2015, p. 13f). Besvarelse af dette spørgsmål præges af, hvilket fænomen man undersøger, og kommer til at præge, hvilken videnskabelig tradition ens data kommer til at ligge indenfor.

2.1.1. At forstå og fortolke det individuelle

Brinkmann (2015, p. 69) beskriver; “forstående og fortolkende tilgange er især påkrævede, når der sker nye ting i samfundet, eller når der opstår helt nye fænomener, som vi endnu ikke ved så meget om”. Vi vurderer, at præstationskultur er et sådant fænomen. Dette selvom præstationskultur ofte omtales i offentligheden. Som vi beskriver i litteraturgennemgangen, er det nemlig begrænset, hvor meget videnskabelig opmærksomhed og undersøgelse emnet har fået indtil nu. Med afsæt i Brinkmanns argument, synes en forstående og fortolkende tilgang til præstationskultur altså hensigtsmæssig.

I forlængelse heraf anskuer vi præstationskultur ud fra en idiografisk tilgang (Møhl & Simonsen, 2017, p. 39f). Således ønsker vi at undersøge “det individuelle, det særegne og det unikke ved det enkelte menneske” (Møhl & Simonsen, 2017, p. 39). Vi er interesserede i at forstå det enkelte individ og få indblik i den enkeltes oplevelse, refleksion og livssituation. I et ideografisk perspektiv anskuer man individet som meningsskabende og kommunikerende, hvor Møhl og Simonsen (2017, p. 39f) påpeger, at netop kvalitative metoder er hensigtsmæssige at anvende. Den ideografiske tilgang ligger i tråd med videnskabsteoretiske perspektiver som hermeneutikken og fænomenologien - altså perspektiver, der fokuserer på at forstå menneskers subjektivt erfarede livsverden (Brinkmann, 2015, p. 77f).

2.1.2. Fænomenologi og hermeneutik

Vi vælger videnskabsteoretisk at udarbejde dette projekt med inspiration fra et fænomenologisk og hermeneutisk perspektiv. Da vi netop er interesserede i oplevelsen af præstationskultur, synes det relevant at lade sig inspirere af fænomenologien. Samtidig er vi som studerende aldersmæssigt i projektets målgruppe og del af samfundet via bl.a. uddannelsesinstitutioner, der i samfundsdebatten beskrives som præget af præstationskultur. Derfor finder vi det særlig nødvendigt at have fokus på egne forforståelser i dette projekt. Således synes hermeneutikken hensigtsmæssigt også at lade sig inspirere af. Vi vælger ikke at følge en bestemt fænomenologisk eller hermeneutisk metode strengt og slavisk, men lader os mere overordnet inspirere. Vi ønsker nemlig at have en høj grad af fleksibilitet i vores metode. Dette finder vi relevant med et fænomen som præstationskultur, der ligger i grænsfeltet mellem psykologien, sociologien og anden samfundsvidenskab.

2.1.2.1. Fænomenologi

I følgende afsnit vil vi redegøre for nogle af hovedbegreberne i fænomenologien med det formål at sætte dem i relation til hovedantagelser i dette projekt. Dette skulle gerne klargøre, hvordan dette projekt er inspireret af fænomenologien. Den fænomenologiske tilgang er udbredt indenfor kvalitativ forskning (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 48; Langdridge, 2007, pp. 2-4). I fænomenologien er hovedfokus på menneskelig oplevelse og hvordan noget opleves for personen (Langdridge, 2007, p. 21). Fokus er altså på menneskers levede erfaring (Langdridge, 2007, p. 4). Kvale og Brinkmann forklarer nærmere, at fænomenologien sætter fokus på “at forstå sociale fænomener ud fra aktørernes egne perspektiver og beskrive verden, som den opleves af subjekterne, ud fra den antagelse, at den vigtige virkelighed er det, mennesker opfatter den som” (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 48). Netop dette fokus på individets oplevelse og livsverden, er hvad dette projekt ønsker at undersøge. Vi ønsker at sætte fokus på om og i så fald, hvordan præstationskultur opleves for den enkelte i konteksten af romantiske relationer. Således ligger dette projekts formål i tråd med en fænomenologisk tilgang. Med fokus på individets oplevelse efterstræber man i fænomenologien rige beskrivelser af oplevelser, så man kan opnå ny forståelse af et fænomen (Langdridge, 2007, p. 9).

Epoché

Et centralt begreb i fænomenologien er epoché. Langdridge (2007, p. 17) beskriver epoché som en proces, hvor undersøgeren forsøger at undgå, at fordomme og tidligere ideer påvirker undersøgelsen. Her stiller undersøgeren sig tvivlende overfor almindelige hverdags meninger, ideer og fordomme om et emne (Langdridge, 2007, p. 17). Inden for fænomenologien er der uenighed om, hvorvidt det er muligt at opnå epoché eller om man skal anskue det som efterstræbelsesværdigt, men ikke opnåeligt. I dette projekt læner vi os nærmere op af den eksistentielle fænomenologi end den transcendentale fænomenologi (Langdridge, 2007, p. 18). Vi vurderer nemlig, at det for os ikke er muligt at gå fuldstændig uden meninger og fordomsfrit til præstationskultur og romantiske relationer. Dette da vi er unge voksne, der også lever i et samfund, hvor præstationskultur kan siges i sig selv at være blevet en diskurs. Netop hvordan undersøgeren selv påvirker undersøgelsen er noget hermeneutikken også har forholdt sig til. Dette leder os videre til den anden videnskabsteoretiske tilgang, som dette projekt også er inspireret af.

2.1.2.2. Hermeneutik

Langdridge (2007, p. 4) beskriver, at i relationen mellem fænomenologi og hermeneutik står begreber som 'beskrivelse' og 'fortolkning' centralt. Som udgangspunkt er fænomenologien nemlig så beskrivende som mulig, hvor hermeneutikken har større fokus på det fortolkende. I vores projekt kommer dette til udtryk ved, at vi efterstræber rige beskrivelser af deltagernes oplevelser. Samtidig anerkender vi, at det fortolkende element altid vil være til stede i dataindsamlingen og ikke mindst tolkningen af denne. Hertil vil interviewpersonernes beskrivelse af egne erfaringer og oplevelser uundgåeligt indeholde et fortolkende element.

I dette projekt er vi inspirerede af Gadamers ontologiske hermeneutik (Højberg, 2014, pp. 299-311). Dette ses på to måder. Først anskuer vi den data, der indsamles i projektet, som værende udtryk for fortolkning i sig selv. Dernæst er vi bevidste om, at vi som undersøgere er en del af meningsdannelsesprocessen. Således anerkender vi, at vi som undersøgere har indvirkning på de konklusioner dette projekt drager. I den forbindelse lægger Gadamer vægt på historiske og sproglige aspekter af fortolkning (Højberg, 2014, p. 300). I dette projekt anskuer vi altså både vores

interviewpersoner og os selv som historisk og sprogligt forankrede. Fortolkning, historie og sprog gør sig ligeledes gældende for det mest centrale begreb i hermeneutikken; den hermeneutiske cirkel.

Ifølge Højberg (2014, p. 292) beskriver den hermeneutiske cirkel en vekselvirkning mellem del og helhed - “delene kan kun forstås, hvis helheden inddrages, og omvendt kan helheden kun forstås i kraft af delene”. Mening, forståelse og fortolkning opstår i sammenhængen mellem delene og helheden. Vi mener, at denne vekselvirkning mellem del og helhed er hensigtsmæssig at have in mente i vores projekt. I dette projekt giver det nemlig ikke mening at undersøge præstationskultur og romantiske relationer ud fra et større samfundsmæssigt perspektiv alene, da det er de psykologiske og oplevelsesmæssige processer, vi er interesserede i. Samtidig giver det heller ikke mening at udelade de strukturelle, kulturelle og samfundsmæssige aspekter af præstationskultur og romantiske relationer. Disse kan nemlig indgå som dele af og præge individets oplevelse. Det er altså i vekselvirkningen mellem individ og samfund, at vores interessefelt ligger. Således vurderer vi hermeneutikkens forståelse af vekselvirkningen mellem del og helhed som fordrende at have in mente i dette projekt.

Karakteristisk for den hermeneutiske cirkel er hertil ifølge Højberg (2014, p. 299f), at både fortolkeren og den, der fortolkes, har en indvirkning på hinanden. Således påvirker fortolkeren den, der fortolkes, og omvendt. Herudfra kommer cirkel-aspektet af den hermeneutiske cirkel, der i nogle sammenhænge kaldes den hermeneutiske spiral. Ifølge Gadamer's hermeneutik er vi altid allerede en del af den hermeneutiske cirkel og kan ikke stille os uden for den (Højberg, 2014, p. 300). Således går vi altid til et fænomen med en forforståelse, og denne forforståelse vil blive ved med at ændre sig.

Andersen og Koch (2015) forklarer bl.a. begrebet forforståelse. Ifølge disse indebærer forforståelse, at vi aldrig kan gå til et fænomen som en ‘ren tavle’. De beskriver, at “uanset hvilket fænomen vi møder og ønsker at tolke, har vi altid på forhånd forventninger om, hvad vi vil nå frem til” (Andersen & Koch, 2015, p. 231). Vi kan som undersøgere således ikke undgå at have forventninger til, hvad vi møder

og hvad dette betyder. Her er målet at være så bevidst om sine forforståelser som muligt.

Hertil bliver endnu et aspekt af fortolkning relevant, når man undersøger et fænomen som præstationskultur. Med 'dobbelt hermeneutik' gør Giddens opmærksom på et særligt forhold mellem undersøgeren og det, der undersøges (Reenie, 2012, p. 391). Her beskriver Giddens, hvorledes naturvidenskaben indeholder et subjekt-objekt forhold og således er udtryk for en enkelt hermeneutik, hvor undersøgeren fortolker en objektiv verden eller objekt (Reenie, 2012, p. 391). Fag som sociologien eller psykologien indeholder i stedet et subjekt-subjekt forhold, og udtrykker en dobbelt hermeneutik (Reenie, 2012, pp. 391f). Giddens beskriver, hvorledes man her undersøger og fortolker en allerede fortolket verden (Reenie, 2012, p. 391). I indeværende undersøgelse forstås det således, at interviewpersonernes beskrivelser og meningsdannelser er udtryk for en aktiv fortolkning af deres omkringliggende verden. Med et fænomen som præstationskultur bliver dette særligt relevant. Her er interviewpersonernes beskrivelser af deres oplevelse af præstationskultur i sig selv en fortolkning af deres verden - en fortolkning som i sig selv er med til at skabe det fænomen, der beskrives. Interviewpersonernes beskrivelser kan således betragtes som værende en del af en social praksis og udtryk for refleksion (Reenie, 2012, p. 391). I det efterfølgende analysearbejde fortolker vi interviewpersonernes fortolkninger. Således forekommer en dobbelt hermeneutik, hvor de beskrivelser, som vi i projektet fortolker, allerede er udtryk for fortolkning. Ifølge Reenie (2012, p. 392) bliver det derfor nødvendigt, at undersøgeren beskriver de forforståelser, som de går til undersøgelsen med og som ligger til grunde for den efterfølgende fortolkning.

2.1.2.3. Forforståelser i dette projekt

Med afsæt i Gadammers hermeneutik vil vi nu udlægge de forforståelser, vi går til dette projekt med. Højberg (2014, p. 302) beskriver, at man aldrig kan gøre sig fri af forforståelser, men må være bevidst om disse for herigennem at gå så åbent til et emne som muligt. Samtidig anbefaler Kvale og Brinkmann (2015, p. 159f), at man tilegner sig relevant viden om et emne i startfasen af en interviewundersøgelse. Dette har vi fx gjort i projektets introducerende kapitel. Vi vil nu udlægge vores

forforståelser i et forsøg på at gøre projektet og undersøgelsen så transparent som mulig. Her anbefaler Tanggaard og Brinkmann (2015, pp. 523f), at grundantagelser og fremgangsmåder præsenteres så gennemsigtigt som muligt. Dette indebærer bl.a., at man forud for undersøgelsen specificerer sine perspektiver, herunder personlige forventninger til undersøgelsen.

Som tidligere nævnt befinder vi os aldersmæssigt indenfor projektets målgruppe. Hertil er vi del af bl.a. uddannelsesinstitutioner, hvor man kan argumentere for, at der er en særlig præstationslogik. Ligeledes har vi indgået i og indgår i romantiske relationer. Kort sagt, oplever vi personligt et præstationspres i både uddannelsesmæssige og romantiske arenaer. I relation til romantiske arenaer, oplever vi en samfundsmæssig forventning til, at man skal være i et parforhold og at dette parforhold i slutningen af 20'erne skal rette sig mod familie. Nærmere oplever vi et forventningspres til, at unge kvinder først skal tage en længerevarende uddannelse, og når de så endelig er færdige med den, eksisterer en forventning om, at nu skal disse kvinder skynde sig at få børn af fertilitetsmæssige årsager. Disse fertilitetsmæssige årsager sætter så indirekte krav til et fast parforhold, der er orienteret mod at starte egen familie.

Det introducerende kapitel udgør en viden om præstationskultur og romantiske relationer. Denne udgør ligeledes en forforståelse, hvilken vi er gået til interviewsituationen med. Dog anbefaler Kvale og Brinkmann samtidig, at man tilegner sig relevant viden om et felt før man udarbejder interviewguiden. Således forsøger vi at gå en balancegang, hvor vi på den ene side kan stille relevante spørgsmål til interviewpersonerne, men samtidig efterstræber at være så åbne og nysgerrige som muligt.

Som undersøgere må vi være opmærksomme på disse forforståelser. Dette har bl.a. gjort, at vi har sat stor fokus på interviewpersonernes oplevelse. I interviewguiden har vi fx stillet åbne spørgsmål, der ikke direkte spørger ind til fx specifikke områder i parforholdet. Hertil beder vi interviewpersonerne om at beskrive, hvad de forstår som romantiske relationer og hvad de forstår ved præstationskultur. Vi går således ikke ind og definerer dette for dem.

2.1.2.4. Opsamling fænomenologi og hermeneutik

Overordnet kan man sige, at vi er inspireret af fænomenologien på epistemologisk vis, og at vi er inspireret af hermeneutikken på både epistemologisk og ontologisk vis (Jacobsen et. al., 2015, pp. 19-22). Således er projektets undersøgelse og metodiske overvejelser inspireret af fænomenologien. Man kan sige, at vi opnår viden ud fra fænomenologiske principper. Samtidig vurderer vi, at fænomenologiens ideal om særligt epoché (Langdridge, 2007, p. 17f) ikke er opnåelig i dette projekt. Dette skyldes bl.a., at vi selv er unge voksne, hvor en vigtig del af vores interesse og undren omkring præstationskultur kommer fra eget liv og egne erfaringer. Her bliver Gadamer's begreb om især forforståelse relevant, og således bliver hermeneutikken relevant (Højberg, 2014, p. 301). Vi lægger ikke skjul på, at vi som undersøgere går til præstationskultur med forforståelser. Vi mener ikke, at vi kan være i verden uden forforståelser og således forholder vi os ontologisk hermeneutisk. Samtidig mener vi, at et element i at forstå projektets data er at fortolke denne psykologisk. Her får hermeneutikken også en epistemologisk rolle i dette projekt, da fortolkning bliver til en del processen i at skabe viden.

2.2. Metode

Nu vil vi udlægge projektets metodiske overvejelser. Dette vil indebære en beskrivelse af det semistrukturerede interview, en præsentation af den praktiske og anvendte metode, samt de etiske overvejelser.

2.2.1. Det semistrukturerede interview

Der er flere årsager og overvejelser, der ligger til grund for at vælge interviewet som metode. Vi har allerede fremlagt projektets litteraturgennemgang og videnskabsteoretiske overvejelser. I litteraturgennemgangen er der argumenteret for, hvorfor der er behov for undersøgelser, der fokuserer på oplevelsen af præstationskultur. I de videnskabsteoretiske overvejelser forklarer vi, hvordan det semistrukturerede interview udgør et værktøj hvorigennem subjektive oplevelser beskrives.

Vi har primært anvendt Kvale og Brinkmanns (2015) bog 'Interview' som inspiration til de metodiske overvejelser og udførelsen af selve interviewene. Heri beskriver de i flere sammenhænge deres tilgang som pragmatisk. Dette være sig i relation til videnskabsteori samt hvorledes man anskuer interviewet og dets funktion (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 35 & 69-73). Kvale & Brinkmann (2015, p. 50) beskriver, at "det kvalitative interview er en forskningsmetode, der giver privilegeret adgang til menneskers grundlæggende oplevelse af den levede verden". Her er formålet at forstå temaer fra interviewpersonernes perspektiv. Fokus er subjektets oplevelse og rige beskrivelse heraf. Beskrivelsen består af, hvad subjekterne oplever, hvad de tænker, hvad de føler og hvordan de handler. Dette bruges med henblik på at kunne fortolke betydning og mening af fænomener (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 47-51). Interviewet ligner ofte en mellemtung mellem en hverdagssamtale og et lukket spørgeskema, og udføres på baggrund af en interviewguide, der kan følges mere eller mindre strengt. Interviewet bliver lydoptaget og transskriberet efterfølgende (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 49f). Interviewet søger at få adgang til emner på et faktuel og et meningsplan. Her må interviewer have øje for, hvad der siges, hvordan det siges og hvad der siges mellem linjerne. Der er også mulighed for, at interviewer kan prøve at formulere det, vedkommende tolker som det implicite budskab overfor interviewpersonen. Så kan interviewpersonen bekræfte eller afkræfte dette, og komme med sine tanker herom (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 50f). Kvale og Brinkmann (2015, p. 51f) pointerer, at "intervieweren forholder sig åben overfor nye og uventede fænomener frem for at arbejde med færdige kategorier og fortolkningskemaer". Det er altså centralt, at interviewer går til interviewet med en åben, nysgerrig og ikke-forudindtaget attitude samt stiller åbne spørgsmål. Her er der i et semistruktureret interview plads til flertydighed, modstridende udtalelser og ambivalens. Disse kan skyldes en kommunikationsbrist i interviewet, men de kan også afspejle, at fænomenet rummer flertydighed og ambivalens (2015, p. 52).

2.2.2. Undersøgelsens design

I projektets introduktionskapitel har vi beskrevet undersøgelsens 'hvorfor' og 'hvad'. Når dette er defineret, kan spørgsmålet om undersøgelsens 'hvordan' stilles. Dette refererer til undersøgelsens design og metode, og er grundlæggende bestemt af emnet for undersøgelsen (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 154).

2.2.2.1. Interviewdesign

For at klarlægge undersøgelsens design, er et spørgsmål, hvor mange interview der skal udføres. Kvale og Brinkmann (2015, p. 166) beskriver, at der skal udføres den mængde interviews, som er nødvendig for at få de informationer, man har brug for. I praksis må vi dog overveje vores tid og ressourcer. Her tager det ikke lang tid at udføre selve interviewene, mens den efterfølgende transskription er tidskrævende. I dette projekt har vi vurderet, at fire interviews er passende. I sammenhæng hermed argumenterer Tanggaard og Brinkmann (2015, p. 32) for: “at det er bedre at gennemføre relativt få interviews og gennemarbejde analysen af disse, så den bliver sober, grundig og teoretisk nuanceret”. Her er det centralt, at flere besvarelser i sig selv ikke bidrager til en undersøgelse af bedre videnskabelig kvalitet i kvalitativ forskning (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 166-169). Dette illustrerer Kvale og Brinkmann (2015, p. 249-254) med deres ‘1000-sidersspørgsmål’. Her beskriver de, at antal af relevante siders transskriberet interviewmateriale afhænger af, hvad undersøgeren vil med sit datamateriale og hvordan dette er planlagt at skulle analyseres. De beskriver yderligere, at det er forskningsspørgsmålet, som afgør, hvor mange interviews, der er nødvendige. Her kan der forekomme et mætningspunkt, hvor nye interviews ikke tilføjer ny viden (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 166-169). I dette projekt efterstræber vi at kunne gå i dybden med vores data. Vi vurderer, at fire interviews af ca. halvdelen times varighed, udgør et tilfredsstillende kompromis mellem det ideelle mætningspunkt og vores tidsmæssige ressourcer.

2.2.2.2. Udvikling af interviewguide

Før interviewene påbegyndes udarbejdes en interviewguide. Interviewguiden fungerer som et manuskript, der strukturerer selve interviewforløbet. Når man udfører semistrukturerede interviews, kan interviewguiden ligeledes være mere eller mindre struktureret (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 185). I denne undersøgelse har vi udarbejdet en interviewguide, som skal fungere som en støtte under interviewet. Til interviewet bliver interviewguiden således medbragt og følges løst. Interviewguiden er opbygget således, at denne er forholdsvis struktureret og i princippet kan følges slavisk. Vi prioriterer dog, at interviewerens undervejs i interviewet, har friheden til at følge interviewguiden i større eller mindre grad. I udgangspunktet vil

interviewguiden primært fungerer som støtte og skal sikre, at vi kommer omkring nødvendige og interessante emner og temaer. Interviewguiden er derfor også inddelt i forskellige temaer og emner, hvortil der er en række spørgsmål. Interviewguiden er vedlagt som bilag 4.

Interviewguidens spørgsmål har til formål at igangsætte og facilitere interviewpersonernes tale og beskrivelse af deres oplevelser, tanker og erfaringer. Her er de fleste spørgsmål konstrueret på en sådan måde, at de spørger direkte ind til interviewpersonens oplevelser og/eller tanker. Dette er gjort med henblik på at sikre, at det netop er interviewpersonens oplevelse, vi spørger ind til og får viden om. Andre spørgsmål er mere reflekterende, og har til formål at igangsætte en refleksion. Under de enkelte spørgsmål er ligeledes forslag til synonymmer, omformuleringer eller specifikke temaer, der kan tages i brug, hvis interviewpersonen har brug for hjælp til at forstå eller besvare et spørgsmål. Interviewguidens spørgsmål uddybes løbende, i selve interviewsituationen, af spørgsmål som kan være opfølgende, sonderende, reflekterende eller specificerende. Disse er ikke nedskrevet i interviewguiden, da de i højere grad bestemmes af interviewerens, den specifikke situation samt den enkelte interviewpersonens ordforråd, forståelsesramme mv.

Interviewguiden er inddelt i tre overordnede temaer; hvv. romantiske relationer, præstationskultur og sidst sammenhængen mellem disse. Hvert tema er inddelt i yderligere underspørgsmål. Disse er informeret af projektets introduktionskapitel og spørger ind til informanternes oplevelser, forventninger og tanker omkring de forskellige temaer. Vi har efterstræbt, at spørgsmålene er åbne og ikke ledende. Vi har således haft fokus på, at der under interviewet er rum og plads til, at informanterne også selv bringer relevante temaer og overvejelser op.

2.2.2.3. Introduktion af interviewpersoner

Da vi er interesserede i unge voksnes oplevelser af præstationskultur i konteksten af romantiske relationer, er der en række overvejelser vedrørende interviewpersoner, som skal gøres. Grundlæggende har vi søgt at holde gruppen af informanter forholdsvis åben, for således at få en bred og varieret række af oplevelser og erfaringer. Med hensyn til romantiske relationer, er der ikke et krav om, at

informanterne er i et parforhold eller er aktive på datingmarkedet. Det er dog et krav, at informanterne har nogen erfaring med romantiske relationer.

Vi har sat en aldersgrænse, hvor informanterne skal være mellem ca. 20-30 år. Dette har vi gjort af flere årsager: Først og fremmest ønsker vi, at interviewpersonerne har en vis erfaring med eller kendskab til romantiske relationer. Vi ønsker, at deres oplevelser og erfaringer går ud over det, der kan kaldes "barndomskærester" eller "teennagekærester". Vi har derfor vurderet, at en alder på ca. 20 og opefter er meningsfuld. Samtidig har tidligere undersøgelser primært haft sit udgangspunkt i børn og unge i skolealderen, hvorledes vi oplever et behov for, at de unge voksne og deres erfaringer belyses. Når vi har valgt at sætte en øvre grænse på ca. 30 år, skyldes det, at interviewpersonerne populært sagt skal ligge inden for 'generation præstation' (Madsen, 2021, p. 4). Hvis vi satte aldersgrænsen højere, vil en præstationskultur af forskellige årsager muligvis ikke være lige så indflydelsesrig på interviewpersonerne. Petersen & Krogh (2021, p. 17) beskriver, at præstationskultur særligt rammer børn og unge. Som forklaret i projektets litteraturgennemgang er den meste litteratur omkring præstationskultur fra tidligst 2015 og omhandler børn og unge. Således kan man argumentere for, at de mennesker, der tidligst er blevet beskrevet som del af en præstationskultur, i dag ikke vil være mere end 30 år. Hertil finder vi det centralt, at en del af de forfattere, der beskriver præstationskultur og den generation, der særligt er præget af den, *ikke* forstår sig selv som en del af denne generation. Her omtales det, at præstationskultur særligt rammer en generation, der ligger aldersmæssigt under deres egen. Til sidst er der eksempler på politiske tiltag, der ofte nævnes i sammenhæng med præstationskultur. Disse indikerer, at præstationskultur er relevant for mennesker, der i dag er i ca. midt 30'erne og ned. Dette er fx tilfældet for hurtigstart-bonus, fremdriftsreformen og uddannelsesloftet, hvilke er vedtaget og sat i kraft fra 2009 til 2016 (Jenvall, Eggert, Jónasdóttir & Jeppesen, 2019). Med afsæt i ovenstående argumenter vurderer vi, at det er hensigtsmæssigt, at interviewpersonerne er ca. 30 år eller yngre.

Rekruttering af interviewpersoner

Et rekrutteringsopslag blev udformet og kan ses i bilag 1. Dette blev delt via specifikke Facebook-grupper, hvor vi havde en formodning om, at der måske kunne være interesse for projektet. Fx Facebook-grupper, hvor mennesker, der er tilknyttet

Aalborg Universitet kan dele opslag om, at man søger deltagere. Herudover blev flere højskoler kontaktet og bedt om at dele rekrutteringsopslaget. Rekrutteringsopslaget blev også delt på få kollegier. 24 timer efter rekrutteringsopslaget var delt første gang, havde fire interviewpersoner taget kontakt til os, hvor rekrutteringsopslagene blev taget ned hurtigt derefter.

2.2.3. Udførelsen af de semistrukturerede interviews

Interviewene fandt sted i et lokale på Aalborg Universitet. Ved hvert interview blev interviewpersonerne tilbudt forplejning i form af kaffe, the, vand og kage. Dette i et forsøg på, at tage interviewet ud af en 'terapeutisk' kontekst. Det var her vigtigt for os, at fokus var på interviewet som en åben samtale og ikke udgjorde et tilbud om behandling eller terapi. Hvert interview varede mellem halvanden og to timer.

Interviewet blev åbnet med en introduktion, hvor vilkårene omkring deltagelse, samtykke og databehandling blev gennemgået. Interviewpersonerne fik tilsendt erklæringer om samtykke og dataopbevaring dagen før interviewet, og havde således mulighed for at læse disse og stille eventuelle spørgsmål. Inden interviewets umiddelbare start blev erklæringerne gennemgået og underskrevet. Erklæringerne er vedlagt som bilag 2 og 3.

Det blev besluttet, at vi begge ville være til stede under interviewet - en som interviewer og en som observatør. Beslutningen om at være to til stede under interviewet, hhv. interviewer og observatør, sker på baggrund af en række overvejelser om, vores roller under interviewet og deres indflydelse på selve interviewsituationen. Her er interviewerens rolle primært at lytte, stille spørgsmål samt at skabe en god og behagelig interviewsituation. Galletta (2013, p. 76) beskriver, at interviewerens opmærksomhed på interviewpersonen og dennes beskrivelser er helt grundlæggende for et godt og effektivt interview. Intervieweren har derfor, under interviewet, været særlig opmærksom på at være lyttende, opmærksom og anerkendende. Samtidig har intervieweren dog, på sin vis, en dobbeltrolle: mens at intervieweren skal være aktivt lyttende og anerkendende, skal

denne samtidig have øje for, hvilke spørgsmål der skal stilles samt hvor interviewet er på vej hen (Galletta, 2013, p. 76). Vi valgte derfor, at en af os agerer observatør, for således at “lette” interviewpersonens arbejde. Her har observatøren unik mulighed for at danne sig et overblik, reflektere samt stille opfølgende spørgsmål, hvis dette vurderes relevant. Dette tillod interviewer en større ro i interviewsituationen, hvor denne i højere grad kunne følge sin umiddelbare fornemmelse og indskyldelse.

2.2.4. Valg af analysetilgang

I dette projekt ønsker vi en analysetilgang, der fokuserer på oplevelse, forståelse og mening. Vi har valgt at lade os inspirere af ‘Interpretative Phenomenological Analysis’ (IPA) som analysemetode. Langdridge (2007, p. 110) beskriver, at IPA er opbygget således, at man først udarbejder en interviewguide, der stiller åbne spørgsmål, og gør interviewpersonen i stand til at beskrive og reflektere over forskellige aspekter af deres oplevelser. Efter at interviewene er transskriberet, gennemgås transskriptionerne med henblik på at identificere temaer. Dette gøres for et interview ad gangen og gøres af flere omgange. Her har man i første stadie fokus på at forstå interviewpersonernes livsverden og noterer kommentarer hertil. I anden gennemlæsning noteres relevante temaer. Disse identificeres og struktureres herefter. Til sidst anvendes psykologiske teorier til at skabe en forståelse af og belyse fundne temaer (Langdridge, 2007, p. 111).

2.2.5. Ethiske overvejelser

I det følgende afsnit vil vi udlægge de etiske overvejelser, vi har gjort os i forbindelse med projektet. Selvom de etiske overvejelser er et afsnit for sig selv, er de etiske overvejelser indlejret i alle faser af projektet og begrænser sig ikke til selve interviewsituationen (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 105). De etiske aspekter er overvejet og indtænkt i hele projektet, og dette afsnit er således udtryk for tanker og refleksioner, der er gjort løbende i udarbejdelsen af projektet.

2.2.5.1. Undersøgelsens bidrag

Først og fremmest kan etik i interviewundersøgelser siges at være todelt. Her beskriver Kvale & Brinkmann (2015, p. 105) at: “der er knyttet moralske spørgsmål til interviewundersøgelsens midler såvel som til dens mål”. Her forstås at udover de etiske aspekter vedrørende selve metoden, er der også etiske overvejelser omkring den viden der produceres og dens bidrag (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 106).

Som beskrevet i projektets indledende kapitel sættes dette projekts hovedfokus, præstationskultur, ofte i relation til øget psykisk mistrivsel. I den forbindelse viser den nationale sundhedsprofil 2021 en generel og kraftig stigning i andelen af personer med dårlig mental trivsel. Denne stigning er særligt markant i de yngre aldersgrupper (Sundhedsstyrelsen, 2022, p. 32). I populærkulturen og i offentlige debatter kobles denne stigning ofte til et øget præstationspres (Katznelson et al., 2021, p. 85). Dette projekt skal medvirke til at belyse og forhåbentlig bidrage til en forståelse af unge voksnes udfordringer i dag, og hvad disse udspringer af. Samtidig peger den nationale sundhedsprofil 2021 på, en sammenhæng mellem bl.a. psykisk helbred og sociale relationer (Sundhedsstyrelsen, 2022, p. 44). Vi mener derfor, at en undersøgelse af oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer kan bidrage til nødvendig viden, om de unges særlige udfordringer.

2.2.5.2. Informeret samtykke

Vi har udarbejdet en samtykkeerklæring samt en erklæring om fortrolighed og databehandling. Disse blev sendt til interviewpersonerne inden interviewets start. Et grundlæggende etisk forbehold i den kvalitative undersøgelse er her, at interviewpersonerne giver informeret samtykke (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 116). Inden interviewpersonerne underskrev de forskellige erklæringer, blev de informeret om undersøgelsens formål, emne og de grundlæggende procedurer. Samtidig blev der lagt vægt på, at deres deltagelse er frivillig, og at de til enhver tid kan trække deres samtykke tilbage. Samtykkeerklæringer kan findes som bilag 2 og 3. Inden interviewets start indsamlede vi skriftligt samtykke fra interviewpersonerne. Det

skriftlige samtykke skal tjene som beskyttelse for både undersøgeren og interviewpersonerne (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 116).

Under interviewet blev interviewpersonerne yderligere informeret om projektet og dets formål, samt om selve omstændighederne for interviewet. En etisk overvejelse i forbindelse hermed, er hvor megen information der skal gives (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 116). Fuld information om undersøgelsen forhindrer en potentiel vildledning af interviewpersonerne, men kan samtidig hæmme indsamlingen af data (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 116f). I indeværende undersøgelse har vi dog valgt at prioritere interviewpersonernes autonomi og selvbestemmelse, og har derfor informeret dem om undersøgelsen fulde omfang og emne. Her har vi vurderet, at der ikke er dele af undersøgelsens design mv., som kan have potentiel indflydelse på deltagernes svar eller beskrivelser. Vi har dog løbende været opmærksomme på, hvorledes undersøgelsens emnefelt alene kan betyde, at vi ikke nødvendigvis får adgang til interviewpersonernes spontane opfattelser og oplevelser. Hertil gav alle interviewpersoner udtryk for, at de på forhånd havde et forhold til præstationskultur og på forhånd havde gjort sig overvejelser omkring dette. Samtidig opstår der en næsten uundgåelig bias, når interviewpersonerne selv tilmelder sig undersøgelsen på baggrund af et rekrutteringsopslag, der beskriver emnet for undersøgelsen. Her synes det umiddelbart mere sandsynligt, at interviewpersoner, der genkender en sammenhæng mellem præstationskultur og romantiske relationer, melder sig som interviewpersoner sammenlignet med interviewpersoner, der ikke genkender en sammenhæng.

2.2.5.3. Fortrolighed

Fortrolighed i kvalitativ forskning vedrører opbevaringen og behandlingen af forskningsdata (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 117). I det kvalitative interview bliver dette særligt vigtigt, da der her er tale om private og ofte identificerbare data (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 117). Indeværende undersøgelse beskæftiger sig ligeledes med og omhandler interviewpersonernes personlige liv og oplevelser. Herved bliver det centralt, at interviewpersonernes identitet ikke afsløres eller kan udledes af datamaterialet. Det informerede samtykke er således betinget af, at interviewpersonerne er blevet oplyst om, hvordan deres data bruges og opbevares.

Som tidligere beskrevet er der blevet udarbejdet en erklæring om dette og interviewpersonerne er således blevet forklaret, at al information anonymiseres. Dette gør sig gældende for al identificerbar information. I arbejdet med at transskribere interviewene har vi ligeledes haft en opmærksomhed på, at anonymisere al information, som vi vurderer, kan udlede interviewpersonens identitet.

2.2.5.4. Interviewsituationen

Et grundlæggende etisk aspekt vedrørende selve interviewsituationen er spændingsfeltet mellem viden og etik. På den ene side er der et ønske om at indsamle dybdegående og interessant empiri, mens der samtidig er et ønske om at udvise respekt for interviewpersonen (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 106). Man må samtidig som interviewer være bevidst om egen rolle og den ulige magtfordeling, der kan være til stede under det kvalitative interview. Kvale og Brinkmann (2015, p. 119) beskriver, at der kan være en åbenhed og intimitet, som kendetegner den kvalitative undersøgelse. Denne åbenhed og intimitet kan medvirke til, at interviewpersonen afslører informationer, som de måske senere vil fortryde (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 119). Undersøgelsessituationen kalder således på, at interviewerens må være bevidst om og opmærksom på, hvor langt denne vil gå og hvornår der må sættes en grænse. Inden undersøgelsens start har vi derfor gjort os tanker om, hvorledes vi skal reagere, hvis interviewpersonen eksempelvis beskriver et følsomt emne. På den ene side må man undgå at dynamikken mellem interviewer og interviewperson bliver for terapeutisk, hvorledes man risikere at krænke deres intimsfære - omvendt kan det at afstå fra at reagere betyde, at man i stedet fremstår kold og kynisk (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 119). Under interviewene oplevede vi flere gange, at interviewpersonerne beskrev følsomme og intime udfordringer. Disse var af varierende grad relevante for projektets problemstilling. Vi vurderede her, at det var bedst at lade interviewpersonen tale færdigt, mens interviewerens med sit kropssprog og sin retorik var forstående og åben. Da interviewpersonen afsluttede sin beskrivelse, var interviewerens opmærksom på at anerkende deres oplevelse. Hvis udfordringen var relevant for projektets problemstilling, stillede vi opfølgende spørgsmål på en respektfuld måde, hvor vi gjorde opmærksom på, at hvis interviewpersonerne ikke ønskede at gå yderligere ind i dette, så var

interviewpersonerne ikke forpligtede til dette. Disse overvejelser relaterer sig samtidig til opmærksomheden på undersøgelsens konsekvenser. Dette bliver uddybet i det følgende afsnit.

2.2.5.5. Undersøgelsens konsekvenser

Ud over den etiske bevidsthed om undersøgelsens bidrag og mål, må der være en etisk bevidsthed om undersøgelsens umiddelbare konsekvenser. Dette gør sig gældende for både interviewpersonerne, men også den større gruppe som de umiddelbart repræsenterer (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 119). Først og fremmest er det nødvendigt, at man er opmærksom på den mulige skade som påføres interviewpersonerne - denne risiko må nødvendigvis være så minimal som overhovedet muligt (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 118). Samtidig må man have i mente, at undersøgelsen netop beskæftiger sig med og går i dybden med de individuelle oplevelser og forståelser, hvorledes mulige konsekvenser af deres deltagelse i undersøgelsen primært er af personlig eller menneskelig karakter. Dette kan fx gøre sig gældende ift. et potentielt nedbrud i interviewpersonens selvfortælling eller lignende (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 107). I indeværende undersøgelse kan dette fx ses i forhold til den ambivalens, der kan være til stede i interviewpersonernes udsagn. Eksempelvis kan en interviewperson have svært ved at relatere et spørgsmål til sig selv og egne oplevelser, men dog efterfølgende give udtryk for at være påvirket af eller have kendskab til netop det fænomen, der spørges ind til. Under interviewene italesættes denne ambivalens ikke af interviewerens. Dette på baggrund af en overvejelse om, hvordan dette påvirker interviewpersonen - fx ved at dette kan opleves som udtryk for mistillid, manglende tiltro eller lignende. Samtidig kan dette være noget, der potentielt kan rykke ved interviewpersonens selvforståelse eller selvfortælling, og således have skjulte negative konsekvenser for vedkommende.

Af samme årsag har vi vurderet, at interviewpersonerne ikke tilbydes at læse transskriptionerne. Dette for at tage hensyn til interviewpersonerne og for at foregribe potentielle ubehageligheder eller konsekvenser for dem. Her må man, som undersøger, være opmærksom på den udtalte forskel mellem tale- og skriftsprog (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 119). Talesprog, der er omsat til et skriftligt format,

kan forekomme og synes væsentligt anderledes end oplevelsen af, hvad der blev sagt og hvordan det blev sagt. I analysen er det vores job at sikre, at udsagnene forbliver i kontekst. Dog kan dette være svært at sikre ved en gennemlæsning af transskriptionerne i sig selv. Det kan således såre interviewpersonernes værdighed mv., at få tilsendt de ordrette transskriptioner (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 119).

3. TEORIKAPITEL

I tidligere kapitel er det metodiske grundlag for projektet blevet behandlet. Vi vil nu gennemgå udvalgt teori. Denne teori er udvalgt, da vi finder den bedst egnet til at besvare problemformuleringen. Vi vurderer altså disse teorier som relevante og centrale for at forstå de psykologiske aspekter af oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne. De udvalgte teorier er Bambergs narrative identitet, Ziehes teori om kulturel frisættelse og ambivalens samt Illouz' teori om moderne kærlighed. Vi vil udlægge teorierne i denne rækkefølge.

3.1. Bamberg; narrativ identitet

I det følgende afsnit redegøres for Bambergs narrative identitetsteori. Et gennemgående tema i empirien er; "hvem er jeg?" i relation til romantiske relationer og den kultur som interviewpersonerne er en del af. Dette tema vil blive udfoldet i projektets analyse. Til at forstå og kaste lys over dette tema er det nødvendigt med en teori, der beskæftiger sig med identitetsspørgsmålet. Her har vi valgt at inddrage Bambergs 'small story research' til en forståelse af interviewpersonernes identitetsfortælling. Netop Bambergs teori synes relevant, da denne tager højde for og anskuer identitet som noget, der kontinuerligt skabes i relationen mellem individ og omverden. Denne er således relevant til belysningen af, hvorledes interviewpersonerne forstår sig selv og giver mening til deres eget liv i relation til andre og den kulturelle situation.

3.1.1. Fra 'big stories' til 'small stories'

Bambergs 'small story' tilgang til narrativ undersøgelse af identitet adskiller sig fra og positionere sig selv i forhold til den traditionelle 'big story' tilgang, kendetegnet ved bl.a McAdams og Freeman (Bamberg 2006, pp. 140 & 142; Bamberg, 2011, p. 13). I den traditionelle 'big story' tilgang til identitetsforskning forstås narrativet som en repræsentation af identiteten (Bamberg, 2011, p. 16). Her er fokus på narrativets indhold, hvor der sættes en form for lighedstegn mellem selve fortællingen og identiteten (Bamberg, 2006, p. 140). En grundtanke er den, at vi er de narrativer vi

fortæller (Bamberg, 2006, pp. 141-142; Bamberg, 2011, pp. 13-14). Med udgangspunkt i ovenstående forstås identitet således, indenfor 'big stories', som noget individet besidder - en grundlæggende fast, stabil kerne i individet (Bamberg, 2011, p. 6). Livsfortællingen er således udtryk for individets retrospektive refleksion om sig selv og sit liv, hvor identitetsspørgsmålet placeres i det selvrefleksive domæne (Bamberg, 2006, pp. 143-144; Bamberg, 2011, pp. 13-14).

Bamberg stiller sig kritisk overfor denne måde at anskue identitet og narrativets funktion på og søger at forstå "life as lived" snarere end "life as reflected" (Bamberg, 2011, p. 14). Med 'small story' tilgangen er fokus således på de narrative praksisser - de kontekster hvori narrativet og identitetsformationen finder sted (Bamberg, 2006, p. 139). Bamberg forstår her narrativet som en aktivitet, der finder sted mellem mennesker, hvorledes narrativet og identitetsformationen er indlejret i de sociokulturelle praksisser individet indgår i (Bamberg, 2006, pp. 140-141). Bamberg anskuer derved identitet som noget, der kontinuerlig udformes og navigeres i de narrativer individet danner, situeret i de almindelige hverdagsinteraktioner (Bamberg, 2011, p. 7). Det er i disse interaktioner, at narrativet spiller en rolle i formationen og navigationen af identitet, hvor individet differentierer og integrerer en oplevelse af sig selv på tværs af forskellige sociale og personlige dimensioner (Bamberg, 2011, pp. 6-7). Identitet skal således ikke forstås som noget fast eller stabilt, men som en kontinuerlig proces, hvor individet løbende giver mening til spørgsmålet; hvem er jeg? (Bamberg, 2011, p. 18). Bamberg beskriver at: "We are interested in how people use small stories in their interactive engagements *to construct* a sense of who they are, while big story research analyzes the stories as *representations* of the world and identities within them" (Bamberg, 2011, p. 16). Bamberg ønsker således at flytte analysen af identitet fra det selvrefleksive og autobiografiske domæne, til individets positionering og navigering af identitetsspørgsmålet i de almindelige sociale interaktioner (Bamberg, 2011, p. 17).

3.1.2. Bambergs identitetsforståelse

I individets interaktion med andre og sin omverden sker identitetsformationen med udgangspunkt i tre grundlæggende identitetsdilemmaer: 'konstans versus forandring'

(constancy vs. change), 'lighed versus forskellighed' (sameness vs. difference) og 'agens versus passivitet' (agency vs. passivity) (Bamberg, 2011, p. 6). I de sociale interaktioner positionerer individet sig på et kontinuum ved hvert dilemma. Her navigerer individet sit narrativ (og identitet) på baggrund af, hvad der er ønskværdigt, relevant mv. i den unikke interaktion. Det er således gennem individets hverdagslige interaktioner med verden og andre, at disse tre dilemmaer navigeres (Bamberg, 2011, p. 9). De tre identitetsdilemmaer udfoldes i det følgende.

3.1.2.1. Konstans versus forandring

I dette dilemma må individet positionere sig sig selv ift. sine medmennesker, og navigerer sin identitet ift. den tidslige dimension (Bamberg, 2011, p. 8). Individet må altså forstå sig selv på et kontinuum, hvor individet på den ene side er den samme person, men samtidig foranderlig over tid (Bamberg, 2011, p. 8). I sit narrativ kan individet således fx lægge vægt på diskontinuitet (jeg har forandret mig) eller kontinuitet (jeg er den samme som før) (Bamberg, 2011, p. 8). Med udgangspunkt i dette dilemma anskuer Bamberg således identiteten som noget, der hverken er fastlåst eller stabilt, men noget individet til stadighed må 'bringe frem' og forholde sig til i besvarelsen af spørgsmålet om, hvem de er (Bamberg, 2011, p. 9). Fokus er således på, hvordan individet navigerer dette dilemma konstruktivt i sit narrativ, for således at væve fortid, nutid og fremtid sammen til et mere eller mindre sammenhængende hele (Bamberg, 2011, p. 8).

3.1.2.2. Lighed versus forskellighed

Dette dilemma inddrager i særdeleshed det sociale aspekt, hvor individet differentierer og navigerer sin identitet ift. at være lig andre, men samtidig være forskellig fra andre (Bamberg, 2011, p. 8). Individets oplevelse af selv og identitet udspringer således af individets positionering ift. til andre (Bamberg, 2011, p. 8). For at differentiere og integrere en oplevelse af selv, bringes andre individer således 'i spil' i form af sociale kategorier (Bamberg, 2011, p. 8). Her navigerer individet sin identitet gennem fx sit tilhørsforhold til en bestemt gruppe. Også her skal dette dilemma dog forstås som et kontinuum, hvor bestemte positioneringsforhold gøres relevante i en given situation og således er noget, der varierer afhængig af kontekst (Bamberg, 2011, p. 8). I dette dilemma udspringer individets identitetsskabelse af

individets positionering i forhold til andre i narrativet om 'hvem er jeg' i den pågældende situation (Bamberg, 2011, p. 8).

3.1.2.3. Agens versus passivitet

I dette dilemma må individet positionere sig selv på et kontinuum, hvor individet, på den ene side, er et produkt af verden og andre og samtidig influerer denne verden og menneskene i den (Bamberg, 2011, p. 9). Bamberg udtrykker at dette dilemma, igen, skal ansues som en dynamisk proces, hvor individet skal navigere mellem disse to poler i den enkelte situation (Bamberg, 2011, p. 9). Individet positionerer sig selv på dette kontinuum og bringer i den unikke situation noget frem og lader andet træde i baggrunden. Individet kan fx positionere sig med høj agens (jeg gjorde det) eller omvendt fremhæve passivitet (det blev gjort mod mig) (Bamberg, 2011, p. 9). Dette dilemma er særligt relevant ift. individets oplevelse af succes og fiasko, samt at være involveret og ansvarlig eller omvendt ikke-involveret og uden ansvar (Bamberg, 2011, p. 9).

3.2. Ziehe & Stubenrauch

I følgende afsnit redegøres for udvalgte betragtninger i værket 'Ny Ungdom og usædvanlige læreprocesser' af Ziehe og Stubenrauch fra 2008. I indeværende projekt bidrager værket med en analyse af, hvad det vil sige at være ung i dag og hvorledes samtidens unge forholder sig til den omkringliggende kultur og verden. Ordet 'læreproces' forstås således ikke i udelukkende pædagogisk forstand, men ligeledes som "kategorier, der udtrykker de hverdagslige læreprocesser, eller sagt på en anden måde: de processer subjekterne erfarer i sig selv og i omgangen med deres samfundsmæssige virkelighed" (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 9). I indeværende projekt forstås læringsprocesser således i bredere forstand, som udtryk for individets meningsdannelse og søgen efter identitet og forståelse i den unikke kulturelle og samfundsmæssige situation. Særligt Ziehes betragtninger af det usædvanlige ved vores kultur i dag, samt den grundlæggende ambivalens der er til stede heri, er relevant for indeværende projekt og den indsamlede empiri. I det følgende

gennemgås udvalgte hovedtræk og betragtninger fra værket, som vi vurderer relevante for den senere analyse og diskussion.

3.2.1. Den kulturelle frisættelse

I beskrivelsen af det usædvanlige i nutidens samfund, peger Ziehe på to tendenser i den historiske udvikling, som han mener griber ind i de unges kulturelle virkelighed; teknokratisering og aftraditionalisering (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 24). Det påpeges, at teknokratiseringen af forskellige livsområder er ekspanderet, herunder bl.a. på arbejdspladser, i nærmiljø-forhold og i uddannelsesregi (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 24). Ifølge Ziehe medfører teknokratiseringen af livsområder en aftraditionalisering, kendetegnet ved en ophævelse og ødelæggelse af traderet kultur (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 24). Dvs. en ophævelse og ødelæggelse af de kulturelle traditioner, fortællinger, m.m., der tidligere blev overleveret fra generation til generation. Eksempler herpå er fx forandring af seksualmoralen, opblødning af generationsroller og reduktion af sociale klassers betydning. Dette forstås som afgørende for individets måde at forstå og tyde sig selv på (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 25). Her udgjorde traditioner tidligere en forudgivet fortolkning af mening, hvor individet i dag er frisat fra tidligere traditioners strukturering og grundlag (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 31). Denne udvikling og dens betydning for, hvorledes individet forstår sig selv og sin omverden, betegner Ziehe som en kulturel frisættelse (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 30). Med dette skal dog ikke forstås, at individet er blevet friere - snarere tværtimod. Med den kulturelle frisættelse er identitet ikke længere noget, der overtages eller gives på forhånd, men i stedet noget der afprøves, forandres og kontinuerligt skabes (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 30). Men, når individet selv har ansvar for (og frihed til) at skabe sin egen identitet, skabes et felt af præstationskrav og forventninger til individet. Disse præstationskrav og forventninger er ligeledes blevet flere i takt med udvidelsen af individets forventninger og drømme (Ziehe & Stubenrauch, 2008, pp. 30, 34). Dette identitetsarbejde beskrives som anstrengende og energikrævende, da individet ikke længere har etablerede traditioner at gribe tilbage til (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 31). Dette medfører at subjektiviteten i dag er af enorm betydning, hvor individet selv er ansvarligt for at træffe beslutninger og skabe sig et liv (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 31).

3.2.2. Den kulturelle frisættelses ambivalens

Som tidligere beskrevet medfører den kulturelle frisættelse således ikke, at individet reelt er blevet mere frit (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 30). Når ophævelsen af traderet kultur medfører en udvidelse af individets muligheder, medfører denne ligeledes en udvidelse af individets muligheder for at sammenligne sig med andre - hvad man er og ikke er, hvad man kan og ikke kan, hvad man opnår og ikke opnår. Dette betyder, at individet må udholde brud, utilstrækkelighedsfølelser og konflikter (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 36). Individet har ikke blot mulighed for, men pligt til at realisere egen subjektivitet (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 37).

Den kulturelle frisættelse medfører således en grundlæggende ambivalens - til stede i individets bevidsthed er uendelige realiseringsmuligheder, valg og forventninger, som samtidig ikke alle kan omsættes til handlen (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 33). Ziehe udtrykker, at alle muligheder og forventninger er symbolsk til stede hos individet. Alt hvad individet kunne gøre bedre, alt hvad individet gik glip af - alt er præsent (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 35). Ziehe beskriver "Barndomshjemmet eller boligfællesskabet, det tidligere ægteskab eller det at bo alene (...), byindianer eller landfreak, tosomhed eller promiskuitet (...), her-og-nu princip eller planlægning af fremtiden (...) De er imidlertid alle *til stede* i bevidstheden" (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 35). Med dette peger Ziehe på, at der er sket en forøgelse af modstridende følelser, forventninger og ønsker i individet. Denne grundlæggende ambivalens medfører "en frit fluktuerende subjektivitet, som er allestedsværende, men som ikke føler sig hjemme nogen steder" (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 21).

Med udgangspunkt i dette beskriver Ziehe realiteten som 'anmassende'. Med sig har individet konstant den anmassende tilstedeværelse af utallige muligheder og bevidstheden om, at disse ikke alle kan realiseres (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 35). For Ziehe er en vigtig pointe dog den, at det anmassende i realiteten ikke kan forstås som noget ydre som individet kan tage afstand fra. Den grundlæggende

ambivalens og oplevelsen af den anmassende realitet skyldes særligt det, at dette befinder sig i det indre, hvor individets egne forventninger, forestillinger og selvperception er gennemsyret af den omkringliggende kultur (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 48). Ziehe beskriver således, at der ikke blot er tale om en fremmedgørelse - det ikke at kunne finde sig selv - men en grundlæggende ambivalens, der hele tiden reproducerer sig selv (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 48).

3.2.2.1. Regression versus progression

Den kulturelle frisættelses grundlæggende ambivalens kan ydermere ses i relation til to modsatrettede tendenser som til enhver tid er til stede i individet; interessen i regression og interessen i progression (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 97). Regressions-interessen retter sig imod en oplevelse af sammensmeltning og sammenhæng med objekter og subjekter i verden (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 97). Af interessen for regression udspringer dog en grundlæggende angst - nemlig angsten for stilstand (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 97). Progressions-interessen retter sig omvendt imod forandring og fremadskriden. Af denne interesse udspringer ligeledes en angst - angsten for at mislykkes, tage fejl og derved at blive sat tilbage til udgangspunktet (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 97). I den samtidige tilstedeværelse af begge interesser opstår der i individet en grundlæggende ambivalens. Individets løbende forsøg på at balancere disse interesser vil altid resultere i en angst og samtidig stå i vejen for opnåelsen af begge (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 101). Ziehe beskriver, at individets ønske om sammensmeltning og hengivelse bremses af angsten for stilstand og angsten for at blive 'kvalt' (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 101). Angsten der udspringer heraf blokerer således for individets sammensmeltning med verden og mulighed for at lade sig rive med. Samtidig bremses individets interesse i udvikling og forandring af angsten for distance og fremmedhed (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 102).

Det er ligeledes nødvendigt at være opmærksom på, at der i samfundet og kulturen er en vægtning af progressionen - et fokus på oparbejdelsen af kompetencer og kunnen og forventningen om livslang læring og udvikling (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 98). Ambivalensen kan således ses i relation til måden, hvorpå individet skubbes hen imod progression og en bevidsthed om egne progressions-interesser, mens dette dog

har som konsekvens, at der opstår et fravær af mening (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 102). Ziehe beskriver, at “den fulde nydelse af spænding bliver umuliggjort af fantasier, som netop er til stede der, hvor selvets tilstand og objektet tilstand *ikke* er: i en hengivelsessituation påkaldes adskillelsesfantasiaen, og i en distanceringsituation påkaldes ønsket om understøttelse” (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 103). Individets søgen efter at forstå sig selv og det omkringliggende samfund er således uundgåeligt ambivalent, og en egentlig oplevelse af mening forekommer således besværligt - endog umuligt (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 234).

3.2.2.2. Søgen efter mening

I forlængelse af ovenstående peger den kulturelle frisættelses ambivalens på, at individets mulighed for nydelse og mening umuliggøres i den aktuelle samfundsmæssige- og kulturelle situation. Hertil beskriver Stubenrauch, at unge i dag konfronteres med en grundlæggende mangel på mening (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 231). Individet kan ikke længere orientere sig mod traditioner eller en prædefineret historisk identitet for en oplevelse af mening, men behovet fortsætter imidlertid med at eksistere (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 231). Også Ziehe beskriver, hvorledes den øgede subjektivitet og bevidsthed om alle livets muligheder, står i skarp kontrast til de forstærkede behov for nærhed og accept (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 32). Dette medfører en stadigt større længsel efter nærhed, tryghed og emotionalitet (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 32). I centrum af individets subjektivitet står således den anden: “Denne længsel efter subjektivitet ytrer sig som en orientering mod forholdet til andre” (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 32). Også Stubenrauch beskriver, at traditionernes ophør og frisættelsen af kultur medfører en grundlæggende mangel på struktur, sikkerhed og rodfæstethed - en mangel som manifesterer sig som en længsel efter kærlighed, tryghed og sikkerhed (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 231). Som en afledt konsekvens af den kulturelle frisættelse, bliver betydningen af de personlige relationer således vigtigere (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 77). Her foreslår Ziehe, at de personlige relationers store betydning kan forstås at indeholde et kompensatorisk element. For den kulde og ambivalens individet oplever i sin livsverden, søger individet at få noget igen gennem de personlige relationer (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 77). Men også disse opleves som ambivalente. Ziehe beskriver hertil: “I den aktuelle kulturelle situation

har vi grundigt skullet og måttet lære, at det vi vil, det skal vi samtidig ikke ville. Jeg vil opleve troskab, jeg vil have den anden helt for mig selv - men fristelser ved ikke at være bundet er allestedsnærværende” (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 77). På en og samme tid søger og længes individet efter tryghed og nærhed gennem personlige relationer, mens individet dog samtidig er smerteligt bevidst om, hvilken begrænsning og byrde dette samtidig kan udgøre. Ambivalensen skal således ses i lyset af det, at vores affektive forventninger til hinanden øges, samtidig med at muligheden for at omsætte disse forventninger i den personlige relation, bliver stadig mindre (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 78). Sagt på en anden måde medfører individets bevidsthed om sine muligheder og sin subjektivitet altså, at det er svært at opfylde de gensidigt producerede krav og forventninger (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 78).

3.3. Illouz; moderne kærlighed

Illouz er sociolog og beskæftiger sig i sit værk ‘Why Love Hurts’ fra 2012 med samtidens romantiske og seksuelle relationer. Selv beskriver hun, at formålet med bogen er at forstå samtidens romantiske relationer og hvorledes disse adskiller fra tidligere (Illouz, 2012, p. vii). I indeværende projekt bidrager Illouz til en forståelse af den moderne romantiske relation og de udfordringer og karakteristika, der kendetegner denne. “Why Love Hurts” er en sociologisk gennemgang og beskæftiger sig med de sociale snarere end psykologiske kontekster (Illouz, 2012, p. vii). Alligevel vurderer vi, at værket af Illouz er relevant i belysningen og forståelsen af den indsamlede empiri. Her kaster Illouz lys over de sociale og kulturelle aspekter af den moderne romantiske relation. En pointe hos Illouz er, at hvor psykologien beskæftiger sig med individets individuelle tanker og oplevelser, må disse dog forstås i relation til de institutionelle og kulturelle grundlag (Illouz, 2012, p. 13). I det følgende afsnit gennemgås udvalgte hovedtræk ved Illouzs værk.

3.3.1. Samtidens romantiske relationer

En grundlæggende præmis hos Illouz er den, at kærligheden og romantiske relationer har ændret indhold og form i det moderne samfund (Illouz, 2012, p. 2). I dag er der

ikke længere sociale, klassemæssige eller økonomiske forhindringer for individets kærlighedsliv - snarere hersker der en udbredt forståelse af, at vi må 'følge vore hjerter' (Illouz, 2012, p. 2). Det betyder dog ikke, at kærligheden ikke kan gøre ondt og at den moderne romantiske relation ikke kan gå i stykker. Til forskel fra tidligere står der nu et hold af psykologer, parforholdsterapeuter og skilsmisseadvokater klar. En pointe hos Illouz er, at i det moderne samfund anskues den romantiske relations fiasko og smerte som et resultat af fejlbare psyker (Illouz, 2012, p. 3). I det moderne samfund er grundtanken, at vi selv er skyldige og ansvarlige for egne romantiske fiaskoer, hvor vores adfærd og relationer anskues som formet af vores fortid og i ubevidste forælder-barn relationer (Illouz, 2012, p. 3). I forsøget på at forstå den moderne romantiske relation og dennes karakteristika, må man først og fremmest forsøge at forstå det moderne individ og hvorledes deres forudsætninger har forandret sig. Dette ikke med udgangspunkt i 'fejlbare psyker' eller ødipuskomplekser, men ift. hvordan det moderne individ og dennes identitet struktureres og institutionaliseres i samtiden (Illouz, 2012, pp. 4-6). Illouz belyser den moderne romantiske relation gennem en analyse af tre overordnede aspekter af selvet; det romantiske valgs arkitektur, behovet for anerkendelse samt individets ønsker og begær (Illouz, 2012, p. 3).

3.3.2. Det romantiske valgs arkitektur

Illouz (2012, p. 11) beskriver, at det moderne individ kendetegnes ved dets autonomi og frihed, samt dets refleksivitet. Med vægtningen af autonomi og frihed kommer i moderniteten en ny vægtning af 'valget'. Hvor kærlighed i litteratur og i kunst ofte fremstilles som noget udenfor individets vilje og kontrol, er forståelsen af kærligheden i moderniteten en anden - her er kærligheden et valg (Illouz, 2012, p. 18). Ifølge Illouz er det at opnå og finde kærligheden i det moderne samfund et aktivt valg, hvor valget ikke blot anskues som en frihed til at vælge, men som en form for kompetence (Illouz, 2012, p. 19). Med et fokus på individets ret til at vælge og kompetence til dette kommer uundgåeligt et fokus på individet selv. Hvis man her vælger forkert, skyldes det egne manglende kompetencer eller egen fejlbare psyke og barndom (Illouz, 2012, p. 3). Forklaringen på det moderne individs besvær med at finde eller fastholde en romantisk partner søges således besvaret i individet selv - fx

gennem udsagn som 'jeg er tiltrukket af de forkerte typer' (Illouz, 2012, p. 14). I vores samfund i dag er valget af en potentiel partner grundlagt i kriterier, der både er emotionelle og psykologiske samt fysiske og seksuelle (Illouz, 2012, p. 41). Dette illustreres bl.a. gennem kriterier som emotionel intimitet, psykologisk kompatibilitet samt den andens fysiske attraktivitet (Illouz, 2012, p. 42). Valget er i dag baseret på både kropslige, lingvistiske og kulturelle dispositioner, hvilket gør valget af en partner langt mere komplekst (Illouz, 2012, p. 49). Det at vælge en partner samt at blive forelsket er et rent subjektivt anliggende i dag (Illouz, 2012, p. 49). Noget sådant som seksuel tiltrækning og kemi er kvaliteter, som ikke kan gøres til genstand for objektive kriterier, men det forventes og kræves alligevel at være til stede, når individet vælger en partner (Illouz, 2012, pp. 49-50).

3.3.2.1. Ægteskabsmarkeder

Ovenstående beskrivelse, vedrørende valget af en partner, danner forudsætningen for eksistensen af 'ægteskabsmarkeder' (marriage markets). Et ægteskabsmarked beskrives som værende et møde, hvor individer vælger og udveksler attributter, som de søger i en kommende partner (Illouz, 2012, p. 50). Disse ægteskabsmarkeder anskues som udtryk for en proces, hvor der er sket en deregulering af det romantiske møde. Hvor der før var traditionelle og moralske omstændigheder, der regulerede individets valg, er der i dag ikke nogen sociale grænser, der regulerer adgangen til en partner (Illouz, 2012, p. 51). Det moderne datingmarked bliver et sted, hvor individet er bærer af personlige, fysiske og emotionelle attributter, som udgør individets særegenhed og unikhed (Illouz, 2012, p. 52). Det moderne datingmarked er således en arena, hvor valget af en partner kræver udtalt konkurrence med andre og hvor spørgsmålet er, hvad individet selv kan få ud af det (Illouz, 2012, pp. 51-52).

Denne transformation af valget af en romantisk partner betyder også, at kriterierne for en partners attraktion er langt mere centrale, specifikke og mest af alt subjektive (Illouz, 2012, p. 54). Dette betyder, at der for det enkelte individ er langt mere på spil i den romantiske relation, da det netop er indre værdier, der blotlægges og vælges til eller fra (Illouz, 2012, p. 53). Hvor det præmoderne romantiske forhold og ægteskab blev etableret på baggrund af ens objektive stand, er det i moderniteten det modsatte - valget af en partner er nu kendetegnet ved udtalt konkurrence, hvor alle potentielt

konkurrerer med hinanden. Individets evne til at præstere i denne arena bliver samtidig udtryk for dets værdi som menneske, hvor dets placering og præstation på datingmarkedet udtrykker og etablerer dets sociale status (Illouz, 2012, p. 53). Den romantiske relation bliver derved sammenflettet med og ensbetydende med social værdi (Illouz, 2012, p. 53).

3.3.3. Behovet for anerkendelse

Illouz beskriver videre, at et grundlæggende aspekt vedrørende det moderne individ er behovet for anerkendelse (Illouz, 2012, p. 122). En konsekvens af individualiseringen, den store valgfrihed og individets ansvar for egen identitetsudvikling, er en grundlæggende ontologisk usikkerhed (Illouz, 2012, p. 122). I moderniteten bliver det at modtage og opnå anerkendelse herved en akut nødvendighed. Ifølge Illouz er den romantiske relation et sted, hvor individets værdi grundlægges. Derfor er spørgsmålet ‘eksisterer jeg?’ blevet erstattet af spørgsmålet ‘er jeg elsket af nogen?’ i det moderne samfund (Illouz, 2012, p. 114). Her er et centralt element i det moderne samfund, at vores sociale værdi performativt etableres i de sociale relationer (Illouz, 2012, p. 114). Individets succes på datingmarkedet og i parrelationer bliver herved lig med dets grundlæggende værdi som menneske.

På en og samme tid er anerkendelsen helt grundlæggende for individets oplevelse af værdi, selvværd og ontologisk tryghed. Dette samtidig med at selve den romantiske relation skaber en ontologisk usikkerhed (Illouz, 2012, p. 123). Anerkendelsen er her noget, der kontinuerligt skal skabes og vedligeholdes i den romantiske relation og manglende anerkendelse vil komprimere individets selvværd og værdi (Illouz, 2012, p. 130). “Kærligheden gør ondt”, netop fordi at kærligheden har den fundamentale funktion, at den er den afgørende kilde til identitet, værdi og selvværd (Illouz, 2012, p. 119).

3.3.3.1. Anerkendelse versus autonomi

Det grundlæggende behov for anerkendelse gennem den romantiske relation konflikter dog med det moderne samfunds ideal om autonomi (Illouz, 2012, p. 131). I den moderne romantiske relation finder en konstant forhandling sted, hvor begge

behov må balanceres og tilfredsstilles. Individet skal således bekræfte og bekræftes, men dette må dog ikke bringe individets autonomi i fare (Illouz, 2012, p. 131). I forlængelse heraf beskriver Illouz (2012, p. 132), at mange udfordringer i moderne romantiske relationers kan ses i lyset af en konstant forhandling om autonomi og anerkendelse - hvor meget autonomi og anerkendelse individet skal give og modtage. Der opstår ligeledes et paradoks i den kulturelle og institutionelle sammenfiltrering af kærlighed og ægteskab, hvor anerkendelse grundlæggende forstås som forpligtelse og engagement (Illouz, 2012, p. 132). Forpligtelsen til at være "lykkelige til vore dages ende" er dog samtidig at fratage partnerens ret til autonomi (Illouz, 2012, pp. 132 & 139).

3.3.4. Ønsker og begær

Et sidste aspekt vedrørende det moderne individ, beskrives af Illouz som værende forandringen af vores grundlæggende ønsker og begær. En pointe hos Illouz er her, at med modernitetens fokus på fornuft og rationalitet forsvinder samtidig al grundlæggende mening (Illouz, 2012, p. 158). Ifølge Illouz har moderniteten dog ikke elimineret alle drømme om passion og mystik - snarere er der i moderniteten en kontinuerlig søgen efter mening og passion (Illouz, 2012, p. 159). I den romantiske kærlighed er der således stadig et grundlæggende begær og fantasi om den overvældende passion og symbiose, mens de kulturelle redskaber, som er tilgængelige for at opnå dette, står i kontrast hertil og endda umuliggør dette (Illouz, 2012, p. 159). På en og samme tid fantaserer vi og drømmer om "kærlighed ved første blik" - en overvældende, irrationel og intuitiv oplevelse - mens vi dog tilgår valget af en partner og opnåelsen af kærlighed metodisk, systematisk og som noget, der kan kontrolleres intellektuelt (Illouz, 2012, pp. 159-162). Her bliver kærligheden genstand for konstant undersøgelse og selvransagelse, og står dermed i vejen for kærlighed som noget passioneret og mystisk (Illouz, 2012, pp. 162-163).

3.3.4.1. Institutionaliseringsen af fantasi og ønsker

Som førnævnt er længslen efter og drømmen om den evige kærlighed langt fra forsvundet i den moderne romantiske relation (Illouz, 2012, p. 198). Her beskriver

Illouz, at institutionaliseringen af kærligheden har skabt og formet nogle kulturelle fantasier gennem hvilke kærlighed som følelse og oplevelse forestilles (Illouz, 2012, p. 199). Dette eksemplificeres bl.a. gennem den markante acceleration af teknologi - herunder bl.a. sociale medier og filmindustrien, hvor kærligheden organiseres i æstetiske vignetter og drømmelignende scenarier (Illouz, 2012, p. 207). Illouz beskriver: "This longing is structured by language - in the fork of narrative plots and sequences - and by mental images - the moonlight, the pastoral landscape, the passionate embraces (...) which shape the longing both for an emotion and for the good life attendant on it" (Illouz, 2012, p. 205). Vores ønsker og fantasier om den romantiske relation er således formet af fortællinger om længsel og begær samt hvordan det føles og bør føles (Illouz, 2012, p. 205). En konsekvens af disse kulturelle fantasier er, at disse blot skaber lidelse, utilfredshed og skuffelse (Illouz, 2012, p. 207).

4. ANALYSEKAPITEL

Nu følger projektets analysekapitel. Her vil projektets empiriske materiale blive analyseret med henblik på at besvare projektets problemformulering; hvordan opleves præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne? I analysen ønsker vi at nå frem til grundlæggende temaer om oplevelsen af præstationskultur - hvad er det mest gennemgående og centrale for oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne?

Analysens opbygning

Analysen er udarbejdet med udgangspunkt i IPA - 'Interpretative Phenomenological Analysis'. Vi har struktureret analysen således, at den består af to dele; først en deskriptiv analyse og derefter en teoretisk analyse. Den deskriptive analyse vil fremlægge de temaer, der er fremkommet gennem den tematiske analyse af empirien. Det er således temaer, der er udarbejdet på baggrund af empirien. Det er den del af analysen, der i højeste grad arbejder på 'empiriens præmisser'. Det er altså med afsæt i empirien, at temaerne er udarbejdet, og her guider empirien temaerne. I anden del af analysen - den teoretiske del - vil de deskriptive temaer blive sat i relation til den gennemgæede teori i projektets introduktions- og teorikapitel. Her bliver empirien

altså fortolket, hvor psykologisk og sociologisk teori hjælper med at forstå oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer. Fortolkning bliver altså mere central for anden del af analysen. Således udgør kombinationen af det deskriptive og fortolkende niveau tilsammen den fortolkende fænomenologiske analyse.

4.1. Introduktion af interviewpersoner

Vi vil først introducere de fire interviewpersoner. Dette gøres, da det kan hjælpe til at forstå konteksten for empirien. Alle interviewpersoner er anonymiseret og deres navne i projektet er opdigtede.

Andreas er i midt 20'erne og bosiddende i en større dansk by. Andreas har en lang videregående uddannelse og er aktivt i job. Andreas er i et fast parforhold. Han har tidligere datet og dette er hans første parforhold.

Beate er i midt 20'erne og bosiddende i en større dansk by. Beate er igang med en lang videregående uddannelse og er i et fast parforhold. Hun har tidligere været i faste parforhold og har været aktiv på datingmarkedet.

Camilla er i slut 20'erne og bosiddende i en større dansk by. Camilla har en lang videregående uddannelse og er jobsøgende. Camilla er i et fast parforhold. Hun har tidligere været i faste parforhold og har været aktiv på datingmarkedet.

Diana er i midt 20'erne og bosiddende i en større dansk by. Diana er i gang med en ungdomsuddannelse og er i et fast parforhold. Hun har tidligere været i faste parforhold og har været aktiv på datingmarkedet.

4.2. Deskriptiv analyse

Som forklaret er denne del af analysen forankret i projektets empiri - altså de kvalitative interviews. Inspireret af den fortolkende fænomenologiske

analysemetode, vil vi nu fremlægge de gennemgående temaer, der forekommer på tværs af interviewene. Her er vi kommet frem til tre overordnede temaer; præstationer i romantiske relationer, selvforståelse og ambivalens. Vi vil løbende referere til transskriptionerne. Disse kan ses i bilag 5, 6, 7, 8. Her inddrager vi løbende citater direkte fra transskriptionerne eller referere til et interview, hvori citatet kan findes.

4.2.1. Præstationer i romantiske relationer

En stor del af empirien omhandler på forskellige måder, hvilke forventninger, krav og idealer, der er til den romantiske relation. Disse gennemgår vi mere specifikt gennem de følgende undertemaer; præstationen at indgå i en romantisk relation, traditionelle forventninger, tryghed, forelskelse og seksuel adfærd, udvikling, samt populærkultur og sociale medier. At leve op til forventninger, krav og idealer for den romantiske relation bliver en måde, hvorpå man præsterer i den romantiske relation. Således kan den romantiske relation forstås som en præstationsarena, hvor man efterstræber at leve op til specifikke forventninger, krav og idealer.

4.2.1.1. Præstationen at indgå i en romantisk relation

Det følgende afsnit beskæftiger sig med den overordnede oplevelse af, at det at indgå i en romantisk relation bliver til en præstation i sig selv. Det ses bl.a. ved beskrivelsen af, at den romantiske relation indeholder et statusmæssigt og positioneringsmæssigt aspekt. Her beskriver alle interviewpersonerne et statusmæssigt aspekt ved at være i en romantisk relation (Beate, p. 31, ll. 1464-1471; Diana, p. 27, ll. 1270-1273). Camilla beskriver følgende, når hun spørges ind til, om hun oplever, at der er et statusmæssigt aspekt ved den romantiske relation;

Altså, det har jeg jo selv følt at der var. Ja. At, øhm, der er noget status i at have en kæreste i det hele taget, fordi at så er der jo en der vælger en til, øhm, i stedet for altid at blive valgt fra. (Griner). Når man dater. Øhm. Ja. Og så tror jeg at / jeg tror også at det lidt var den fejl som jeg begik i starten af 20'erne, at så var jeg næsten villig til at tage, hvad som helst (Camilla, p. 26, ll. 1238-1244).

Andreas beskriver nærmere, hvordan kollegaer på arbejdspladsen italesætter det, at de indgår i et parforhold;

Jeg føler bare at alle på arbejde og sådan noget siger; 'min kone' og 'min kæreste' eller sådan nogle ting, så der er måske et eller andet i at / jeg tror at der er mange der /. Jeg ved ikke om de flekser omkring deres privatliv eller sådan nogle ting, men det oplever jeg sådan meget indirekte at folk gør, faktisk (Andreas, p. 22, ll. 1028-1033).

Andreas oplever altså, at det at italesætte sig selv som værende i et parforhold, er en måde at positionere sig selv på - en måde at vise sig frem på. Andreas laver hertil en parallel til, at parforholdet vises frem i en større samfundsmæssig kontekst.

Altså det [at være single] viser bare, på en måde, at man ikke har styr på sit liv, vil jeg tro. Altså i generelt kulturelle ting. Man ser jo tit / altså man ser jo ikke en politiker, der ikke har børn og er gift. Og politikere vil jo gerne se sig selv / de vil jo gerne vise sig selv fra deres bedste side og vise; 'jamen vi har styr på vores liv derhjemme' og 'vi har det rigtig godt' og sådan nogle ting. (Andreas, p. 29, ll. 1377-1383).

At det er efterstræbelsesværdigt at indgå i en romantisk relation, ses også i interviewpersonernes beskrivelser af dating. Tre ud af fire interviewpersoner beskriver datingmarkedet og udvælgelsen af en romantisk partner nærmere (Diana, p. 21, ll. 977-981). Der er her en generel oplevelse af, at det at gebærde sig på datingmarkedet handler om at præstere. Dette ses både ift. interviewpersonernes egen evne til at præstere på datingmarkedet og de krav og forventninger, de selv sætter til en potentiel romantisk partner. Beate beskriver, hvordan man selv skal præstere på datingmarkedet i følgende;

Særligt når det handler om at finde ud af om man er tiltrukket af hinanden, så skal man præsentere sig fra sin bedste side, hvilket vil sige at /. Og det gør man jo automatisk. Der bliver noget selvpræsentation (Beate, p. 5, ll. 173-176).

Camilla beskriver i følgende citat, at man i dating går til potentielle partnere med krav, ud fra hvilke man vurderer mulige potentielle partnere;

Jeg havde en oplevelse af, at jo mere jeg datede jo flere krav fik jeg faktisk. Fordi at jo mere fandt jeg ud af; 'okay, det skal jeg ikke have. Og det her skal jeg heller ikke have' og så troede jeg at jeg skulle have noget andet. Så den der liste blev bare, sådan, længere og længere (Camilla, p. 4, ll. 126-130).

Overordnet beskrives en oplevelse af, at det at indgå i en romantisk relation i sig selv er en præstation. Den romantiske relation opleves som givende en efterstræbelsesværdig status og position. Samtidig skal man præstere for at findes 'god nok' til at indgå i en romantiske relation, og selv stille krav til en potentiel partner.

4.2.1.2. Traditionelle forventninger

Dette undertema behandler oplevelsen af forventningen om, at den romantiske relation skal orientere sig mod kernefamilien. Her bliver det, at parforholdet orienterer sig mod kernefamilien til en måde at præstere på. Orienteringen mod kernefamilien indebærer forventninger om, at parterne i en romantisk relation har planer om eller allerede bor sammen, at de på et tidspunkt bliver gift og ikke mindst en forventning om børn. I den forbindelse bliver interviewpersonernes alder central. De beskriver nemlig, at de traditionelle forventninger hænger sammen med aldersmæssigt at være i 20'erne. Fx fortæller Beate;

Der er jo, hvad skal man sige, nogle livsstadier, hvor man skal præstere nogle bestemte ting (...) Altså, når man rammer midt tyverne så er der jo en idé om at så skal man gerne være i det gode, faste forhold. Man skal gerne snart til at have børn, man skal gerne snart til at have det faste arbejde, man skal gerne snart giftes, hvis man er til den slags. Øhm. Og hvis ikke andet, så bare for at gøre det nu så man kan blive skilt og nå at gøre det igen før man dør (Beate, p. 24, ll. 1115-1124)

Andreas (p. 30, ll. 1415-1420), Beate (p. 8, ll. 317-324) og Camilla omtaler 'det biologiske ur'. Dette beskriver Camilla fx her; "Men der er jo også et biologisk ur der tikker, for jeg har en veninde som er læge og hun er meget sådan; når du bliver 35 så er det bare *slut*" (Camilla, p. 22, ll. 1039-1041). 'Det biologiske ur' referer til, at kvinders fertilitet falder med alderen. Dette er bl.a. en medvirkende årsag til, at gennemsnitsalderen for mødre og fædre til spædbørn ligger i slut 20'erne og start 30'erne i Danmark (Danmarks statistik a; Danmarks statistik b). Både Andreas (p. 30, ll. 1415-1420), Beate (p. 9, ll. 373-380), og Camilla beskriver en oplevelse af, at denne biologiske faktor viser sig som et pres;

Så er der også en eller anden deadline og så bliver man også lidt presset. (Griner). Så begynder man at regne ud; 'okay, så har jeg 7 år til at nå alle de her ting' og 'ej, jeg skal også være gravid inden og jeg skal have 2 børn inden' og 'okay, så er det måske omkring 30 og så skal vi *virkelig* i gang' (Camilla, p. 22, ll. 1043-1048).

Interviewpersonerne oplever parforholdet som centralt for at kunne skabe sin egen familie. Som det ses i ovenstående citat, anskues parforholdet som en del af en plan - en plan, hvor du først kan sige b, når du har sagt a. Her anskues det 'rigtige' parforhold som første trin i denne plan. Parforholdet skal dermed ikke bare orientere sig mod traditionelle forventninger - drømme og forventninger om fremtiden anskues som afhængige af, at man indgår i et parforhold. Dette beskriver Beate fx her;

Men der er mange der gerne vil ud af det at være single. Det er sådan et, øhm, sted hvor du ikke rigtigt kan se frem, fordi at den fremtid som alle folk ser imod, *er* giftermålet, *er* børnene, *er* familien (...) Og hvis du er single, så er den fremtid ikke et givent mere. Og det havde den jo / det bliver den jo ligesom lige så snart at du er i et parforhold, så selv hvis du ikke har de ting endnu, så er det i din fremtid. Det giver åbenlys mening at du på et tidspunkt [i et parforhold] vil opnå det [fremtiden med familie] (Beate, p. 32, ll. 1535-1544).

Interviewpersonerne giver udtryk for, at den biologiske faktor er medvirkende til at sætte traditionelle forventninger til parforholdet i form af boform, ægteskab og børn, men at disse forventninger også er mere samfundsmæssigt og kulturelt skabte. Fx beskriver Andreas følgende;

Men det er en kulturel ting også tror jeg, at man hører, når man spiser med sin kolleger og sådan nogle ting, at de siger; 'vi har lige fået hund' og så er der nogle der bliver gravide eller så er der nogle der flytter sammen et andet sted hen og så er der nogle der bygger hus, nogle der køber hus, altså. Der sker rigtig mange ting rundt om én som gør at man måske underbevidst tænker; 'ej, det er sgu også noget som jeg skal gøre'. Jeg tror måske at hvis jeg var 50 eller 60 – ikke havde børn, ikke havde noget som helst, så tror jeg at folk ville kigge mærkeligt på mig og sige; 'hvad er der galt med ham?'

(Andreas, p. 18, ll. 803-813).

Således beskrives, hvordan bestemte måder at være i en romantisk relation på udbredes og bliver til et ideal for den romantiske relation. Dette leder videre til, at enden på en romantisk relation omtales i interviewene - enten i form af en decideret skilsmisse eller i form af kærester, der går fra hinanden. De udtrykker således en bevidsthed om enden på den romantiske relation. På den ene side udtrykkes en rummelighed og normalisering af skilsmissen (Andreas, p. 15, ll. 681-688; Beate, p. 28, ll. 1334-1337). På den anden side bliver enden på en romantisk relation beskrevet som en dybtliggende frygt, der er omgivet af skam og en følelse af at fejle. Skilsmisse bliver især af Camilla omtalt som noget af det værste, der kan ske;

Og jeg skulle i hvert fald ikke [skilles] / jeg skulle ikke være hende der, der havnede i en skilsmisse. Det har nok, sådan, været min / eller det er stadigvæk min største frygt (...) Men det er sådan en eller anden frygtbaseret, øhm, forestilling om at; 'puha, det skal jeg bare ikke'. Fordi at man hører så mange historier. Så der er virkeligt den der med at det skal jeg *bare* ikke, så jeg *skal* bare vælge rigtigt (...) Men det lægger også et kæmpe pres på (...) at man ikke skal begå fejl. (Camilla, p. 12f, ll. 501-537)

I dette citat beskriver Camilla også sammenhængen mellem skilsmisse og det at vælge den 'rigtige' partner. Her kommer frygten for skilsmisse til at være central for valget af partner, hvor man skal vælge 'rigtigt' - ud fra den logik, at 'hvis du vælger rigtigt, bliver du ikke skilt' og at 'rigtig' kærlighed varer evigt; "fordi der ligesom er en forventning om kærlighed, særligt hvis det er den rigtige kærlighed, varer evigt" (Beate, p. 26, ll. 1228-1230). Det at vælge den 'rigtige' partner bliver en præstation, der har en fremtidssikrende funktion. Med den 'rigtige' partner kan man både leve op til idealet om børn og kernefamilie, og samtidig kan man undgå at fejle ud fra logikken om, at man ikke bliver skilt, hvis man har fundet den 'rigtige' partner. Camilla beskriver i følgende presset for at vælge rigtigt;

Og så tænker man på den der frygt for at være... 29-30 år og så skulle ud på datingmarkedet igen og finde en *ny* partner. Altså, sådan. Det har jeg jo *slet* ikke tid til. Det er sådan lidt en følelse man har. Ja, så der var et *kæmpe* pres på i slutningen af 20'erne, at du *skal* bare vælge rigtigt. Altså, sådan. Det er *nu* at du skal vælge rigtigt (Camilla, p. 16, ll. 736-742).

Udover at præstationen i at vælge den 'rigtige' partner sikrer en fremtid, så beskrives det også, at enden på en romantisk relation kan ses som udtryk for fejl og manglende evne til at præstere. Beate beskriver følgende;

Men fordi at vi har denne her meget, meget fokuserede kultur [på romantik] så bliver der ikke noget værre end at slå op og der er ikke noget værre end at blive skilt. Øhm og de to events er ligesom noget der både er virkelig pinligt og skamfuldt (Beate, p. 27, ll. 1284-1288).

Beate beskriver altså enden på den romantiske relation som en form for 'fallit erklæring', der peger tilbage på personerne, der indgår i den romantiske relation. Her leves der ikke op til krav og forventninger om at præstere, men der fejles.

4.2.1.3. Tryghed

Dette undertema bliver ligeledes omtalt som en forventning, et krav og et ideal for en romantisk relation af interviewpersonerne. Undertemaet indebærer overordnet en forventning om, at der mellem to romantiske partnere skal være en tryghed, hvilken opleves som særlig for denne relation - en tryghed, man ikke har med andre. Dette opleves af alle interviewpersonerne som centralt for den romantiske relation. Alle interviewpersoner nævner det som noget af det første, når de spørges ind til, hvad en romantisk relation indebærer og forventninger til denne (Andreas, p. 10f, ll. 421-483; Beate, p. 16, ll. 716-723; Camilla, p. 15, ll. 690-696). Diana beskriver nærmere;

Og det har også været vigtigt for mig, at vi kan være så tætte, altså. Og være sårbare og sådan noget (...) Altså til forhold, der føler jeg bare at det er sådan noget med, igen, kommunikation, være åben og være sårbar, være interesseret i fremtid og sådan noget. Men generelt så bare forståelse, tror jeg, for alle (...) Også at *blive* forstået, lige så meget som at forstå dem. Altså, have nogle dybe samtaler og sådan noget. Det tror jeg også er vigtigt. Øhm, hvor man tør at åbne op og sådan noget. Vise noget tillid, vise at man er tryk ved den anden (Diana, p. 19, ll. 857-891).

Interviewpersonerne anvender forskellige ord, men det mest gennemgående ord er 'tryghed', hvilket bruges af alle interviewpersoner. Der anvendes også ord som støtte, tillid, nærhed, sårbarhed, åben kommunikation, forståelse og emotionel intimitet. Disse bliver italesat som afgørende for den romantiske relation.

Kvalitetsmæssigt kan trygheden minde om den samme, der kan eksistere blandt tætte venner. Dog kræves det i den romantiske relation, at trygheden her er eksklusiv for de to parter i den romantiske relation. Dette beskrives af Beate;

En delt interesse om at have et forhold som er intimt, øhm, ikke nødvendigvis på en seksuel måde, men det kan selvfølgelig også følge med. Men fx i forhold til noget nøgenhed, noget med at være bar overfor en person. Også på en ikke-seksuel måde men den der level af komfort man ligesom har. Altså, hvor komfortabel man er omkring en person er ligesom en stor del af romantik (...) Og den måde man ligesom kender de her ting om hinanden på et meget, meget intimt niveau. Det ser jeg som

værende en del af, sådan, en uadskillelig del af romantik (...) Personligt så tror jeg at jeg ser det som værende noget der er relativt eksklusivt (Beate, p. 16, ll. 716-743)

I interviewene beskrives således en oplevelse af, at trygheden i den romantiske relation er essentiel. Samtidig beskrives det, hvorledes dette er en forventning og et krav i den romantiske relation. Der er en oplevelse af, at den romantiske relation skal levere en sådan tryghed og at en potentiel partner skal formå at skabe denne tryghed, fx gennem en åben kommunikation. Når denne form for tryghed samtidig anskues som eksklusiv for den romantiske relation, øges tryghedens betydning for oplevelsen af den romantiske relations succes. Således bliver trygheden et eksplicit krav til den romantiske relation.

4.2.1.4. Forelskelse og seksuel adfærd

Forventninger til og idealer for både forelskelse og seksuel adfærd bliver på forskellige måder omtalt af alle interviewpersonerne (Andreas, p. 10, ll. 421-431; Diana, p. 19, ll. 875-880). Begge bliver italesat som fundamentale for den romantiske relation. Om forelskelse beskriver Camilla en oplevelse af, at hun skal føle på en bestemt måde før, at det er legitimt for hende at opstarte en romantisk relation;

Ja, frygten for at har man nu valgt forkert? Skal man gå ud og finde en der er mere, sådan, mig? Ja. Så jeg synes at det var ret svært at være i. Jeg følte mig enormt forkert, fordi at jeg ikke bare var stormende forelsket (...) Øhm... Så der er nok også lidt et pres på at der skal være den der lykkerus og forelskelse og du skal være enormt fysisk tiltrukket af den her partner, og så er det bare svært når man ikke er det. Eller, ikke at jeg ikke er det, men sådan, ikke i lige så høj grad som, ja, man ser i de der Hollywood-film (Camilla, p. 25, ll. 1184-1194)

Således beskriver Camilla et krav om, at man i en romantisk relation skal være forelsket og forelsket på den 'rigtige' måde. Et krav om at føle og have det på en bestemt måde, beskrives ligeledes i forbindelse med sex i en romantisk relation. Dette ses fx også i ovenstående citat af Camilla, hvor hun beskriver fysisk tiltrækning. Fysisk tiltrækning beskrives ligeledes af Andreas (p. 10, ll. 421-431), og Diana beskriver eksplicit sex som centralt for parforholdet; "Jeg synes at det er en af

de grundlæggende byggeklodser, som man skal have på plads [i et parforhold]. Hvis ikke at det [sex] fungerer, så fungerer det [parforholdet] ikke.” (Diana, p. 33, ll. 1565-1567). Beate udtaler, at mange anskuer sex som centralt for en romantisk relation. Dette ses bl.a. i Beates beskrivelse, når hun bliver spurgt om, hvorvidt sex er en forventning til det at være i et parforhold;

Det er det. Det synes jeg. Det oplever jeg at det er (...) Det er ikke et krav jeg har til en partner, i hvert fald ikke sådan som udgangspunkt. Øhm. Og det tror jeg ikke nødvendigvis er normen, fordi at jeg tror at rigtig mange mennesker ser det her med sex som værende absolut virkeligt vigtigt (Beate, p. 14f, ll. 648-660).

Sex beskrives således som et krav og en forventning til den romantiske relation. Beate beskriver hertil nærmere, hvordan sex socialt anskues som et krav til en romantisk relation. I følgende citat omtaler hun en samtale, hun har haft med en bekendt, om sit sexliv med hendes daværende kæreste;

Så det betød at der var voldsomt meget pres, også fordi at folk omkring mig / jeg oplevede nogle [anonymiseret] sige; ‘I har ikke haft sex endnu’ og sagde at jeg var decideret ond mod ham [daværende kæreste] fordi at jeg ikke havde haft sex med ham (Beate, p. 9, ll. 385-388).

Hun beskriver videre;

Og der var ligesom nogle ting som jeg gjorde, der var grænseoverskridende for mig at skulle gøre, fordi at jeg havde en forventning om at han [daværende kæreste] ville slå op med mig, at han vil hade mig, hvis det var at jeg ikke kunne præstere (...) så følte jeg at jeg, som kvinde, var nødt til at gøre noget andet. At jeg var nødt til at være lige så god som andre, øhm / som de kvinder han kunne gå ud og være sammen med ellers (Beate, p. 10, ll. 438-446).

Beate beskriver yderligere flere normer og forventninger omhandlende seksuel aktivitet i den romantiske relation. Dette er fx krav til, hvilken form for sex, der skal

finde sted i en romantisk relation samt hvor ofte man skal være seksuelt aktive. Her anskues sex i form af samleje med penetration som den legitime og 'rigtige' måde at være seksuelt aktive i en romantisk relation (Beate, p. 11f, ll. 498-503). Hertil beskriver Beate flere gange forventninger til, hvor ofte man skal være seksuelt aktive i et parforhold (Beate, p. 13, ll. 557-562).

4.2.1.5. Udvikling

Dette undertema omhandler forventningen om, at den romantiske relation konstant skal udvikles. Dette indebærer, at begge parter i et parforhold skal udvikle sig og at parforholdet som samlet hele skal udvikle sig. Dette tema er især udpræget i Andreas' (p. 28, ll. 1343-1348) og Dianas interview, men ses også i Camillas interview (p. 29, ll. 1361-1363). Diana beskriver fx i følgende citat udvikling og optimering af parforholdet;

Det vil jo være en konstant udvikling og et konstant kompromis. Altså, vi skal jo hele tiden /. Og det er også det som han har sagt; 'jamen jeg synes også at jeg har udviklet mig meget' og så siger jeg; 'det har du også. Men bare fordi at du har udviklet dig, er det ikke ensbetydende med at du skal *stoppe* med at udvikle dig'. Det skal jo være sådan konstant. Hele tiden! (Diana, p. 26, ll. 1226-1232).

Som en del af udviklingen af den romantiske relation opstår en forventning om, at man arbejder på forholdet, at konflikter bliver løst og at problemer fikses. Der ligger således en forventning om, at parforholdet er noget, der skal arbejdes for. Her anskues kommunikation som et centralt middel for kunne dette. Dette beskriver Diana således;

Hvis ikke du vil kommunikere med mig, så kan det ikke fungere det her (...) Vi bliver nødt til at snakke om tingene. Og det kan godt være, at man måske har haft svært ved det. Min nuværende kæreste /. Vi havde svært ved sådan noget i starten og sådan noget, men man arbejder på det. Det er en konstant udvikling, sådan et parforhold. Så siger man; 'okay men hvis det her skal fungere, så bliver vi nødt til at gå i *denne her* retning'. Og så arbejder man på at gå i den retning (Diana, p. 11, ll. 487-497).

Camilla beskriver ligeledes;

Så jeg har også stillet meget høje krav til mænds kommunikation og evne til, sådan, at sætte ord på følelser og evne til at tale om konflikter. Ikke fordi at der ikke må være konflikter i et parforhold. Jeg tænker at det er meget naturligt at der er konflikter i et parforhold, men jeg er gået meget op i; ‘jamen, hvordan håndterer vi det så, når vi havner i en konflikt og kan vi finde ud af at finde en forsoning?’ på en eller anden måde (Camilla, p. 4f, ll. 144-152).

I forbindelse med udvikling af den romantiske relation lurder førnævnte frygt om, at den romantiske relation får en ende - især frygt for skilsmisse. Udviklingen af den romantiske relationer beskrives som et forsvar mod fx skilsmisse. Således eksisterer der en ide om, at hvis den romantiske relation fortsat og konstant udvikler sig, så er der mindre risiko for, at den romantiske relation får en ende. Camilla beskriver fx følgende;

Øhm, og vil egentligt bare gerne, sådan, have det [udfordringer] løst. Ja. At det skal vi kunne klare, eller det skal vi kunne snakke om (...) Og især så at jeg ikke havner i den der skilsmisse. Så, det har nok også noget med det at gøre (Camilla, p. 29, ll. 1367-1373).

4.2.1.6. Populærkultur og sociale medier

Populærkultur og sociale medier udgør det sidste undertema indenfor præstationer i romantiske relationer. Disse omtales i alle interviewene (Andreas, p. 32, ll. 1539-1544; Camilla, p. 10, ll. 417-443; Diana, p. 25, ll. 1192-1199). Beate beskriver fx følgende omkring romantiske film “Men det [forventninger til den romantiske relation] er en norm og det er en norm som bliver forstærket, særligt af romantiske film og romantiske bøger og serier og sådan noget” (Beate, p. 19, ll. 871-873) og hun uddyber senere i interviewet;

Jeg tror bare at der er sindssygt mange normer om hvad det betyder at være i et forhold. Før vi overhovedet begynder at gå i forhold som mennesker og romantiske forhold, så har vi allerede en idé om

hvad det betyder, for vi har set Disney-film som børn og der er der romantisk /. Jeg tror bare ikke, at der er nogen, som ikke på en eller anden måde har en eller anden idé om, hvordan vi skal forholde os [til romantiske relationer]. Det sætter jo nogle grænser og nogle normer og det er på godt og ondt (Beate, p. 35, ll. 1663-1670)

Således beskrives, at populærkultur er med til at sætte idealer for den romantiske relation. Hertil omtaler alle interviewpersoner sociale medier i deres interview. De har alle en oplevelse af, at sociale medier influerer idealerne for romantiske relationer (Beate, p. 41, ll. 1951-1963; Camilla, p. 19, ll. 888-892; Diana, p. 5, ll. 176-181). Sociale medier beskrives som havende flere funktioner i forhold til præstationer og romantiske relationer. Først beskrives det at kunne fremvise, at man indgår i en romantiske relation som en legitimering af individet selv og parforholdet. Samtidig beskrives det, at sociale medier sætter idealer for, hvordan man kan præstere i den romantiske relation. Til sidst kan man præstere ved at leve op til disse forventninger og fremvise dette på sociale medier. Diana beskriver fx følgende med henblik på at fremvise, at man indgår i en romantisk relation på sociale medier;

For mig er det [at stå som 'kærester' på Facebook] lige så meget en... status for mig selv. Jeg kan godt lide at gå ind og kigge på det. Altså, hvis jeg går ind på min egen profil og han så står derinde, så bliver jeg glad. Altså, så for mig er det en synliggørelse af den erklæring, altså. Det er igen det der med at vise at man elsker en. Det er fx at man tør være officiel, hvor andre kan se det. Altså, hvor alle han kender kan se at jeg er der (Diana, p. 26f, p. ll, 1245-1252).

Således beskriver Diana, hvordan det at kunne fremvise, at hun er i parforhold på sociale medier både er med til at legitimere hende og hendes parforhold. Andreas beskriver følgende omkring, hvordan han spejler sig i og ønsker at leve op til, hvad han ser på sociale medier;

Og det er måske en del af præstationskulturen, at der er den her synlighed for præstation som der måske ikke var dengang [før sociale medier] (...) Instagram og sådan nogle ting. Folk poster jo billeder af alt, altså... At de

bliver gift, at de er ude på date, at de gør alt muligt, altså. Der er rigtig mange ting som bliver dokumenteret som man måske også gerne /. Altså jeg ser også tit ting på sociale medier; 'ej det skal jeg da også prøve' eller sådan noget (Andreas, p. 32, ll. 1532-1544).

Andreas beskriver altså en oplevelse af, at der på sociale medier opstilles idealer for den romantiske relation, og hvad der således er efterstræbelsesværdigt. I følgende citat beskriver Camilla hendes overvejelser omkring den romantiske relation og hvordan denne kan fremstilles på sociale medier;

Så kunne det godt være at han var *megapæn* og *megatiltrækkende*, sådan rent udseendemæssigt, og så kunne det godt være, at han ikke havde verdens bedste personlighed, og at vi havde meget forskellige værdier – men udadtil så det jo megafint ud. Så kunne jeg komme gående med ham der den megalækre fyr ned ad den der gade, ik'? Men i virkeligheden havde jeg det jo ad helvede til (...) Fordi at der var noget i personligheden der clashede eller vores værdier clashede, eller sådan noget. Men det havde jo set godt ud på Instagram (Camilla, p. 19, ll. 852-862).

Camilla beskriver her en bevidsthed om, at den romantiske relation kan fremstilles på sociale medier. Vedkommende hun beskriver, er en mand, som hun har datet. I hendes overvejelser om ham ses overvejelser om, hvordan deres relation kan fremstilles på sociale medier. Alt i alt beskrives det i interviewene, at populærkultur og sociale medier er med til at sætte forventninger og idealer for den romantiske relation - de er således med til at sætte dagsordenen for, hvad en romantisk relation skal leve op til. At kunne fremvise, at man indgår i en romantisk relation samt at denne lever op til forventninger og idealer på sociale medier, er således en måde at præstere på.

4.2.1.7. Opsamling

Ovenstående seks undertemaer udgør alle krav, forventninger og idealer for den romantiske relation. Disse er beskrevet af interviewpersonerne som værende gældende for den romantiske relation og som måder at præstere på i den romantiske

relation. De er både noget, der efterstræbes i den romantiske relation, men legitimerer samtidig den romantiske relation. At leve op til disse forventninger er altså en måde at præstere på i den romantiske relation.

4.2.2. Selvforståelse

Den indsamlede empiri omhandler yderligere, hvordan man anskuer og forstår sig selv i relation til kravet om at præstere på forskellig vis i den romantiske relation. Overordnet bliver hvorledes man præstere inden for den romantiske arena af betydning for, hvordan man forstår sig selv. Beate beskriver følgende; “Altså, også fordi, igen, at vi skal gerne præstere på /. Det bliver en del af den, hvad skal man sige, livsfortælling vi har at have et forhold med den rigtige og det skal gerne se rigtigt ud” (Beate, p. 25, ll. 1177-1180). Det at præstere i den romantiske relation og sørge for at denne ‘ser rigtig ud’, får således betydning for, hvordan man forstår sig selv. Både det at være i et parforhold samt at præstere godt i parforholdet influerer således selvforståelsen. Dette pointerer Beate efterfølgende i hendes interview;

Jeg tror, at det er aspekterne af dyrkelsen af forholdet som værende et symbol på hvem man er som menneske eller den person man vil præsentere sig selv som (...) Der er kommet en romantisk industri som har været med til at fordre nogle *helt* nye forventninger til, hvordan vi fremviser vores forhold og hvordan vi er som mennesker (Beate, p. 37, ll. 1798-1818).

Andreas beskriver hertil, at parforholdet og det at præstere i parforholdet bliver afgørende for selvforståelsen mere generelt. Hvad man har opnået i sit parforhold og hvilke kriterier og forventninger parforholdet lever op til, har altså indflydelse på, hvorledes man anskuer sig selv. Dette ses i følgende citat;

Jeg har faktisk ofte oplevet den der med at flytte sammen... Det er faktisk en jeg oplever rigtig meget. Det vil jeg jo også gerne på et tidspunkt, men jeg føler mig faktisk lidt / jeg vil ikke sige usikker, men sådan lidt at – at de vil måske se lidt bedre på mig, hvis vi var flyttet sammen og sådan nogle ting. Det viser måske lidt at jeg *ikke* har styr på hvad fanden der foregår i mit privatliv derhjemme. Og

det afspejler jo mig og hvem jeg er, ik'? Og hvis jeg ikke har styr på det, hvorfor har jeg så styr på det jeg laver, ik? (Andreas, p. 23, ll. 1070-1078).

I forbindelse med præstationen i den romantiske relation beskrives især to elementer som centrale; et tidsaspekt og et anerkendelsesaspekt.

Tidsaspekt af den romantiske relation

Alle interviewpersoner beskriver et tidsligt aspekt i deres forståelse af den romantiske relation. Her lægger de særligt vægt på den romantiske relations fremtidspotentiale. Dette beskrives fx af Camilla;

Det kunne være sådan noget. Det ville i hvert fald være rart for mig at få afklaret, sådan, hvis jeg skulle date en person. Det er sådan; 'hvor ser du dig selv i fremtiden? Vil du gerne have børn?'. Jeg tror ikke, at det ville være noget jeg spurgte om på første date, men det er jo også noget med at finde ud af hvad det er for nogle værdier man har, hvad er det for nogle drømme man har. Hvordan ser dit arbejdsliv ud ift. familie og prioritering af familie? Alle sådan nogle ting. Er det noget jeg kan se mig selv i? (Camilla, p. 14f, ll. 649-657).

Således er dette ikke alene, hvad den romantiske relation indebærer i nutiden, der er med til at skabe selvforståelse gennem den romantiske relation. Det er også de fremtidsmuligheder og mulige præstationer i fremtiden, der er med til at skabe fortællingen og forståelsen af den romantiske relation. Fx beskriver Andreas;

I forhold til det med børn og ægteskab og alle de der ting der. Øhm. Så der er måske – ja – et fremtidsaspekt i det. Altså der er jo / vi snakker jo rigtig meget om fremtid generelt og det der med 'hvor skal vi bo?' 'hvor skal vi flytte hen?' 'hvor skal vi arbejde henne?' og alle de ting (Andreas, p. 25, ll. 1160-1165).

Således udgøres den romantiske relation ikke alene, hvad den indebærer nu, men også hvad den potentielt kan komme til at indebære - hvordan man kan præstere i

fremtiden i den romantiske relationer fx i forhold til børn. Dette fremstår i interviewene som en eksplicit refleksion interviewpersonerne gør sig. Både for sig selv og i samarbejde med den romantiske partner. Der er således en forventning om, at man i den romantiske relation kan italesætte og reflektere over en mulig fremtid sammen. Det er samtidig interessant at betragte, hvorledes interviewpersonerne konkret reflekterer over egen selvforståelse i relation til parforholdet, og gør denne relevant i vurderingen af parforholdet eller et potentielt parforhold.

Anerkendelse og den romantiske relation

I flere af interviewene bliver det beskrevet, hvordan det at indgå i en romantisk relation kan verificere, at man er god nok. Den romantiske relation bliver her en kilde til anerkendelse. Især i interviewet med Diana er anerkendelse gennem den romantiske relation central. Det at være i en romantisk relation, men også hvad den romantiske relation lever op til bliver afgørende for, at hun føler sig anerkendt.

Altså, fordi at for mig handler det også om, at det [at være i et parforhold] også er en validering for mig at kunne blive vist frem. Og det er jo igen det der med, at jeg har brug for validering og jeg har brug for at blive anerkendt (Diana, p. 27, ll. 1270-1273)

Camilla beskriver ligeledes, hvordan det at indgå i en romantisk relation indebærer, at nogen har valgt dig til. Således opstår en situation, hvor det at præstere romantisk indikerer, at man er noget værd og at man er god nok. Camilla beskriver bl.a. om dating “Jeg skal *præstere* faktisk. Jeg skal gøre mig god nok for at fortjene hans kærlighed” (Camilla, p. 17, ll. 791-793) og efterfølgende omkring en tidligere kæreste “Ja. Så der følte jeg i hvert fald, at jeg skulle præstere for at være god nok til at han måske ville være min kæreste” (Camilla, p. 21, ll. 994-996).

4.2.3. Ambivalens

Det sidste overordnede tema i den deskriptive analyse er ‘ambivalens’. Alle interviewpersonerne giver udtryk for en ambivalens i oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer. Denne ambivalens ses i forbindelse med valget af en partner. Den ses også i forbindelse med oplevelsen af modstridende krav og forventninger i

og udenfor den romantiske relation. Camilla beskriver ambivalensen ved at vælge en partner i følgende;

Da jeg så mødte min nuværende kæreste, så kunne jeg godt se, at der var rigtig mange ting, hvor han passede ind. Han *er* kærlig, han *er* omsorgsfuld og han er *enormt* tålmodig. Men han var jo ikke den der mandlige pædagog som jeg, sådan, havde gået rundt og forestillet mig, at jeg skulle have. Jeg skulle have en mand, der arbejdede med [bestemt type arbejde] ligesom mig selv og han, øhm, han var jo ikke [politisk overbevisning] og sådan, hvad fanden var det for noget? (Griner). Passer vi så egentligt sammen? (Camilla, p. 11, ll. 462-470).

Camilla beskriver senere i interviewet;

Og at, øhm, at det er et tabu egentligt at sige at; 'jeg synes at han er megasød. Jeg synes, at han er megadejlig. Men jeg ved bare ikke lige helt med den der fysiske tiltrækning'. Igen, ikke at jeg *ikke* er fysisk tiltrukket af ham, men jeg er bare ikke stormende forelsket i ham og den der frygt for; bliver jeg nogensinde forelsket i ham? Og jeg tror, at jeg jagtede lidt den der forelskelse til at starte med, sådan, hvornår kommer den så? Hvornår kommer den bare og vælter mig omkuld? (Camilla, p. 26, ll. 1208-1216).

Camilla oplever altså, at hendes krav til en romantisk partner ikke nødvendigvis blev opfyldt sådan, som hun havde forventet det. Samtidig oplever hun, at hun skal føle på en bestemt måde, når hun går ind i et parforhold. Således opstår der en oplevelse af ambivalens, hvor partneren både skal leve op til bestemte krav og hun selv skal føle på en bestemt måde - føle noget andet end hun gør. Også Beate beskriver en oplevelse af, at forventninger og idealer til parforholdet kommer med nogle bestemte forventninger til, hvordan man bør føle;

Altså, jeg tror, at vi lægger så meget vægt på 'kæreste', at folk bliver oprigtigt bange. Altså fx hvis man slår op og det der med at have korte kæresteforhold er der nogen, der er meget, meget bange for, som om at;

‘nu kaldte vi det kæreste, så nu bør jeg være mere ked af det, end hvis vi bare datede’ (Beate, p. 20f, ll. 946-952).

Beate beskriver altså en oplevelse af, at man skal præstere inden for en forholdsvis snæver forståelsesramme, hvor der er krav til, hvad man må føle og hvornår. Noget er normalt i en kontekst og anderledes i en anden. Der opstår således en ambivalens ift., at man er bevidst om, hvordan man ‘bør’ føle hvornår, og at det muligvis ikke er sådan, man føler.

Andreas, Beate (p. 33, ll. 1568-1585) og Camilla (p. 3, ll. 77-93) beskriver herudover, hvordan det at indgå i en romantisk relation i sig selv kan opleves ambivalent. De beskriver, at man giver afkald på en frihed og en autonomi ved at indgå i en romantisk relation. Andreas beskriver følgende;

Nu ved jeg ikke, hvor min kæreste får job henne i fremtiden /. Der vil jeg faktisk også sige, at der er *mit* liv meget afhængigt af, hvor hun får det arbejde henne (...) At vi skal præstere på den måde, at vi skal flytte sammen og hun skal have job og sådan nogle ting, det har indflydelse på, hvordan *mit* arbejdsliv bliver i fremtiden, kan man sige – og hvordan jeg præsterer i mit arbejdsliv (...) Jeg har allerede opbygget noget her. Øhm. Og det ville være svært for mig at give slip på noget jeg rigtig godt kan lide. Øhm. Så der er måske en ofring der, også som du siger (...) Så det ville i hvert fald skabe en eller anden... ja... dynamik, hvor jeg ikke helt ved hvad der ville ske... og hvordan man skulle tage stilling til det, har jeg faktisk svært ved at se (Andreas, p. 18f, ll. 825-874).

Andreas beskriver her, at den romantiske relation kommer til at konkurrere med karrieren. Der er en frihed og fleksibilitet, som Andreas muligvis mister i forhold til sin karriere, når han samtidig indgår i en romantisk relation. Således opstår en modsatrettethed imellem to livsarenaer, hvor valget medfører en oplevelse af ambivalens.

Hertil beskriver Camilla, hvordan forskellige samfundsmæssige forventninger i forskellige arenaer, kan forekomme modsatrettede. Dette ses fx i nedenstående citat, hvor hun svarer på, hvorvidt hendes forventninger til børn ville være anderledes, hvis ikke der var en presserende biologisk begrænsning;

Ja, det tror jeg helt bestemt at det ville. Øhm, ja. Så tror jeg måske, at jeg ville have sat nogle andre ting først. Fx så ville jeg måske gå mere op i karriere og sådan noget og så kunne man tillade sig, sådan, at fokusere lidt mere på det, inden man fik de der børn. Jeg tror, at jeg har følt mig presset af, at jeg har valgt en lang videregående uddannelse og at jeg jo egentligt også startede relativt sent. Jeg startede som 21-årig og så har jeg haft et sabbatår imellem, så det har strakt sig ind i slutningen af mine 20'ere. Øhm, så det har jo også givet mig lidt et pres, eller sådan (Camilla, p. 23, ll. 1075-1084)

Her beskriver Camilla, at hvis kvinders fertilitet ikke faldt med alderen, så ville hendes forventninger til børn og kernefamilie være anderledes. Den romantiske relations orientering mod kernefamilien ville ikke være lige så presserende. Således opstår der en ambivalens mellem, hvad Camilla frit har lyst til og hvad hun føler sig nødsaget til af biologiske årsager. Hertil nævner hun, at hun har taget en lang videregående uddannelse, og at denne medfører et tidspres, hvor den romantiske relation hurtigt skal orientere sig mod den traditionelle kernefamilie. En lang videregående uddannelse kan anskues som en måde at præstere på uddannelses- og karrieremæssigt. Citatet taler således også ind i en modsatrettethed mellem to livsarenaer; karriere og parforhold. Denne konkurrence kan give en følelse af ambivalens hos den enkelte.

Til sidst beskrives en ambivalens i forhold til den romantiske relation som koncept - nærmere ægteskabet og mangeårige parforhold som koncept. Her opstår en modsatrettethed mellem idealet om romantiske relationer, der varer ved, og en viden om, hvor udbredt skilsmisser er i dagens samfund. Beate beskriver følgende;

Fordi at man har en idé om, at når man har fulgt med i alle de her forholds-ting [realityshows], at så er det givet at de forbliver sammen, fordi der ligesom er en forventning om kærlighed, særligt hvis det er den rigtige kærlighed, varer evigt (...) Fordi jeg tror, at der er nogle mennesker som bliver *så* bange for... at anerkende at kærlighed ikke nødvendigvis er evigt. På trods af at skilsmisseraten er over 50%. (...) Det er som om, at man *skal* tro på den evige kærlighed for at kunne lade som om, at man kan være kærester, rigtigt (Beate, p. 26, ll. 1226-1245).

Beate beskriver altså, at det kan opleves som, at man 'skal' tro på den evige kærlighed, for at indgå i en romantisk relation, selvom man samtidig er bevidst om skilsmisseraten. Der opstår således en uoverensstemmelse mellem forventningen til og idealet for den romantiske relation og skilsmissestatistikkerne. Samtidig opstår der ligeledes en ambivalens ift. at opleve, at man 'burde' tro på den evige kærlighed, selvom man ikke nødvendigvis gør.

4.2.4. Opsummering

Nu har vi gennemgået de mest centrale temaer, der er forekommet gennem den deskriptive analyse af de fire kvalitative interviews. Her er tre temaer centrale; præstationer i romantiske relationer, selvforståelse samt ambivalens. Disse temaer vurderer vi som centrale for at besvare problemformuleringen; hvordan opleves præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne. Vi vil nu fortolke temaerne teoretisk med udgangspunkt i relevante perspektiver fra introduktions- og teorikapitlet.

4.3. Teoretisk analyse

Nu følger anden hoveddel af analysen, hvor vi anvender projektets fremlagte teorier i introduktionskapitlet og teorikapitlet til at forstå og fortolke den indsamlede empiri. Formålet med den teoretiske analyse er at lade teorierne hjælpe os til at forstå og fortolke oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne. Vi ønsker herigennem at besvare spørgsmålet; hvilke psykologiske dynamikker er i spil i interviewpersonernes oplevelse?

Den teoretiske del af analysen er inddelt i tre; præstationskultur, ambivalens og narrativ identitet. Denne inddeling skal forstås som lag, der bygger ovenpå hinanden og har sammenhæng til hinanden. Analysedelen omhandlende præstationskultur udgør således et grundlag, hvor ambivalens og narrativ identitet bygger ovenpå.

4.3.1. Præstationskultur

Første del af den teoretiske analyse har fokus på præstation. Her belyses, hvordan vi i et samspil mellem empiri og teori kan forstå præstationskultur i romantiske relationer. Dette projekts problemformulering lyder; hvordan opleves præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne? Heri ligger næsten implicit, at vi antager, at en præstationskultur er til stede i romantiske relationer. Dog har vi igennem projektet forsøgt at være åbne for, at interviewpersonernes oplevelse af romantiske relationer muligvis ikke er præget af præstationskultur. Derfor vil vi starte med at belyse, hvorvidt interviewpersonerne overhovedet oplever en præstationskultur i romantiske relationer.

Med afsæt i Petersen og Kroghs (2021, pp. 8 & 19f) beskrivelse af præstationskultur kan man stille spørgsmålet; kan den romantiske relation anskues som en præstationsarena? Altså et område af livet, hvor præstationslogikken har fundet vej, hvor præstation er et krav og hvor rammerne for normalitet er indsnævret? Ud fra projektets empiri og den deskriptive analyse er svaret kort; ja - den romantiske relation kan anskues som en præstationsarena. For det første svarer alle interviewpersoner 'ja', når de spørges ind til, om de oplever en sammenhæng mellem præstationskultur og romantiske relationer (Andreas, p. 17, ll. 790-800; Beate, p. 25, ll. 1177; Camilla, p. 9f, ll. 398-405; Dianna, p. 21, ll. 958-960). For det andet vil vi løbende beskrive, hvorledes interviewpersonerne synes at give udtryk for en præstationslogik. For det tredje anskuer vi det første tema i den deskriptive analyse 'præstationer i romantiske relationer' som eksempler på, hvorledes der eksisterer bestemte forventninger, krav og idealer for den romantiske relation. Disse er nogle som interviewpersonerne oplever, at man skal leve op til, og at leve op til disse bliver en måde at præstere på. Specifikke forventninger, krav og idealer bliver således en del af oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer.

4.3.1.1. Mange måder at præstere på

Ud fra Petersen og Krogh (2021, pp. 7-31) forstår vi det, at der eksisterer forventninger, krav og idealer til den romantiske relation og at man forsøger at leve op til disse, som karakteristisk for interviewpersonernes oplevelse af en

præstationskultur. Temaet 'præstationer i romantiske relationer' i den deskriptive analyse udtrykker mange forskellige krav, forventninger og idealer, som individet skal leve op til. At individet forsøger at leve op til disse og forstår sig selv i lyset af heraf, anskuer vi bl.a. som udtryk for en internalisering af en præstationslogik og derved som udtryk for en oplevet præstationskultur. Dog kan man argumentere for, at det at leve op til forventninger i sig selv ikke er udtryk for en præstationskultur. Man kan her argumentere for, at der i alle kulturer til alle tider på sin vis er forventninger, hvilke individet forsøger at leve op til. Dét, der yderligere karakteriserer præstationskultur, er ifølge Petersen og Krogh (2021, pp. 7-31), at præstationen bliver til en central værdi i sig selv. Her ses krav om præstation og konstant udvikling, idealer der bliver til forventninger, snæver normalitet og at præstation udgør nøglen til en succesfuld fremtid. Centralt for disse er, at en præstationslogik internaliseres. Interviewpersonernes oplevelse af præstationskultur er en oplevelse af, at de både ønsker, sigter efter og føler sig nødsaget til at agere i overensstemmelse med en præstationslogik i den romantiske relation. Dette uddybes i det følgende. Vi tolker, at interviewpersonerne beskriver en oplevelse, hvor disse dynamikker udspiller sig på forskellige måder indenfor den romantiske relation. Vi tolker herudfra, at den romantiske relation kan anskues som en arena, hvori der er en særlig præstationslogik. Således forstår vi den romantiske relation som en præstationsarena - et sted, hvor der i forskellige henseender er forventninger og krav om præstationer.

Anerkendelse og en følelse af værdi

I interviewene beskrives, hvorledes der er et statusmæssigt aspekt i det at indgå i en romantisk relation. Således udgør den romantiske relation en kilde til anerkendelse og en følelse af værdi. Som beskrevet af Illouz (2012, p. 112) medfører individets store valgfrihed og ansvar, at etableringen af værdi udelukkende finder sted i den romantiske relation (Illouz, 2012, p. 114). Ifølge Illouz (2012, p. 114) betyder dette, at individets værdi er noget, der performativt etableres i den romantiske relation. Den romantiske relation bliver således grundlag for individets værdi, hvilket medfører et stort præstationspres. Det er således gennem individets evne til at præstere i den romantiske relation, at dets værdi grundlægges. Status er ikke noget, der gives på forhånd, men noget som individet selv må opnå og gøre sig fortjent til gennem sin evne til at præstere i den romantiske relation (Illouz, 2012, p. 53). Som det beskrives i den deskriptive analyse, beskriver interviewpersonerne en oplevelse af, at hvis man

ikke formår at præstere i den romantiske relation, peger dette tilbage på en selv. Dette ses fx i undertemaet 'præstationen at indgå i en romantiske relation' i forbindelse med dating og at vælge den 'rigtige' romantiske partner, samt i undertemaet 'traditionelle forventninger' i forbindelse med skilsmisse. Illouz (2012, p. 19) beskriver, hvorledes valgfriheden - det at have muligheden for at vælge en romantisk partner - er en form for kompetence eller præstation. Evnen til at præstere er således central, da fejl og fiasko anskues som et resultat af egen utilstrækkelighed og fejlbarhed (Illouz, 2012, p. 3).

Illouz beskriver, hvordan drømmen om den 'evige kærlighed' i høj grad stadig eksisterer (Illouz, 2012, p. 198). I interviewene er der ligeledes beskrivelser af, at 'ægte' og 'rigtig' kærlighed varer evigt. Dette ses fx i temaet 'præstationer i romantiske relationer'. Forestillingerne om, hvordan det 'ægte' og 'rigtige' ser ud, beskrives i interviewene, herudover at hænge sammen med sociale medier såsom Instagram. Sociale medier beskrives af Illouz (2012, p. 199) som platforme for 'kulturelle fantasier' - kulturelt formede idealer for, hvordan den 'gode' romantiske relation tager sig ud. Ifølge Illouz (2012, p. 205) indvirker disse fantasier på individets forventninger og drømme. I interviewene beskrives bl.a. et ønske om at kunne leve op til de idealer, der er på de sociale medier, men også en forståelse af, at disse fremstillinger er det eneste 'rigtige' og at alt andet ikke godt nok.

Konstant udvikling

Kravet om konstant udvikling af den romantiske relation er ligeledes noget, der karakteriserer den romantiske relation som præstationarena. Petersen og Krogh (2021, pp. 7-17) beskriver kravet om konstant optimering og en 'godt er aldrig godt nok' tendens som karakteristisk for en præstationskultur. At interviewpersonerne beskriver kravet om udvikling af parforholdet som centralt for den romantiske relation, tolker vi som udtryk for en præstationslogik, hvor konstant udvikling og stræben efter noget bedre altid er nærværende. Dette er beskrevet i den deskriptive analyses undertema 'udvikling'. Kravet om konstant udvikling beskriver også Illouz. Her beskriver hun, at når vi selv er skyldige i egne romantiske fiaskoer, kræver succes ligeledes konstant selvudvikling - individet må sørge for hele tiden at udvikle sig selv (Illouz, 2012, p. 3). Denne udvikling indeholder bl.a. en justering af egne krav og forventninger til den romantiske relation (Illouz, 2012, p. 91). I interviewene

beskrives ikke alene krav til udviklingen af den romantiske relation, men ligeledes en oplevelse af, at man også selv må udvikle sig. Her beskrives bl.a., at man efter et 'fejlet' parforhold, justerer sine krav og præsterer anderledes i fremtiden (Diana, p. 23, ll. 1073-1082). Denne oplevelse kan ligeledes anskues ift. Ziehes (2008, p. 37) beskrivelse af kravet om, at man realiserer egen subjektivitet. Her kan oplevelsen af, at man må sørge for altid at udvikle sig, blive bedre og tage ved lære anskues som en særlig præstationslogik.

Snæver normalitet

De mange forskelligartede krav og forventninger som interviewpersonerne beskriver, udgør muligheder for at præstere i den romantiske relation. Disse krav og forventninger udgør tilsammen det, man kan kalde for en snæver ramme for normalitet. En oplevelse af snæver normalitet ses på tværs af temaerne i den deskriptive analyse - bl.a. i traditionelle forventninger til den romantiske relation og ved krav om, at bestemte følelser skal være til stede i den romantiske relation. En snæver normalitet er netop karakteristisk for en præstationskultur, hvor måderne for, hvordan man skal præstere, er få og ligger indenfor en snæver ramme (Petersen & Krogh, 2021, pp. 19-21).

At præstere er et krav

Centralt er, at de mange krav og forventninger til den romantiske relation kan anskues som et udtryk for en præstationslogik. Karakteristisk for de mange forventninger, krav og idealer er nemlig, at de opleves som nærværende og aktuelle for interviewpersonerne. I empirien giver interviewpersonerne ikke udtryk for en skelnen mellem idealer for den romantiske relation, og hvad de oplever som reelle og virkelige krav, som de skal leve op til i deres hverdag. Der gives ikke udtryk for en distance til idealer for den romantiske relation, men i stedet, at idealerne opleves som et pres og som noget der skal indfries konkret i eget liv. Centralt er her, at det at leve op til forventninger ikke opleves som et frit valg, men som et krav. Dette er hvad man ud fra Petersen og Krogh (2021, p. 11) kan beskrive som, at der ikke er frihed til at præstere, men krav om at præstere. Interviewpersonerne beskriver på forskellig vis, at de føler sig forpligtede til at leve op til krav. Dette ses især med henblik på traditionelle forventninger, hvor interviewpersonerne beskriver, at den romantiske relation skal leve op til bestemte forventninger på bestemte tidspunkter. Kravet om

præstation ses ligeledes den deskriptive analyses tema om ‘ambivalens’, hvor Camilla fx beskriver, at hvis hun frit kunne vælge, ville hun vente med at få børn (Camilla, p. 23, ll. 1066-1069).

4.3.1.2. Præstation som nøgle til fremtid

Petersen og Krogh (2021, p. 8) beskriver, at præstationen i en præstationskultur kan anskues som ‘nøglen’ til det gode liv. At præstere er ikke alene et udtryk for, at individets liv lykkes her og nu, men er også afgørende for individets fremtidsmuligheder ud fra logikken om, at hvis du præsterer nu, så vil dine muligheder være bedre i fremtiden. I den deskriptive analyse beskrives et fremtidselement ved den romantiske relation flere gange. Dette både i temaet ‘præstationer i romantiske relationer’ og i temaet ‘selvforståelse’.

Interviewpersonerne giver her udtryk for en logik, hvor den romantiske relation er afgørende for fremtidsmuligheder. Dette være sig i relation til valg af den ‘rigtige’ partner, forventninger om børn og familie samt forståelse af egen fremtid. Denne logik kan med afsæt i Petersen og Krogh (2021, pp. 10-13) kaldes for en præstationslogik. Man skal her vælge den ‘rigtige’ partner, så man i fremtiden kan indfri bestemte forventninger. At præstere i dag har altså betydning for dine muligheder og således, hvordan du kan præstere i fremtiden.

4.3.1.3. Opsamling

I opsamlingen af temaet ‘præstationskultur’ vurderer vi overordnet, at flere centrale elementer ved præstationskultur opleves af interviewpersonerne i romantiske relationer. Dette ses særligt ved en internalisering af en præstationslogik, hvor der ikke er frihed til at præstere, men krav om at præstere i den romantiske relation. Præstationslogikken ses yderligere ved snæver normalitet for præstation i den romantiske relation, krav om konstant udvikling af den romantiske relation, og at præstationen udgør ‘nøglen’ til den gode fremtid i den romantiske relation. Præstationen i den romantiske relation kommer her til at udgøre en kilde til anerkendelse og følelse af værdi. Dette leder videre til, at fejl og manglende evne til at præstere anskues som fejl ved individet. Fejl og manglende evne til at præstere bliver altså individualiseret. Således tolker vi, at interviewpersonerne beskriver en oplevelse af præstationskultur i romantiske relationer. Her opleves

præstationskulturen både som et ydre krav, men internaliseres og skabes ligeledes af interviewpersonerne og bliver således også til indre krav. Bestemte forventninger, krav og idealer til den romantiske relation bliver karakteristisk for oplevelsen, da de udgør måder at præstere på. De forskellige forventninger, krav og idealer er altså ikke i sig selv udtryk for en præstationskultur, men bliver centrale for oplevelsen af den. Ligesom karakterer i sig selv ikke udtrykker en præstationskultur i skoleregi, men er centrale for skoleelevers oplevelse af præstationskultur i skoleregi, da de udgør en væsentlig måde at præstere på.

4.3.2. Ambivalens

Ambivalens er gennemgående og centralt for projektets empiri på flere måder. Ambivalens udgør i sig selv et tema i den deskriptive analyse, hvor interviewpersonerne både eksplicit og mere implicit beskriver en oplevelse af ambivalens i forbindelse med præstationskultur i romantiske relationer. Samtidig kan der også tolkes at være en ambivalens til stede i den deskriptive analyses øvrige temaer. Fx i forhold til de forskellige måder af præstere på i den romantiske relation. Her kan de forskellige måder at præstere på forekomme modsatrettede - fx forventningen om konstant udvikling overfor forventningen om tryghed. Disse beskrives i den deskriptive analyse under temaet 'præstationer i romantiske relationer'. Ambivalens synes altså central for empirien på forskellige måder. Samtidig beskrives ambivalens, af Ziehe (2008, p. 33), som et grundvilkår for det moderne menneske. Vi vil nu behandle ambivalens i et møde mellem projektets empiri og teori. Vi vurderer nemlig, at ambivalens er en nøgle til at forstå de psykologiske dynamikker og ikke mindst de modsætninger, der er til stede i interviewpersonernes oplevelse af præstationskultur i romantiske relationer.

4.3.2.1. Behovet for tryghed

Med sit begreb om den kulturelle frisættelse peger Ziehe (2008, p. 31) på, at det moderne individ er kendetegnet ved sin subjektivitet. Individet har i dag hele ansvaret for at skabe sin identitet og forme sig et liv (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 31). Ifølge Ziehe betyder den kulturelle frisættelse samtidig, at der sker en udvidelse af de præstationskrav og forventninger, der er til individet, hvor individet ikke blot

har frihed til, men pligt til at realisere sig selv (Ziehe & Stubenrauch, 2008, pp. 30, 34 & 37). Netop kravet om at præstere, og ikke friheden til at præstere, er hvad Petersen og Krogh (2021, p. 11) bl.a. beskriver som karakteristisk for en præstationskultur. Dette krav er ifølge Petersen og Krogh (2021, pp. 12 & 17) med til at gøre individet til et præstationsindivid. Petersen og Krogh (2021, pp. 7-12) peger på, at individet i dag er til via præstationer - præstationer bliver afgørende for individets liv og individets selvforståelse. Dette skaber et konstant krav om at præstere og det er igennem præstationen, at man realiserer sig selv. Ziehe (2008, pp. 33 & 36) beskriver, at med den store 'frihed' følger ikke blot en udvidelse af individets muligheder, men også individets bevidsthed om sine muligheder. Det moderne individ er således altid bevidst om hvad det kan, men også hvad det ikke kan og ikke formår (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 35). Pligten til at realisere sig selv gennem sine præstationer, bliver således til en evig bevidsthed om egen utilstrækkelighed (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 36). Da man samtidig ikke har en prædefineret identitet eller fremtid at søge tilbage til, beskriver Ziehe hvorledes, den kulturelle frisættelse med sine mange præstationskrav medfører en grundlæggende mangel på struktur og sikkerhed (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 231). Også Illouz (2012, p. 122) beskriver, hvordan individets store valgfrihed og uendelige muligheder skaber en grundlæggende ontologisk usikkerhed. Denne ontologiske usikkerhed og mangel på mening medfører en længsel efter kærlighed og tryghed (Illouz, 2012, p. 123).

Som forklaret i undertemaet 'tryghed' i den deskriptive analyse, beskriver alle interviewpersonerne tryghed som centralt for den romantiske relation. Faktisk er det noget af det første, de alle nævner, når de spørges ind til, hvad en romantisk relation indebærer. Der er samtidig en oplevelse af, at denne tryghed og tosomhed er unik for den romantiske relation, hvorledes den romantiske relation anskues som en kilde til opnåelsen af denne tryghed. I en kultur, hvor der lægges vægt på præstationen opstår altså et behov for grundlæggende tryghed, som leder til en orientering mod bl.a. den romantiske relation (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 32; Illouz, 2012, p. 114). Det bliver således centralt, at der i den romantiske relation er en tryghed, da man ikke finder denne på samme måde andre steder (Illouz, 2012, p. 114).

Samtidig beskrives valget af den 'rigtige' partner samt overvejelser om, hvorvidt der findes en bedre egnet partner også i interviewene. Dette ses i den deskriptive analyse i forbindelse med dating i undertemaet 'præstationen i at indgå i en romantisk relation' samt i temaet 'ambivalens'. Selvom den romantiske relation beskrives som en kilde til tryghed og ontologisk sikkerhed, bliver denne dog alligevel, i sig selv, kilde til usikkerhed (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 8; Illouz, 2012, p. 123). Hertil beskriver Ziehe (2008, p. 78), hvordan der opstår en ambivalens mellem de affektive forventninger, der er til den romantiske relation, mens muligheden for at realisere disse forventninger bliver stadigt mindre. Med bevidstheden om, at der altid kunne være en mere 'rigtig' partner besværliggøres det at leve op til de gensidige forventninger om tryghed og nærhed. Dette med udgangspunkt i, at en tillid til begge parters loyalitet og forpligtelse overfor den romantiske relation, er grundlæggende for en oplevelse af tryghed. Man kan sige, at bevidstheden om en mulig mere 'rigtig' partner giver hengivelsen til den romantiske relation svære betingelser. Man kan nemlig aldrig helt vide sig sikker på, om der kommer noget bedre forbi, hvilket kan få en selv eller ens partner til at forlade den trygge base i den romantiske relation. Ambivalensen er således altid til stede. Individet længes efter nærheden og trygheden, men er samtidig altid bevidst om, at der kunne være noget 'bedre' derude, hvilket man i præstationskultur næsten er forpligtet til at opsøge. Med udgangspunkt i Ziehe (2008, p. 102) kan den evige orientering mod noget 'bedre' og bevidstheden om dette, således i sig selv stå i vejen for en egentlig oplevelse af tryghed. Der opstår altså en ambivalens, hvor den romantiske relation giver tryghed, men samtidig opstår en bevidsthed om, at denne altid kan tages fra dig, da noget bedre kan komme forbi.

4.3.2.2. Autonomi

I forlængelse af ovenstående beskriver Ziehe (2008, pp. 21 & 97), hvorledes der sker en forøgelse af modstridende følelser i individet, hvor individet på den ene side ønsker trygheden og nærheden, men samtidig vægter udvikling og frihed. Dette kalder Ziehe for ambivalensen mellem regression og progression (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 97). Her beskriver Ziehe (2008, p. 97) at regressionsinteressen retter sig mod en søgen efter sammensmeltning og nærhed. Progressionsinteressen retter sig omvendt mod en søgen efter udvikling, forandring og fremskrift (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 97). Her beskriver Andreas fx en oplevelse af, at det kan være

svært at navigere mellem på den ene side at prioritere sit arbejde, sin fremtid og sine karrieredrømme, og på den anden side at være i en romantisk relation, hvor der er en forventning om en fælles fremtid (Andreas, p. 18f, ll. 825-874). Andreas' dilemma beskrives nærmere i den deskriptive analyse under temaet 'ambivalens', hvor Camilla også står i et lignende dilemma. Med afsæt i Petersen og Krogh (2021, pp. 19-31) opstår der for interviewpersonerne en konkurrence mellem to præstationsarenaer, hvor det at præstere i den ene præstationsarena, kan hæmme mulighederne for at præstere i den anden arena. Der opstår således en grundlæggende ambivalens i individets søgen efter at præstere inden for begge arenaer - her må de, med udgangspunkt i Ziehe (2008, p. 101) navigerer i at ønske både progressionen men også regressionen, hvilket dog uundgåeligt medfører en ambivalens.

Denne ambivalens knytter sig i høj grad til de kulturelle omstændigheder; da individet har pligt til selvrealisering og at sikre egen en fremtid, bliver der en vægtning af progressionen - altså forventningen om livslang udvikling (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 98). Det moderne individ forstås således som et autonomt individ, hvilket dog samtidig står i skarp kontrast til behovet for tryghed og nærhed. Der opstår således en ambivalens ved, at trygheden og tosomheden kompromitterer individets oplevelse af autonomi, mens høj autonomi står i vejen for hengivelsen i den romantiske relation (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 103). Med behovet for autonomi opstår samtidig frygten for at vælge forkert, at mislykkes og at fejle (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 97). Med henblik på den romantiske relation kan du ikke alene fejle ved at vælge den 'forkerte' partner - du kan også fejle i din prioritering af præstationsarenaer. Hvornår skal karrieren prioriteres og hvornår skal parforholdet prioriteres - er det overhovedet det 'rigtige' parforhold, hvis ikke det giver dig plads til at udleve karrieredrømme samtidig med, at det giver dig tryghed, børn og familie? Disse overvejelser omkring karriere og parforhold beskrives i den deskriptive analyse i temaet 'ambivalens'. Frygten for at fejle og ikke at præstere medfører et behov for tryghed og forsikring - med interessen i regression følger dog frygten for stilstand og manglende udvikling (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 101). Derved opstår der en ambivalens i, at individet skal præstere i begge arenaer samtidig - både være selvstændigt og autonomt, men samtidig sikre sig tryghed og nærhed. Hertil beskriver Illouz (2012, p. 131f), hvorledes den romantiske relation kan anskues som en konstant forhandling, hvor både behovet for autonomi og nærhed forventes at

kunne tilfredsstilles i den romantiske relation. Der opstår således et paradoks i oplevelsen og søgen efter ægteskabet og børn med den samtidige bevidsthed om, hvorledes dette blot begrænser din egen frihed og autonomi (Illouz, 2012, p. 132).

4.3.2.3. Opsamling

Ambivalensen kan overordnet beskrives som central og karakteristisk for oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer. I en opsamling af temaet 'ambivalens' står det centralt, at den romantiske relation udgør en kilde til tryghed. Tryghed synes på flere måder at blive et omdrejningspunkt i den romantiske relation. På den ene side beskrives tryghed i interviewene som en forventning til den romantiske relation. Man kan sige, at en væsentlig opgave for den romantiske relation er, at den skal levere tryghed. Samtidig er der flere ting, der kan true denne tryghed. Dette er bl.a. kravet om konstant udvikling og bevidstheden om, at der altid kan komme en mere 'rigtig' partner forbi. Således forekommer der omkring den romantiske relation en ambivalens imellem tryghed og at parforholdet kan vurderes som 'ikke godt nok'. Derved kan den romantiske relation i sig selv udgøre en kilde til utryghed. Samtidig opstår der en ambivalens mellem parforholdet og behovet for autonomi. Her ønsker man på den ene side autonomi og frihed, mens man på den anden side ønsker tryghed og stabilitet. Samtidig konkurrerer den romantiske relation som præstationarena med et væld af andre præstationsarenaer som fx karriere. På den ene side giver parforholdet muligheder, og på den anden side vil den altid udgøre en begrænsning af frihed. Overordnet kan man argumentere for, at trygheden i den romantiske relation har en pris. En pris, hvor individets frihed begrænses, og således opstår der en ambivalens. Præstationslogikken om konstant udvikling udgør på forskellige måder en trussel for trygheden i en romantisk relation. Således synes ambivalensen næsten at være en uundgåelig del af oplevelsen af præstationskultur.

4.3.3. Narrativ identitet

Som beskrevet i den deskriptive analyse i temaet 'selvforståelse' kan præstationer i romantiske relationer anskues som influerende på interviewpersonernes selvforståelse. Petersen & Krogh (2021, pp. 11f & 17) beskriver, at præstationen i en præstationskultur bliver central for individets selvforståelse, og beskriver individet

som havende en præstationsidentitet. Samtidig beskriver Bamberg (2006, p. 166f), at identitet skabes kontinuerligt og i en social kontekst, hvor individet forstår sig selv i forhold til de kulturelle praksisser, det indgår i. I den forbindelse så vi netop i nævnte tema, at den romantiske relation opleves som afgørende for interviewpersonernes livsfortælling og ideen om, hvem man er. Med afsæt i empiri og teori kan den romantiske relation anskues som en kontekst, hvor identitet skabes via præstationer; hvor individet kontinuerligt skaber sin identitet ud fra sine præstationer. Således kan oplevelsen af individets præstation i den romantiske relation have indflydelse på individets identitetsskabende proces. Også Ziehe (2008, p. 30) beskriver en lignende tendens; identitet er ikke noget der overtages eller gives på forhånd, men noget der kontinuerligt skabes og forandres. Den narrative fortælling og navigering af identitetsspørgsmålet kan derved synes at have sit udgangspunkt i egne præstationer i den romantiske relation.

Det er beskrevet flere gange i denne analyse - både den deskriptive og teoretiske - at der opstår et tidsmæssigt aspekt omkring præstationskultur i romantiske relationer. Det tidsmæssige aspekt har også en funktion for den narrative identitet. Det tidsmæssige aspekt knytter sig her særligt til Bambergs (2011, p. 8) beskrivelse af identitetsdilemmaet vedrørende konstans versus forandring. I interviewene beskriver alle interviewpersoner overvejelser og forventninger til den romantiske relations fremtid. Den narrative fortælling om den romantiske relations fremtid og hvem parterne bliver i deres relation i deres fælles fremtid, er her en væsentlig del af interviewpersonernes identitetsfortælling. Dette knytter sig ligeledes til beskrivelserne af, at den 'gode' fremtid er betinget af den romantiske relation. Netop at fremtiden fylder så meget i empirien, bekræfter det narrative aspekt af præstationen i den romantiske relation. Her består præstationen i den romantiske relation i lige så høj grad af spørgsmålet om, hvem vi kan blive, som af hvem vi er i dag.

Også fortiden får sin plads i identitetsfortællingen. Her knytter sig særligt et udviklingsaspekt til den romantiske relation. Forventningen til udvikling er beskrevet i den deskriptive analyse i undertemaet 'udvikling'. Her beskriver interviewpersonerne bl.a., det at lære af tidligere parforhold og udvikle nye måder at indgå i romantiske relationer på. En del af identitetsfortællingen bliver i

sammenhæng hermed spørgsmålet om, hvordan man har udviklet sig, er blevet klogere og bedre til at vælge den 'rigtige' partner. Dette med henblik på, at man i fremtiden bliver bedre i stand til at vælge 'rigtigt' og indgå i en legitim romantisk relation, der lever op til fx traditionelle forventninger til den romantiske relation. Dette kan ligeledes anskues i forbindelse med Illouz (2012, p. 3) beskrivelser af, hvordan romantisk fiasko skyldes egen fejlbarlighed. Det 'dårlige' parforhold bliver derved en del af en narrativ identitetsfortælling om, at man ikke har formået at præstere eller leve op til de forventninger og krav, der er til stede. Man må derfor lære af sine fejl og udvikle sig for således at blive i stand til at præstere bedre i fremtiden. Sagt på en anden måde, er identitetsfortællingen formet af de romantiske præstationer i fortiden, men er samtidig orienteret mod de fremtidige præstationer i den romantiske relation. Den romantiske relation og interviewpersonernes præstationer i denne arena, bliver således et sted, hvor 'hvem er jeg' spørgsmålet navigeres og hvor fortid, nutid og fremtid væves sammen (Bamberg, 2011, p. 8).

Orienteringen mod den romantiske relation og dennes fremtid kan særligt hænge sammen med oplevelsen af, at det at indgå i en romantisk relation er ensbetydende med at tilhøre en bestemt eftertragtet gruppe. Denne gruppe er særligt eftertragtet, da denne netop åbner for den 'gode' fremtid med hus, ægteskab og børn. Som beskrevet i den deskriptive analyse i undertemaet 'præstationen at indgå i en romantisk relation', får den romantiske relation et særligt statusmæssigt aspekt og er en måde, hvorpå individet kan positionere sig selv. Hertil beskriver Illouz (2012, p. 114) hvorledes den romantiske relation i dag er grundlag for den menneskelige værdi og således helt grundlæggende for en oplevelse af selvtillid. Dette kan også sættes i relation til Bambergs (2011, p. 8) identitetsdilemma 'lighed versus forskellighed'. Her kan det at indgå i en romantisk relation forstås som at tilhøre en særligt favorabel gruppe. Ved at positionere sig selv ift. denne gruppe skabes således en narrativ identitetsfortælling om, hvem man er på baggrund af netop et socialt tilhørsforhold. Denne positionering bliver til en præstation, og evnen til at præstere ved fx at have en kæreste bliver til grundlæggende del af egen identitetsfortælling.

På den ene side eksisterer der en diskurs om, at man kan gøre lige, hvad man vil og har lyst til, men samtidig eksisterer der et krav om, at individet skal præstere - at præstere er i sig selv ikke valgfrit (Petersen & Krogh, 2021, p. 11). Som tidligere

nævnt navigeres og dannes den narrative identitetsfortælling med udgangspunkt i en særlig kulturel virkelighed - i en præstationskulturs tilfælde, en virkelighed, der vægter udvikling, præstation og høj agens. Også i interviewene positionerer interviewpersonerne sig med høj agens og beskriver en oplevelse af at skulle udvikle og præstere i den romantiske relation. Dette ses gennemgående i den deskriptive analyse, fx i undertemaet 'udvikling'. Ifølge Bamberg har denne måde at positionere sig selv på dog betydning for, hvorledes oplevelsen af succes og fiasko inkorporeres i identitetsfortællingen (Bamberg, 2011, p. 9). Ved at besidde høj agens og have en oplevelse af, at man selv er ansvarlig for og i kontrol vedrørende den romantiske relation medfølger, at opture og nedture i det romantiske liv, giver udslag i hvorvidt individet oplever sig selv som succes eller fiasko. Det er her individets evne til at præstere og træffe de 'rigtige' beslutninger, der afgør den romantiske relations succes og overlevelse. En del af identitetsfortællingen bliver hertil at præstere ved at vælge og prioritere. Når den udvalgte partner så alligevel ikke er den rigtige, eller når forholdet - på trods af individets forsøg på at løse konflikter - alligevel går i stykker, er fiaskoen helt og aldeles individets egen og skyldes således egen utilstrækkelighed eller manglende evne. Hvorledes individet formår at præstere i den romantiske relation får således betydning for, hvorvidt individet forstår sig selv som en succes eller fiasko.

4.3.3.1. Opsamling

Centralt for temaet 'narrativ identitet' står, at præstationer i den romantiske relation kan have indflydelse på identitetsfortællingen. Hvorledes der præsteres i den romantiske relation har således indflydelse på individets selvforståelse. Præstationer ses fx ved hvorvidt man formår at indgå i en romantisk relation, hvad man i den romantiske relation lever op til og hvorvidt den romantiske relation lykkes. Præstationslogikken ses ved, at den romantiske relation i dag i høj grad anskues som 'nøglen' til en bestemt favorabel fremtid. En fremtid, hvor man tilhører en bestemt favorabel gruppe. Værdien af den romantiske relation består i lige så høj grad af, hvem vi kan blive, som af hvem vi er. Tidligere mislykkedes parforhold anskues som dyrt købte erfaringer, der kan anvendes i en udviklingsproces, hvor senere parforhold med hjælp fra disse erfaringer kan optimeres. Interviewpersonerne positionerer sig med høj agens - de er altså selv afgørende for udfaldet af den romantiske relation og

succes i fremtiden. Dette skaber en situation, hvor mislykkede forsøg på at præstere rettes indad, og tolkes som fejl og mangler ved en selv.

4.3.4. Opsummering

I ovenstående teoretiske analyse har vi anvendt teori fra introduktionskapitlet og teorikapitlet til at forstå og fortolke den indsamlede empiri. Her ses tre temaer som relevante for besvarelsen af projektets problemformulering; hvordan opleves præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne? De tre temaer er præstationskultur, ambivalens og narrativ identitet. Overordnet karakteriserer forskellige forventninger og ambivalens oplevelsen af præstationskultur. I interviewpersonernes beskrivelser udtrykkes en internalisering af en præstationslogik, hvor krav og forventninger anskues som nødvendige at leve op til i den romantiske relation. Samtidig synes kravene og forventninger i lige så høj grad at være udtryk for indre ønsker som for ydre krav. Således må internalisering af præstationslogikken forstås som central for oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer. De internaliserede krav og forventninger fremstår samtidig som modstridende. Således bliver ambivalens en uundgåelig del af oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer. Hvorvidt man formår at leve op til forventninger og krav får betydning for selvforståelsen. Her bliver evnen til at præstere i den romantiske relation afgørende for identitetsfortællingen og hvordan interviewpersonerne forstår sig selv. Overordnet synes internaliseringen af præstationslogikken at være en central psykologisk dynamik i oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer. Heri at indre og ydre krav smelter sammen. Med præstationslogikken følger næsten uundgåeligt en oplevelse af ambivalens, hvor forskellige forventninger til den romantiske relationer står i kontrast til hinanden.

5. DISKUSSIONSKAPITEL

I følgende diskussionskapitel vil vi diskutere de mest centrale overvejelser i projektet. Dette gøres for at skabe klarhed over udfordringer og paradokser i projektet. Nærmere vil vi diskutere projektet som undersøgelse og herefter projektets emnefelt.

5.1. Diskussion af undersøgelsen

Dette projekt er et empirisk projekt. For at besvare projektets problemformulering er der udført fire semistrukturerede interviews og projektets konklusioner er således grundlagt i den empiriske undersøgelse. I det følgende diskussionsafsnit vil vi diskutere aspekter vedrørende projektets undersøgelse. Dette indeholder en diskussion af udvælgelsen af interviewpersoner, interviewene samt slutteligt en diskussion af projektets bidrag.

5.1.1. Udvalgelse af interviewpersoner

I indeværende afsnit vil vi fokusere på udvælgelsen og rekrutteringen af interviewpersoner. Med fire semistrukturerede interviews kommer den enkelte interviewpersons oplevelse til at præge projektets empiriske konklusioner forholdsvist meget. Dette må anskues i forbindelse med undersøgelsens formål. I indeværende projekt er formålet netop at belyse den enkelte interviewpersons oplevelse. Det ligger således i projektets metode og emne, at det er den enkeltes oplevelse der belyses og ligger til grund for besvarelsen af projektets problemformulering. Derfor finder vi det nødvendigt at diskutere udvælgelsen og rekrutteringen af interviewpersoner, da hver enkelt interviewperson nødvendigvis påvirker og præger projektets fund og konklusioner. Vi vil i følgende nærmere diskutere interviewpersonernes alder, uddannelse, parforholdsstatus og slutteligt måden, hvorpå de blev rekrutteret.

5.1.1.1 Alder

Som beskrevet i projektets metodekapitel rekrutterede vi interviewpersoner mellem ca. 20 og 30 år. Tre interviewpersoner er i midt 20'erne og én i slut 20'erne. Man kan argumentere for, at det havde været fordelagtigt med interviewpersoner der repræsenterer en bredere aldersgruppe, fx ved at have en interviewperson i start 20'erne. Man kan her forestille sig, at parforholdets orientering mod børn og familie havde fyldt mindre i empirien, hvis der havde været flere interviewpersoner i start 20'erne. Dog erfarede vi samtidig i interviewene, at 20'erne er en aldersgruppe, hvor der kan forekomme store variationer i livsførelse og livsstil. Dette i forhold til fx uddannelse, børn og boform. Fx havde to interviewpersoner samme alder, hvor den ene var i gang med en ungdomsuddannelse, og den anden havde færdiggjort en lang videregående uddannelse og var i job.

5.1.1.2. Uddannelse

Tre af de fire interviewpersoner har en lang videregående uddannelse eller er i slutningen af en. Der er tale om tre forskellige uddannelser. Dette betyder, at projektets empiri afspejler en bestemt gruppe af unge voksne - nemlig unge voksne, hvis gennemsnitlige uddannelsesniveau er højt. Når tre ud af fire interviewpersoner enten har eller er i gang med en lang videregående uddannelse, kan dette siges at udgøre en bias i projektet. Her særligt ift. i projektets konklusioner. Det synes nærliggende at overveje, hvorledes interviewpersonerne alle er en del af en særlig gruppe, som ofte diskuteres og sættes i forbindelse med præstationskultur. Som beskrevet i projektets introduktionskapitel knyttes præstationskultur ofte til og undersøges i skole- og uddannelsesregi (Bl.a. Krogh, 2021; Børns vilkår, 2020; Lakocevic, 2021; Lausten & Kragelund, 2018). Det kan således diskuteres, at interviewpersonerne netop udgør en bestemt gruppe, der før er sat i relation til præstationskultur. Selvom dette ikke har været intentionen med indeværende undersøgelse, kan det dog medføre, at interviewpersonerne udgør en særlig gruppe, som på sin vis kan bekræfte at der er en oplevelse af præstationskultur. Her beskriver én af interviewpersonerne fx, at vedkommende havde tænkt, at vi var interesserede i at undersøge præstationskultur i uddannelses- og arbejdsregi, og at dette var et emne som vedkommende kunne genkende fra eget studie- og arbejdsliv.

5.1.1.3 Parforholdsstatus

Alle interviewpersonerne er i faste parforhold. I rekrutteringen søgte vi også interviewpersoner, der ikke var i parforhold. Dog meldte udvalgte interviewpersoner sig først. Vi så på daværende tidspunkt ikke noget problem i, at alle interviewpersoner var i et fast parforhold. Det kunne dog have været interessant med perspektiver fra personer, der ikke på nuværende tidspunkt indgår i en romantisk relation eller som indgår i en forholdsvis ny romantisk relation. Muligvis ville andre temaer være blevet synlige eller der kunne være blevet bragt andre perspektiver på samme temaer. Gennemgående for interviewene er, at interviewpersonerne opretholder en positiv fortælling om deres nuværende parforhold. Her bliver de nuværende parforhold italesat som det 'gode' og 'rigtige' parforhold, hvor tidligere bliver italesat som mindre gode erfaringer, man kan lære af. Som interviewere har vi ingen interesse i at udfordre denne selvfortælling jf. etikafsnittet i metodekapitlet. Det kunne have været interessant med et perspektiv fra en person, der ikke indgår i en romantisk relation, da vedkommende potentielt ikke vil være 'forpligtet' til at opretholde en positiv fortælling om det nuværende 'rigtige' parforhold. Samtidig er det netop interviewpersonernes oplevelse, som vi er interesserede i. Denne oplevelse er nødvendigvis forankret i og formet af det nuværende parforhold. Som beskrevet i afsnittet 'hermeneutik' i metodekapitlet, er interviewpersonernes oplevelse af deres nuværende romantiske relation nødvendigvis en fortolkning. Samme gør sig naturligvis gældende for personer, der ikke indgår i romantiske relationer, hvor der kan være andre selvfortællinger at opretholde - fx en positiv fortælling om selvstændighed. Denne vil dog potentielt kunne bidrage med andre perspektiver, der kunne være interessante for projektets samlede konklusioner.

5.1.1.4 Rekruttering

En sidste overvejelse omkring udvælgelsen af interviewpersoner, vedrører selve rekrutteringen af interviewpersoner. Af rekrutteringsopslaget fremgår projektets emne og formål tydeligt. Som beskrevet i etikafsnittet i metodekapitlet, er en grundlæggende etisk overvejelse, hvor megen information om projektet og dets undersøgelse som deltagerne skal have. Her valgte vi at prioritere, at interviewpersoners samtykke til at deltage i interviewundersøgelsen, skete på baggrund af et oplyst grundlag, hvorledes de kunne tage stilling til, hvorvidt de

havde lyst til at deltage i interviewet eller ej. At oplyse mulige deltagere om undersøgelsens fulde omfang har dog sine konsekvenser. I dette projekt synes det fx primært at være interviewpersoner der genkender, forstår og finder projektets emne interessant, der vælger at deltage. I alle interviewene blev interviewdeltagerne spurgt ind til deres overvejelse og grundlag for at deltage i undersøgelsen. Her beskrev de alle, at de selv har oplevelser af præstationskultur og således finder emnet vigtigt og relevant. Dog kan dette betyde, at vi på sin vis ikke kan undgå at 'bekræfte' en oplevelse af præstationskultur i romantiske relationer. Hvis der således er unge voksne, der ikke oplever præstationskultur i romantiske relationer, kan man overveje hvorvidt disse ville tilmelde sig undersøgelsen.

Vi finder det dog alligevel relevant at påpege, at vi under 24 timer, efter at have delt rekrutteringsopslaget, havde modtaget et tilstrækkeligt antal henvendelser. Selvom det kan diskuteres om interviewpersonerne er repræsentative for den generelle gruppe - unge voksne - synes de mange henvendelser på kort tid at pege på relevansen af projektets emnefelt.

5.1.2. Diskussion af interviews

Præstationskultur er et fænomen, der kan betragtes som en oplevelse samtidig med, at det kan anskues som et mere kulturelt, samfundsbetinget og diskursivt fænomen. Dette ses bl.a. i relation til, at præstationskulturen både har en 'indre' og en 'ydre' dimension. Her opleves præstationskulturen som et ydre krav, men udgør samtidig en internaliseret præstationslogik. Denne dobbelthed har vi beskrevet i analysen og den vil yderligere blive diskuteret senere i diskussionskapitlet. Dog kom dette også til udtryk i interviewsituationen. Projektets problemformulering spørger ind til 'oplevelsen'. Denne havde vi fokus på i interviewsituationen ud fra et fænomenologisk og hermeneutisk videnskabsteoretisk udgangspunkt. Vi forsøgte her at rette samtalen mod subjektive oplevelser og beskrivelser af disse. Dog rettede interviewpersonerne af sig selv forholdsvist hurtigt fokus på generelle samfundsbetragtninger. Her anvendte interviewpersonerne vendinger som 'samfundet forventer' og 'kulturelle normer'. Således demonstrerede interviewpersonerne en bevidsthed og refleksion omkring samfundsmæssige og

kulturelle tendenser. Disse beskrivelser lå i grænseområdet imellem en specifik, konkret og personlig oplevelse, og mere abstrakte samfundskritiske refleksioner.

Som beskrevet i afsnittet 'udvælgelsen af interviewpersoner' beskrev alle interviewpersoner et vist kendskab til og forudgående forståelse af præstationskultur som fænomen. Når vi i interviewsituationen spørger ind til 'præstationskultur' og bruger dette ord, har interviewpersonerne allerede en forudgående viden og forståelse, som de bringer i spil under interviewet. Samtidig synes det, under interviewene, at interviewpersonerne hurtigt fangede 'præmissen' og kobledede egne oplevelser direkte på præstationskultur. Præstationskultur blev på sin vis en 'ramme' som interviewpersonerne selv forstod og fortolkede deres oplevelser i lyset af. Vi vurderer, at netop et fænomen som præstationskultur dog er svært at undersøge og belyse, uden at denne risiko er til stede. Projektets undersøgelse er forankret i en fænomenologisk metode til dataindsamling, hvor undersøgelsens formål er at producere viden om interviewpersonernes subjektive oplevelser. Dette besværliggøres dog i praksis. Netop derfor inddrager vi ligeledes hermeneutikken og dennes fokus på fortolkning. Dette på baggrund af en vurdering af, at det ikke er muligt at tilgå eller få adgang til interviewpersonernes 'rene' oplevelser, da disse altid allerede er en fortolkning. Denne fortolkning har netop sit grundlag i en bestemt kulturel og samfundsmæssig forståelsesramme. Når vi undersøger et fænomen som præstationskultur er det således ikke overraskende, at interviewpersonerne oplever det som svært at skelne mellem egne 'indre' oplevelser og 'ydre' kulturelle omstændigheder. Dette netop da oplevelsen af præstationskultur uundgåeligt indeholder ydre forventninger, krav og tendenser samt individets egen reaktion, forståelse og internalisering af disse. Dette vil diskuteres nærmere i afsnittet 'selvopfyldende profeti' senere i diskussionskapitlet.

5.1.3 Projektets bidrag

I det følgende afsnit diskuteres projektets bidrag. Diskussionen af projektets bidrag har sit udgangspunkt i en diskussion af den type af viden, som den kvalitative undersøgelse producerer, og dernæst en diskussion af generaliserbarheden af projektets fund.

5.1.3.1. Type af viden

En diskussion af, hvilken type af viden den kvalitative undersøgelse bidrager med, har sit udgangspunkt i projektets epistemologiske overvejelser. Kvale & Brinkmann (2015, p. 77) forklarer en interviewundersøgelses epistemologiske grundlag med udgangspunkt i metaforen om interviewereren som 'minearbejder' eller 'rejsende'. Disse skal forstås som idealtyper, der ikke direkte kan opnås. Med denne metafor eksemplificeres, at interviewet kan forstås som en indsamling af viden, eller som en konstruktion af viden (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 77f). I minearbejder-metaforen forstås viden som noget, der eksisterer i verden og derved kan 'graves' frem (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 77). I metaforen om interviewereren som en rejsende forstås viden i stedet som noget, der konstrueres (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 78).

I projektets metodeafsnit har vi redegjort for projektets videnskabsteoretiske ståsted. Her beskrives hvorledes undersøgelsen epistemologisk og ontologisk er inspireret af hhv. fænomenologien og hermeneutikken. For at kunne forholde os til, hvordan dette projekt bidrager med viden om oplevelsen af præstationskultur, må vi forholde os til, om vi er minearbejdere eller rejsende. Dette er afgørende for, hvordan projektets konklusioner kan og skal forstås. Samtidig har dette også betydning for, hvorledes vi forstår præstationskultur som fænomen.

I projektets metodekapitel blev det fremlagt, at dette projekt er inspireret af både fænomenologien og hermeneutikken. Groft sagt taler fænomenologien ind i Kvale og Brinkmanns (2015, p. 78) minearbejder metafor. Her forstås oplevelsen som noget, der eksisterer ude hos mennesker, og som via samtaler kan 'graves' frem. Vi forstår at hermeneutikken i højere grad lægger sig imellem Kvale og Brinkmanns metafor for minearbejderen og den rejsende. Dette da hermeneutikken har fokus på fortolkning. Her tages fortolkerens indvirkning på mening i større grad i betragtning (Langdridge, 2007, p. 4). Således kan fortolkeren anskues som mere medskabende i dannelsen af viden. Vi vurderer, at vi i dette projekt befinder os imellem Kvale og Brinkmanns (2015) to metaforiske idealer. Dette hænger sammen med præstationskultur som fænomen.

Vi vurderer, at præstationskultur som fænomen befinder sig imellem Kvale og Brinkmanns (2015) to metaforiske idealer. På den ene side ser vi i projektets empiri, at interviewpersonerne oplever præstationskultur i romantiske relationer.

Præstationskultur er altså noget, der på sin vis opleves som gældende i det levede liv. Samtidig er præstationskultur ikke noget, vi kan gå hen til og måle på og opleves også forskelligt af interviewpersonerne. Præstationskultur må forstås som noget flydende. Som noget, der kan kaste lys over og hænger sammen med andre samfundsmæssige tendenser og betingelser. Interviewpersonernes oplevelser af præstationskultur er noget der ikke udelukkende kan anskues som et resultat af samfundsmæssige diskurser eller tendenser. Ej heller kan oplevelsen isoleres fra den samfundsmæssige- og kulturelle virkelighed som interviewpersonerne indgår i.

Dette har indflydelse på den type af viden, der skabes i projektet. Viden i dette projekt udtrykker altså noget, der på sin vis er at finde i den virkelige verden, og som samtidig skabes i interviewsituationen og det efterfølgende analysearbejde. Denne forståelse af viden relaterer sig til tidligere beskrivelse af dobbelthermeneutikken (Reenie, 2012, p. 391). Denne indikerer, at man indenfor psykologien og sociologien beskæftiger sig med emner, der altid allerede er udtryk for en fortolkning.

5.3.1.2 Generaliserbarhed

I indeværende afsnit vil vi diskutere generaliserbarheden af projektets konklusioner. Dette afsnit står således i forlængelse af ovenstående diskussionsafsnit om, hvilken type af viden det kvalitative interview producerer.

Grundlæggende kan en undersøgelses generaliserbarhed beskrives som værende udtryk for, hvorvidt undersøgelsens resultater kan overføres til og siges at være gældende for andre individer, kontekster og situationer (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 332). Kvale & Brinkmann (2015, p. 332) beskriver, at et hyppigt spørgsmål i psykologien er, hvorvidt dens resultater kan generaliseres. Også Salvatore & Valsiner (2010, p. 818) beskriver, hvorledes psykologien har været fanget i dilemmaet imellem enhver oplevelses unikhed og dens generaliserbarhed. Et spørgsmål der knytter sig til kvalitativ forskning, er i den forbindelse, hvorvidt dens resultater kan siges også at gøre sig gældende universelt, når disse tager

udgangspunkt i det unikke, enkelte menneske og dennes oplevelser (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 332).

For indeværende projekts konklusioner er spørgsmålet ligeledes, hvorvidt man kan udlede noget generelt på baggrund af den enkelte, unikke oplevelse. På den ene side er formålet med indeværende undersøgelse at kaste lys over den individuelle oplevelse og erfaring af præstationskultur i den romantiske relation. På den anden side har indeværende undersøgelse dog samtidig det formål at kunne udlede relevante forståelser af præstationskultur i romantiske relationer mere generelt. Netop et begreb som 'præstationskultur' indeholder i sig selv en beskrivelse af en overordnet samfundstendens - en samfundstendens som på sin vis har den funktion - at beskrive det enkelte individs unikke livsomstændigheder. Salvatore & Valsiner (2010, p. 820) beskriver, at psykologiens udfordring med at udlede generel viden på baggrund af enkeltstående cases er et grundlæggende epistemologisk problem. Salvatore & Valsiner (2010, p. 820) beskriver, hvorledes en undersøgelses generaliserbarhed oftest forstås med udgangspunkt i den induktive generalisering, hvor generalisering sker på baggrund af akkumulationen af observationer. Denne grundantagelse om en undersøgelses generaliserbarhed står i kontrast til den ideografiske tilgang til videnskab (Salvatore & Valsiner, 2010, p. 820f).

Med udgangspunkt i Windelbands oprindelige beskrivelse af ideografisk og nomotetisk videnskab, beskriver Salvatore & Valsiner (2010, p. 819), hvorledes at begge stræber efter at producere generaliserbar viden. Her skal generaliserbarhed og ideografisk videnskab ikke forstås som kontrasterende termer. Snarere forstås det ideografiske som et basalt princip i al forskning (Salvatore & Valsiner, 2010, p. 820). Hertil beskriver Salvatore & Valsiner (2010, p. 819) at enhver oplevelse af et fænomen altid vil være enkeltstående - noget der altid opleves én gang. Al viden har således sit udgangspunkt i en unik oplevelse. Denne unikke oplevelse kan herefter skabe generel viden gennem løbende sammenligning med andre lignende, enkeltstående fænomener og gennem akkumulationen af enkeltstående fænomener over tid (Salvatore & Valsiner, 2010, p. 819). Hvorvidt projektets konklusioner kan anskues som generaliserbare kan således siges at knytte sig til tidligere studiers beskrivelse og konklusioner. I dette tilfælde synes indeværende projekts resultater og

konklusioner, at ligge i tråd med andre studiers fund. Dette taler for generaliserbarheden af undersøgelsens fund.

Der knytter sig dog endnu et aspekt til spørgsmålet om, hvorvidt indeværende undersøgelses konklusioner kan siges at være generaliserbare. Dette knytter sig til de foregående diskussionsafsnit. Det beskrives bl.a. i afsnittet 'udvælgelse af interviewpersoner', hvorledes interviewpersonerne alle er en del af en særlig gruppe. Her er tre ud af fire interviewpersoner i gang med eller har en lang videregående uddannelse. Et spørgsmål er i den forbindelse, hvem vi egentligt er i stand til at udlede og sige noget om. Denne overvejelse kan anskues i tråd med Madsens (2021, p. 90) diskussion af tidligere studier på området. Her beskriver Madsen (2021, p. 90), hvorledes de fleste informanter i disse studier er bosiddende i større byer som Oslo, Stockholm og Aalborg. I de fleste af disse studier er informanterne ligeledes studerende på højere uddannelsesinstitutioner (Madsen, 2021, p. 90). Til spørgsmålet om generaliserbarhed bliver det hertil relevant at overveje, hvorledes disse unge kan tænkes at være familiære med teorier og beskrivelser af fx individualisering og modernitetens identitetsforståelse (Madsen, 2021, p. 90f). Samtidig er det muligt, at netop denne gruppe af unge i højere grad er bevidste om og reflekterer over, hvordan dette indvirker på deres eget liv (Madsen, 2021, p. 91). Dette gør sig ligeledes gældende for dette projekt, som beskrevet i afsnittet 'diskussion af interviews'. Selvom tidligere studier finder oplevelser der minder om hinanden og som deler forskellige træk, er dette ikke ensbetydende med, at alle unge voksne har samme oplevelse, eller samme forståelse af den kulturelle virkelighed, som de er en del af (Madsen, 2021, p. 91). Unge voksne som ikke er bosiddende i en større by eller som ikke er en del af en højere uddannelsesinstitution har ikke nødvendigvis samme udfordringer (Madsen, 2021, p. 91). En mulig konklusion på baggrund af ovenstående er, at de unge voksnes oplevelser er udtryk for almene forståelser, som har sit udgangspunkt i særlige kulturelle livsomstændigheder for mange unge voksne i Skandinavien i dag (Madsen, 2021, p. 92).

Opsummerende kan det siges, at projektets formål ikke er at udlede, at alle oplever et fænomen på en bestemt måde. Vi søger heller ikke at kortlægge, hvor stor en andel af unge voksne projektets konklusioner gør sig gældende for. Snarere ønsker vi at pege på nogle psykologiske dynamikker og oplevelser som gør sig gældende for vores

interviewpersoner. Man kan sige at formålet med projektet er at pege på at fænomenet opleves. Vi er altså ikke interesserede i at udlægge betragtninger om dets udbredelse eller lovmæssighed. Med udgangspunkt i diskussionen af hhv. Salvatore & Valsiner (2010) samt Madsen (2021), er en mulig konklusion på indeværende afsnit, at vi finder en tendens som kan tænkes også at gøre sig gældende for andre unge voksne som befinder sig i lignende kulturelle og sociale omstændigheder.

5.2. Diskussion af emnefelt

I følgende diskussionsafsnit vil vi diskutere projektets emnefelt. I starten af projektet blev det beskrevet, at præstationskultur befinder sig i grænseområdet til modernitet. Vi beskrev ligeledes, at præstationskultur er et veldebatteret emne i offentligheden. Vi vil nu diskutere, hvorledes disse betragtninger kan sættes i relation til præstationskultur som fænomen og til indeværende projekt. Dette indebærer en diskussion af præstationskultur i relation til modernitet, præstationskultur som noget indre og/eller ydre, og slutteligt en diskussion af projektets emnefelt som selvopfyldende profeti.

5.2.1. Modernitet eller præstationskultur?

Går man et skridt tilbage og ser projektets empiri i et lidt bredere perspektiv, kan man spørge; er det mere end blot præstationskultur, vi ser i empirien? Er der fx elementer i empirien, der peger på mere universelle tendenser i parforholdet og mere grundlæggende aspekter ved det at være menneske? Er der elementer i empirien, der peger på grundvilkår i moderniteten - og således peger på noget mere bredt for det at være menneske i et moderne samfund end alene præstationskultur? Vi vil i det følgende behandle sådanne spørgsmål. Dette gøres gennem en diskussion af udvalgte temaer fra analysen; børn og familie, forelskelse, romantik og sex, og sidst tryghed. Vi vil fremlægge argumenter for, at disse kan være udtryk for mere end blot præstationskultur, og vi vil argumentere for, hvorfor disse dog samtidig er udtryk for en oplevelse af præstationskultur. Som beskrevet i projektets introduktionskapitel, anskuer vi ikke modernitet og præstationskultur som gensidigt ekskluderende samfundsmæssige tendenser og størrelser. Vi anskuer modernitet som en større og

bredere udvikling i vestlig kultur. Heri forstås præstationskultur som en betegnelse for en mere specifik samfundstendens, der beskriver kulturelle udviklingslinjer, hvor der er fokus på præstation, præstationspres og internalisering af præstationslogik. Vi forstår således præstationskultur som en indlejret del af moderniteten i dets brede forstand.

5.2.1.1. Børn og familie

I alle projektets interviews beskrives en oplevelse af, at der er en forventning om, at man i den romantiske relation skal stifte en familie. Det kan synes forholdsvis selvsagt, at børn og familie er noget, der skabes i og hører parforholdet til. Et spørgsmål man kan stille i forbindelse hermed er, hvorledes ønsket om at få børn og at stifte familie nødvendigvis giver udtryk for en oplevelse af præstationskultur? Der findes en række evolutionære argumenter for, hvorfor mennesker opfostrer børn i parforhold (Zeifmann & Hazan, 2016, pp. 423-426). I denne sammenhæng synes det ikke overraskende, at der i empirien bliver beskrevet forventninger til børn, kernefamilie og en fælles fremtid. Man kan her overveje, om orienteringen mod familie og fremtidsaspektet af parforholdet ligefrem kan være en universel kvalitet ved den romantiske relation. At der kommer et særligt pres på, at den romantiske relation skal orientere sig mod at skabe og opfostre børn i 20'erne, kan hertil anskues som værende et biologisk grundvilkår for mennesket. Dette med udgangspunkt i, at kvinders fertilitet topper i starten af 20'erne (Schmidt & Højgaard, 2019, p. 598f). Således kan ønsket om børn og familie også anskues som et udtryk for et biologisk menneskeligt grundvilkår. Det er således et tema, der ikke alene gør sig gældende for oplevelsen af præstationskultur.

Samtidig peger Illouz på, at man i det præmoderne samfund havde et grundlæggende incitament til at få børn - i form af et behov for hænder og arbejdskraft i husholdningen (Illouz, 2012, p. 74). Hun beskriver dog, at i det moderne samfund er børn ikke længere af samme nødvendighed. Det at få børn er i højere grad en mulighed og et ønske (Illouz, 2012, p. 74). Når særligt kvinder, i dag ønsker at få børn skal dette forstås i forlængelse af en kulturel forståelse af kvindekroppen som forankret i tid (Illouz, 2012, p. 75). I dag er der således en kulturel fortælling om, at kvindekroppen forfalder og har en grundlæggende biologisk begrænsning (Illouz,

2012, p. 75). Illouz beskriver, at denne diskurs særligt udspringer af to tendenser i moderniteten: 1) at kvinder tager længere uddannelser og derved forskyder det at få børn og 2) at skønhedsindustrien og fortællingen om det biologiske ur medvirker til kvindens bevidsthed om sin attraktivitet og alder (Illouz, 2012, p. 75). Man kan altså således argumentere for, at parforholdets orientering mod børn på den ene side er biologisk betinget, og på den anden side har rødder i bredere modernitetsdiskurser. Således kan parforholdets orientering mod børn ikke alene begribes som en måde at præstere på i en præstationskultur. Det er således ikke interviewpersonernes beskrivelser af forventningen om børn og familie, der i sig selv er interessant for en belysning af, hvordan præstationskulturen opleves. Forventningen om ægteskab, familie og børn var således også til stede før man begyndte at tale om en præstationskultur.

Hvad interviewpersonerne beskriver er dog ikke blot en samfundsmæssig forventning om børn og familie, men også en oplevelse af, at man burde, ville det - at man skal have lyst til og ønske at få børn og stifte en familie. Hvad dette taler ind i er, en oplevelse af, at man skal ville 'ville'. Det er her, at en oplevelse af præstationskultur kommer til udtryk. Som tidligere nævnt beskriver Petersen & Krogh (2021, pp. 10-13), at der i en præstationskultur er en forståelse af, at der ikke blot er en frihed til at præstere - men et krav om at præstere. Dette afføder en bestemt logik og måde at tænke på, hvor individet fanges i at skulle 'ville' noget. Individet fanges således i en logik, hvor man er nødsaget til at ville noget for at kunne præstere. At der er forventninger om børn og familie er således ikke udtryk for en oplevelse af præstationskultur i sig selv. Oplevelsen af præstationskultur udtrykkes ved, at interviewpersonerne beskriver en præstationslogik i deres måde at gå til forventningerne om fx børn og familie på. Præstationslogikken ligger i, at interviewpersoner oplever, at de skal 'ville' have børn. Dette på trods af, at to af interviewpersonerne beskriver, at de ikke har lyst til at få børn i deres nuværende situation.

5.2.1.2. Forelskelse, romantik og sex

I empirien beskrives ligeledes forventninger om forelskelse, romantik og seksuel aktivitet i den romantiske relation. At den romantiske relation skal indeholde

forelskelse, romantik og seksuel aktivitet kan i moderniteten synes at være en almen forventning. Her beskriver Giddens (1994, pp. 44-48), at ideen om romantisk kærlighed først gjorde sit indtog i slutningen af det attende århundrede. Illouz (2012, pp. 33-50) beskriver ligeledes, hvordan forventningen om forelskelse og passion er grundlæggende for at indgå i en romantisk relation i moderniteten (Illouz, 2012, pp. 33-50). I det præmoderne samfund blev ægteskabet indgået på baggrund af praktiske kriterier - bl.a. social position og økonomiske interesser. I moderniteten er årsagerne til at indgå i en romantisk relation subjektive - forelskelsen, passionen mv. (Illouz, 2012, pp. 33-50). Hertil beskriver Giddens (1994, p. 67f) dyrkelsen af seksuelle færdigheder, seksuel tilfredsstillelse og refleksion omkring dette som centralt moderne parforhold.

Når interviewpersonerne således beskriver forelskelsen, romantikken og det seksuelle som grundlæggende for den romantiske relation, er dette i sig selv ikke nødvendigvis udtryk for en oplevelse af præstationskultur. I interviewene udtrykkes dog ligeledes en oplevelse af, at man skal være forelsket på den 'rigtige' måde, at den romantiske relation skal indeholde den 'rigtige' mængde romantik, og at parforholdet skal være seksuelt tilfredsstillende på den 'rigtige' måde.

Spørgsmålet er her, hvorledes vi kan forstå de forandrede betingelser for, hvordan individet tænker, føler og handler. Interessant i denne sammenhæng er, hvordan individet sætter krav til eget følelsesliv. Dette taler ind i, at der ikke blot er forventninger til, hvad man skal præstere i den romantiske relation, men også hvordan det skal føles at præstere dette. I interviewet med Camilla beskriver hun fx, hvorledes hun nogle gange kan være usikker på sit parforhold, da hun ikke var forelsket på den 'rigtige' måde. Men hvad er den 'rigtige' forelskelse? Hvordan skal den føles? Svaret på dette kan kun Camilla selv give - men også dette er svært. Når kærligheden i dag er et valg (Illouz, 2012, pp. 18f) medfører dette, at man kan vælge forkert. Men ikke blot kan man vælge forkert - man kan også føle normativt forkert. At føle det 'rigtige' kræver en stor grad af introspektion omkring egne følelser for derved at besvare spørgsmålet; føler jeg det rigtige? Selvom kærlighed og forelskelsen på den ene side forstås som noget 'ud over' individet, er der samtidig en forståelse af, at man på sin vis kan sørge for at føle det rigtige. Du skal ikke blot gøre det 'rigtige', men også føle at det er det 'rigtige'. Således skal individet præstere at

føle det 'rigtige' og risikere at føle sig forkert, hvis individet ikke føler på en bestemt måde i en bestemt kontekst. Følelseslivet bliver således til en præstation, hvor en præstationslogik internaliseres. Her hersker en snæver normalitet for, hvad der er 'rigtig' og 'forkert' i bestemte kontekster. Således udspringer oplevelsen af præstationskultur ved, at der er en 'rigtig' måde at føle på og at denne anskues som er en reel og opnåelig mulighed. Nøglen til at opnå denne følelse er fx igennem præstationen at finde den 'rigtige' partner.

5.2.1.3. Tryghed

Som beskrevet i analysen er der i den indsamlede empiri en oplevelse af, at trygheden i den romantiske relation er helt central. Et spørgsmål er i den forbindelse, hvorvidt behovet for tryghed ikke blot er udtryk for en præstationskultur - men snarere et menneskeligt vilkår i moderniteten. Manglen på tryghed kan nemlig anskues som noget, der for så vidt ikke karakteriserer præstationsindividet alene. I stedet handler søgen efter tryghed måske om et moderne menneske, der er rodløst og i en verden med utallige muligheder aldrig lykkedes med at finde en mening (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 231). Denne mangel på mening resulterer i et forstærket behov for nærhed og tryghed (Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 32). Søgen efter tryghed kan derved siges at karakteriserer moderniteten og være et grundvilkår for mennesket i moderniteten. Her bliver den romantiske relation til et sted, hvor man kan opnå tryghed og herigennem mening. Den romantiske relations tryghedsskabende funktion kan hertil hænge sammen med, at den romantiske relation kan anskues som en tilknytningsproces. Tilknytningen i længerevarende parrelationer kan anses for at blive den primære tilknytning for voksne (Zeifman & Hazan, 2016, p. 419). At en længerevarende parrelation bliver til en primær tilknytningsrelation forklarer, hvordan den romantiske relation kan have en tryghedsskabende funktion. En tryghedsskabende funktion, der eksisterer udover en præstationskultur og er mere grundlæggende menneskelig.

I analysen beskrives at måden hvorpå individet sikrer sig tryghed, sikkerhed og meningsfuldhed, er gennem egne præstationer; ved at præstere på datingmarkedet, ved at vælge den 'rigtige' partner, og ved at udvikle parforholdet så dets videre eksistens sikres. Tryghed beskrives som en forventning til den romantiske relation og

udgør et krav til den romantiske relation. I moderniteten udgør parforholdet en kilde til ontologisk sikkerhed og mening (Illouz, 2012, p. 114 & 122; Ziehe & Stubenrauch, 2008, p. 77). Således bliver tryghed italesat som en forventning og et krav til den romantiske relation. Men når tryghed ekspresivt forventes at være til stede i den 'gode' romantiske relation, bliver det noget man kan opnå og dette gøres ved fx at sørge for at udvikle parforholdet, ved at kommunikere åbent og løse potentielle konflikter. At den romantiske relation bliver til en kilde til tryghed, kan således betragtes som mere generelt for mennesket i moderniteten. Tryghed er altså i sig selv ikke udtryk for præstationskultur. Dog bliver den karakteristisk for oplevelsen af præstationskultur, da den udgør et krav og en forventning individet skal præstere at leve op til og som den romantiske relation vurderes på baggrund af.

5.2.1.4. Det rene forhold?

Giddens er muligvis den mest dominerende teoretiker inden for feltet kærlighed og modernitet. Dog har vi ikke valgt hans teori som en af hovedteoriene i dette projekt. Dette da beskrivelser i projektets empiri ikke umiddelbart synes forenelige med grundpræmissen for det rene forhold - Giddens' mest centrale begreb i sin teori om kærlighed og modernitet. Grundpræmissen i det rene forhold er nemlig, at parterne indgår i forholdet for dets egen skyld og så længe, at forholdet er tilfredsstillende at være i (Giddens, 1994, p. 63; Giddens, 1996, pp. 110-113). Med dette forstår vi, at det rene forhold relativt let kan forlades, hvis ikke det findes tilfredsstillende. I dette projekts empiri beskrives enden på en romantiske relation dog som noget negativt. Her beskrives en frygt for skilsmisse og at enden på et parforhold opleves som skamfuldt, pinligt og som udtryk for en mangel hos individet. Man skal derfor vælge 'rigtigt' for at undgå enden på et parforhold. Hertil beskrives en status, en tryghed og en fremtid som kun den romantiske relation giver adgang til. Dette beskrives i den deskriptive analyses tema 'præstationer i romantiske relationer'. I analysen beskriver vi, at man ikke alene indgår i en romantisk relation for dens egen skyld, og man forlader den ikke så snart den findes utilstrækkelig. Dette tolker vi i relation til en oplevelse af en præstationskultur, hvori den romantiske relation er en præstation og således ikke alene er til for dens egen skyld. Hvis parforholdet ikke lykkes, så betragtes det som individets fejl og som manglende evne til at præstere.

Samtidig ses nogle af tendenserne for det rene forhold også i empirien. Dette er fx krav om konstant udvikling, krav til følelsesmæssig og seksuel intimitet, samt reflektive overvejelser omkring parforholdet. Således ses karakteristika for det rene forhold også i empirien. Overordnet synes der i empirien at blive udtrykt en ekstra dimension - nemlig at parforholdet ikke blot kan forlades eller opgives så snart at denne ikke længere er tilstrækkelig eller tilfredsstillende. Interviewpersonernes oplevelse er således ikke udelukkende forenelig med det rene forhold, men indeholder et aspekt som kan synes i højere grad relatere sig til en oplevelse af præstationskultur; at forholdets ende er udtryk for egen manglende evne til at præstere. Der er således andre og flere bevæggrunde på spil i vurderingen af, om man bliver i et parforhold. Det kan således argumenteres for, at der er en dimension der ligger ud over det rene forhold – en dimension der relaterer sig til præstationskultur.

5.2.2 Noget indre eller noget ydre?

Hvad ovenstående diskussion taler ind i er et grundlæggende spørgsmål om 'indre' versus 'ydre' forventninger og krav. Dette er et grundlæggende paradoks i dette projekt. Fx er et grundlæggende dilemma i analysen, at interviewpersonernes beskrivelser på en og samme tid peger mod en oplevelse af nogle forventninger, hvilke på sin vis befinder sig i samfundet og samtidig udspringer fra dem selv. Samme dilemma kommer til udtryk i diskussionen af projektets undersøgelse, særligt i diskussionen af, hvilken type af viden projektet producerer.

I projektets introducerende kapitel definerede vi, hvordan vi forstår begrebet præstationskultur og hvad dette begreb indebærer. Et centralt aspekt ved præstationskultur er, hvorledes det at præstere bliver en del af rammesætningen for, hvorledes individet konstruerer og forstår sig selv (Petersen & Krogh, 2021, p. 8). Når et ord som 'præstation' sættes i relation til 'kultur', kræver denne en opmærksomhed på, hvorledes præstationslogikken kontinuerligt internaliseres og reproduceres af det enkelte individ (Petersen & Krogh, 2021, p. 12f). Der er altså ikke alene tale om 'ydre' samfundsinstitutioner, der udefra pådutter individet krav og forventninger om, at man skal præstere. Der er lige så høj grad tale om krav og forventninger, hvilke individet kontinuerligt kræver af sig selv og udøver i praksis.

Således synes det umuligt, når man taler om præstationskultur at lave en egentlig skelnen mellem 'ydre' og 'indre' forventninger.

I en præstationskultur ligger implicit, at man må gøre sig bevidst om, hvad man ønsker (Petersen & Krogh, 2021, p. 11). I empirien ses, hvordan interviewpersonerne har mange konkrete krav til en romantisk partner og den romantiske relation. En præstationskultur forudsætter så at sige, at man vil *noget* og drømmer om *noget*. At præstere ved at realisere sine drømme bliver samtidig, som beskrevet i den teoretiske analyse, helt grundlæggende for at forstå sig selv som en 'succes'. Her anses præstationen i dag som nøglen til det gode liv i fremtiden. Der er således ikke blot tale om en modernitet, der medfører en udvidelse af individets muligheder og herigennem et øget præstationspres. Det at præstere kan grundlæggende koges ned til individets evne til at gøre sig bevidst om dets ønsker og drømme og evnen til at realisere disse i praksis. Der er ikke blot tale om et moderne individ med selvbestemmelse og refleksivitet, men et præstationsindivid som samtidig definerer sig selv qua egne præstationer og evne til at præstere. At præstere ved fx at vælge den 'rigtige' partner, ved at indgå i en romantisk relation, ved at stifte familie og ved aldrig at blive skilt. Disse er ikke alene 'ydre' krav, men krav som individet internaliserer og derved sætter til sig selv, som led i sin egen identitetsfortælling - en identitetsfortælling, der bygger på præstationer.

5.2.3 Selvopfyldende profeti

I dette sidste diskussionsafsnit vil vi tage udgangspunkt i Madsens (2021) beskrivelse af præstationskultur som en selvopfyldende profeti. Derved vil vi diskutere, hvordan det at italesætte og undersøge præstationskultur i sig selv er med til at skabe og vedligeholde en fortælling om præstationskultur.

Med præstationskultur som en 'selvopfyldende profeti' beskriver Madsen (2021, p. 169), hvorledes måden hvorpå vi taler om og refererer til den unikke kulturelle situation i dag, alene kan afføde og vedligeholde det selvsamme fænomen. Madsen (2021, p. 169) kritiserer, at et fænomen som præstationskultur behandles som om, at det uundgåeligt eksisterer 'derude' og derved i sig selv medvirker til at skabe og vedligeholde fænomenet. Ifølge Madsen (2021, p. 170) er det således selve

forventningerne om en specifik adfærd, der i sig selv afføder netop denne adfærd. Dette kan ligeledes anskues i forbindelse med den teoretiske analyse af narrativ identitet, hvor individets narrative selvfortælling så at sige 'indeholder' en bestemt forventning om, hvordan man bør og skal leve sit liv. Selv definerer Madsen (2021, p. 170) en selvopfyldende profeti som "a person's expectations that influence that person to change in a manner in keeping with the expectations". Madsen (2021, p. 171) beskriver yderligere, at hvis vi tager et begreb som reflektiv modernitet alvorligt, må vi også være åbne for de konsekvenser, der uundgåeligt følger af denne. Hvis et individ forstår sig selv og sin livssituation i lyset af en bestemt samtidsdiagnose (såsom præstationskultur), kan netop denne diagnose som en slags dobbeltrettet refleksivitet, blive en form for selvpålagt byrde og derved få karakter af en selvopfyldende profeti (Madsen, 2021, pp. 171-172).

Når vi således laver en undersøgelse af netop præstationskultur, og spørger interviewpersonerne om deres oplevelser af præstationskultur, kan man stille spørgsmålet; er vi med til at vedligeholde og skabe en særlig fortælling, som afføder en bestemt adfærd? Vi finder, at dette spørgsmål er nødvendigt at stille og vi kan samtidig kort svare; ja. For os synes det dog væsentligt samtidig at overveje, hvorledes det netop er nødvendigt at undersøge og italesætte præstationskultur og oplevelsen heraf. Enhver løsning på et kulturelt fænomen må starte med en bevidsthed om netop det pågældende fænomen. På den ene side udgør 'præstationskultur' et ord til at beskrive bestemte udfordringer, hvilke det virker som om, at mange unge i dag kan genkende. Muligvis skaber dette et unødvendigt stort fokus på disse udfordringer og muligvis bliver mere universelle udfordringer ved det at være ung nu tolket ind i en præstationskultur. Dog udtrykker genkendelsen og spejlingen i præstationskultur samtidig, at der eksisterer udfordringer for unge voksne - udfordringer der synes forskellige fra tidligere generationers udfordringer (Petersen & Krogh, 2021, p. 10f). Uden ordet 'præstationskultur' kan vi ikke sætte ord på disse udfordringer, og dette er nødvendigt for, at vi som samfund og som psykologer kan arbejde med og håndtere disse udfordringer.

6. KONKLUSION

Indeværende projekt beskæftiger sig med oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne. I projektets litteraturgennemgang beskrives, at præstationskultur som fænomen har fået en del opmærksomhed - både i forskellig litteratur og i den offentlige debat. Studier af præstationskultur har for nuværende primært taget udgangspunkt i præstationskultur i skole- og uddannelsesregi. Vi oplever således et behov for at undersøge præstationskultur i andre kontekster. Samtidig undrer vi os over, hvordan præstationskultur opleves og udtrykkes i en mere relationel kontekst - en kontekst som med udgangspunkt i bl.a. Illouz (2012) samt Ziehe og Stubenrauch (2008) betragtes som en kilde til tryghed. Et spørgsmål er således, hvordan præstationskultur opleves i den romantiske relation. Dermed indeværende projekts problemformulering: *Hvordan opleves præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne?*

Besvarelsen af projektets problemformulering har sit udgangspunkt i en kvalitativ undersøgelse. Her har vi udført fire semistrukturerede interviews og analyseret disse med udgangspunkt i en fortolkende fænomenologisk analyse (IPA). I analysearbejdet inddrages relevante perspektiver, herunder bl.a. Petersen og Krogh (2021), Illouz (2012), Ziehe & Stubenrauch (2008) og Bamberg (2006; 2011) til fortolkning af den indsamlede empiri.

Projektets fund kan overordnet belyses igennem den fortolkende fænomenologiske analyses tre hovedtemaer; præstationskultur i romantiske relationer, ambivalens og identitet. Disse tre temaer bygger ovenpå hinanden og udgør tilsammen besvarelsen af, hvorledes præstationskultur opleves i romantiske relationer blandt unge voksne.

Interviewpersonerne udtrykker forskellige forventninger og krav til den romantiske relation. Dette er forventninger om at indgå i en romantisk relation, om orientering mod familie og børn, om tryghed, om forelskelse og seksuel adfærd, og om udvikling. Disse forventninger og krav synes ikke alene at være udtryk for en oplevelse af ydre samfundsmæssige og kulturelle krav. Disse synes også at være udtryk for en internalisering, hvor interviewpersonerne sætter krav til sig selv og

forsøger at leve op til disse. I forventningerne og kravene udtrykkes en bestemt præstationslogik, hvor ens værdi grundlægges gennem evnen til at præstere. Således er friheden til præstation erstattet med et krav om præstation i romantiske relationer. Tilsammen udgør forventningerne til den romantiske relation en snæver normalitet, hvori der ligger krav om konstant udvikling. Samtidig anskues præstationen i den romantiske relation i dag som nøglen til den 'rigtige' fremtid. Overordnet udtrykkes altså en præstationslogik i interviewpersonernes beskrivelser af oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer. Karakteristik er her, at ydre og indre krav smelter sammen. Her er der ikke alene et krav om, at man skal præstere, men også en forventning om at man skal ville og have lyst til at præstere. Det er altså ikke krav og forventningerne i sig selv, der alene udgør oplevelsen af præstationskultur. Det er ligeledes, at interviewpersonerne samtidig oplever, at de skal, ville og ønske at leve op til disse forventninger, der karakteriserer oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer.

Karakteristisk for oplevelsen af præstationskultur er herudover, at den er ambivalent. Med afsæt i den internaliserede præstationslogik skal man have lyst til og ville præstere på forskellige måder samtidig - måder der forekommer modsatrettede. Dette kommer særligt til udtryk ved behovet for tryk med det samtidige krav om udvikling og autonomi. Yderligere er oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer karakteriseret ved, at præstationen i den romantiske relationer influerer interviewpersonernes identitetsfortælling. Her bliver det tidslige aspekt af præstationen i den romantiske relation centralt, hvor identitetsfortællingen ikke alene udgøres af, hvem parret er i dag, men også af hvem parret kan blive sammen. I dette ligger et fortsat krav om udvikling, der bliver en betingelse for at opnå den favorable fremtid. Således indebærer identitetsfortællingen også en præstationslogik, hvor det at præstere og udvikle sig, bliver afgørende for en følelse af værdi og succes.

Sammenfattende kan det konkluderes, at præstationskultur i romantiske relationer blandt unge voksne opleves gennem de krav og forventninger, som individet internaliserer og søger at leve op til. Der er altså en oplevelse af, at man skal og skal ville præstere indenfor den romantiske relation. Oplevelsen af præstationskultur i romantiske relationer er samtidig ambivalent og udtrykker modsatrettede krav og forventninger. Slutteligt er der en oplevelse af, at man må præstere i den romantiske

relation, for at opnå positiv selvfølelse og værdi. Præstationen er således grundlæggende for identitetsfortællingen.

7. REFERENCELISTE

- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment Beyond Infancy. *American Psychological Association*, 44(4), 709-716.
- Andersen, H., & Koch, L. (2015). Hermeneutik og fænomenologi. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed., pp. 205-250). Hans Reitzels Forlag.
- Bakken, A., Sletten, M. A., & Eriksen, I. M. (2018). Generasjon prestasjon? Ungdoms opplevelse av press og stress. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(2), 47-76.
- Bamberg, M. (2006). Big or small: Why do we care? *Narrative Inquiry*, 16(1), 139-147.
- Bamberg, M. (2011). Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory & Psychology*, 21(1), 3-24.
<https://doi.org/10.1177/0959354309355852>
- Brinkmann, S. (2015). Forståelse og fortolkning. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed., pp. 69-98). Hans Reitzels Forlag.
- Bühler, J. L., & Dunlop, W. L. (2019). The narrative identity approach and romantic relationships. *Social and Personality Psychology Compass*, 13(4), 1-13.
<https://doi.org/10.1111/spc3.12447>
- Børnerådet (2018). Pres på ungdomslivet. *Børneindblik*, 5(1), 1-15.
- Børns vilkår (2020). Krop, køn og digital adfærd. Tilgået d. 29.05.2022, fra <https://bornsvilkar.dk/wp-content/uploads/2020/06/Pres-og-stress-Krop-køn-og-digital-adfærd.pdf>
- Danmarks statistik (2022). Skilsmisser. Tilgået d. 03.05.2022, fra <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borgere/husstande-familier-og-boern/skilsmisser>
- Feeny, J. A. (2016). Adult romantic attachment. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment* (3. ed., pp. 435-463) The Guilford Press.
- Galletta, A. (2013). *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From*

- Research Design to Analysis and Publication*. New York University Press.
- Gammelgård, J. (2011). Love, drive and desire in the works of Freud, Lacan and Proust. *International Journal of Psychoanalysis*, 92(4), 963-983.
- Giddens, A. (1994). *Intimitetens forandring: Seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund* (E. H. Pedersen, Trans.). Hans Reitzels forlag.
- Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet: Selvet og samfundet under sen-moderniteten* (S. S. Jørgensen, Trans.). Hans Reitzels forlag.
- Hjortkjær, C. (2020). *Utilstrækkelig: hvorfor den nye moral gør de unge psykisk syge*. Klim.
- Højberg, H. (2014). Hermeneutik: Forståelse og fortolkning i samfundsvidenskaberne. In L. Fuglsang, P. B. Olsen & K. Rasborg (Eds.), *Videnskabsteori i Samfundsvidenskaberne: på tværs af fagkulturer og paradigmer* (3. ed., pp. 289-324). Samfundslitteratur.
- Illouz, E. (2012). *Why love hurts: a sociological explanation*. Polity Press.
- Jacobsen, M. H., Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2015). Introduktion til videnskabsteori. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed., pp. 13-33). Hans Reitzels Forlag.
- Jenvall, L., Eggers, C. H., Jónasdóttir, L. H., & Jeppesen, I. (2019). Fremdriftsreform, uddannelsesloft og hurtigstartsbonus! De største ændringer, når du læser videre, i de seneste 10 år. DR.DK. Tilgæet d. 11.04.2022, fra <https://www.dr.dk/nyheder/politik/fremdriftsreform-uddannelsesloft-og-hurtigstartsbonus-de-stoerste-aendringer-naar-du>
- Juul, K. G., & Østergaard, S. (2016). *Ung i en præstationskultur: jagten på kontrol, tryghed og frikvarter*. Ungdomsanalyse.nu.
- Katznelson, N., Pless, M., Görlich, A., Graversen, L., & Sørensen, N. B. (2021) Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel. *Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 2(2), 83-103.
<https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-02-01>
- Krogh, S. C. (2021). It's Just Performance all the Time: Early Adolescents' Accounts of School-Related Performance Demands and Well-Being. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 1-14.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2021.2021446>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview: Det kvalitative forskningsinterview*

- som håndværk. (3. ed.). Hans Reitzels Forlag.
- Lakocevic, A. (2021). Unge universitetsstuderende i et præstationssamfund: *Præstationskulturens påvirkning på unge universitetsstuderendes trivsel baseret på en kvalitativ undersøgelse*. [Kandidatspeciale, socialt arbejde] Aalborg Universitet. [https://projekter.aau.dk/projekter/da/studentthesis/unge-universitetsstuderende-i-et-praestationssamfund\(99286dba-b751-459f-81b7-992f06e57cc9\).html](https://projekter.aau.dk/projekter/da/studentthesis/unge-universitetsstuderende-i-et-praestationssamfund(99286dba-b751-459f-81b7-992f06e57cc9).html)
- Langdridge, D. (2007). *Phenomenological Psychology*. Pearson Education Limited.
- Lausten, M., & Kragelund, R. (2018). *Et studieliv under pres: Præstationskulturen blandt danske universitetsstuderende*. [Kandidatspeciale, psykologi] Aalborg Universitet. [https://projekter.aau.dk/projekter/da/studentthesis/et-studieliv-under-pres--praestationskulturen-blandt-danske-universitetsstuderende\(4933e186-fc46-4430-9cc1-16c2fdbca0c\).html](https://projekter.aau.dk/projekter/da/studentthesis/et-studieliv-under-pres--praestationskulturen-blandt-danske-universitetsstuderende(4933e186-fc46-4430-9cc1-16c2fdbca0c).html)
- Madsen, O. J. (2021). *Deconstructing Scandinavia's Achievement Generation: A Youth Mental Health Crisis?* Palgrave Macmillan.
- Møhl, B., & Simonsen, E. (2017). Med mennesket i centrum. In E. Simonsen & B. Møhl (Eds.), *Grundbog i psykiatri* (2. ed., pp. 29-61). Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, A. (2016). *Præstationssamfundet*. Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, A., & Krogh, S. C. (2021). *Præstationskultur*. Aarhus Universitetsforlag.
- Rennie, D. L. (2012). Qualitative Research as Methodical Hermeneutics. *American Psychological Association*, 17(3), 385-398.
- Salvatore, S., & Valsiner, J. (2010). Between the General and the Unique: Overcoming the Nomothetic versus Idiographic Opposition. *Theory & Psychology*, 20(6), 817–833. <https://doi.org/10.1177/0959354310381156>
- Schmidt, L., & Højgaard, A. (2019). Fertilitet og ufrivillig barnløshed. In C. Graugaard, A. Giraldi & B. Møhl (Eds.). *Sexologi* (pp. 595-611). Munksgaard.
- Schousboe, I. (2011). Tilknytningsteori. In B. Karpatschhof & B. Katzenelson (Eds.), *Klassisk og moderne psykologisk teori* (2. ed., pp. 541-562). Hans Reitzels Forlag.
- Sköld, A. B., & Roald, T. (2021). An Existential Structure of Love. *The Humanistic Psychologist*, 49(3), 369-380. <http://dx.doi.org/10.1037/hum0000165>
- Sundhedsstyrelsen (2022). *Danskernes sundhed: Den Nationale Sundhedsprofil*

2021. Tilgået d. 28.05.2022, fra https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2022/Sundhedsprofil/Sundhedsprofilen.ashx?sc_lang=da&hash=5C9A9A81483F6C987D5651976B72ECB2

- Sørensen, N. U., Pless, M., Katnelson, N., & Nielsen, M. L. (2017). Picture Perfect: Præstationsorienteringer blandt unge i forskellige ungdomslivskontekster. *Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 17(2), 27-48 .
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2015). Kvalitet i kvalitative studier. In S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder*. (2. ed., pp. 521-531). Hans Reitzels Forlag.
- Vallgård, K. (2021). *Skilsmisens århundrede*. Tilgået d. 03.05.2022, fra <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/skilsmisens-aarhundrede/>
- Willig, R. (2013). *Kritikkens u-vending: en diagnose af forvandlingen fra samfundskritik til selvkritik*. Hans Reitzels Forlag.
- Zeifman, D. M., & Hazan, C. (2016). Pair Bonds as Attachments. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment* (3. ed., pp. 416-434) The Guilford Press.
- Ziehe, T., & Stubenrauch, H. (2008). *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser: kulturel frisættelse og subjektivitet* (2. ed.). (H. Vangsgaard, Trans.). Politisk Revy

8. PENSUMLISTE

- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment Beyond Infancy. *American Psychological Association*, 44(4), 709-716. [8 sider]
- Andersen, H., & Koch, L. (2015). Hermeneutik og fænomenologi. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed., pp. 205-250). Hans Reitzels Forlag. [46 sider]*
- Bakken, A., Sletten, M. A., & Eriksen, I. M. (2018). Generasjon prestasjon? Ungdoms opplevelse av press og stress. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(2), 47-76. [30 sider]
- Bamberg, M. (2006). Big or small: Why do we care? *Narrative Inquiry*, 16(1), 139-147. [9 sider]
- Bamberg, M. (2011). Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory & Psychology*, 21(1), 3-24.
<https://doi.org/10.1177/0959354309355852>
[22 sider]*
- Brinkmann, S. (2015). Forståelse og fortolkning. M. H. In Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed., pp. 69-98). Hans Reitzels Forlag. [30 sider]*
- Bühler, J. L., & Dunlop, W. L. (2019). The narrative identity approach and romantic relationships. *Social and Personality Psychology Compass*, 13(4), 1-13.
<https://doi.org/10.1111/spc3.12447> [13 sider]
- Feeny, J. A. (2016). Adult romantic attachment. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment* (3. ed., pp. 435-463) The Guilford Press. [29 sider]
- Galletta, A. (2013). *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication* (pp. 75-118). New York University Press. [44 sider]
- Gammelgård, J. (2011). Love, drive and desire in the works of Freud, Lacan and Proust. *International Journal of Psychoanalysis*, 92(4), 963-983. [21 sider]
- Giddens, A. (1994). *Intimitetens forandring: Seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund* (pp. 9-198). (E. H. Pedersen, Trans.). Hans Reitzels forlag. [190 sider]

- Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet: Selvet og samfundet under sen-moderniteten* (pp. 88-130). (S. S. Jørgensen, Trans.). Hans Reitzels forlag. [43 sider]*
- Højberg, H. (2014). Hermeneutik: Forståelse og fortolkning i samfundsvidenskaberne. In L. Fuglsang, P. B. Olsen & K. Rasborg (Eds.), *Videnskabsteori i Samfundsvidenskaberne: på tværs af fagkulturer og paradigmer* (3. ed., pp. 289-324). Samfundslitteratur. [36 sider]*
- Illouz, E. (2012). *Why love hurts: a sociological explanation* (pp. 1-248). Polity Press. [248 sider]
- Jacobsen, M. H., Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2015). Introduktion til videnskabsteori. In M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (3. ed., pp. 13-33). Hans Reitzels Forlag. [21 sider]*
- Katznelson, N., Pless, M., Görlich, A., Graversen, L., & Sørensen, N. B. (2021). Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel. *Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 2(2), 83-103 [21 sider]
- Krogh, S. C. (2021). It's Just Performance all the Time: Early Adolescents' Accounts of School-Related Performance Demands and Well-being. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 1-14.
<https://doi.org/10.1080/00313831.2021.2021446> [14 sider]
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. (3. ed.) Hans Reitzels Forlag. (pp. 19-126, 151-217, 249-265 & 313-337) [217 sider]*
- Langdridge, D. (2007). *Phenomenological Psychology*. Pearson Education Limited. (pp. 1-22 & 107-128) [44 sider] (heraf er 22 sider genbrugt pensum)*
- Madsen, O. J. (2021). *Deconstructing Scandinavia's Achievement Generation: A Youth Mental Health Crisis?* Palgrave Macmillan. (pp. 1-266) [266 sider]
- Møhl, B., & Simonsen, E. (2017). Med mennesket i centrum. In E. Simonsen & B. Møhl (Eds.), *Grundbog i psykiatri* (2. ed., pp. 29-61). Hans Reitzels Forlag. [33 sider]*
- Petersen, A. (2016). *Præstationssamfundet*. Hans Reitzels Forlag. (pp. 11- 140) [130 sider]
- Petersen, A., & Krogh, S. C. (2021) *Præstationskultur*. Aarhus Universitetsforlag. (pp. 7-69) [63 sider]

- Rennie, D. L. (2012). Qualitative Research as Methodical Hermeneutics. *American Psychological Association*, 17(3), 385-398). [14 sider]
- Salvatore, S., & Valsiner, J. (2010). Between the General and the Unique: Overcoming the Nomothetic versus Idiographic Opposition. *Theory & Psychology*, 20(6), 817–833. <https://doi.org/10.1177/0959354310381156> [17 sider]*
- Schmidt, L., & Højgaard, A. (2019). Fertilitet og ufrivillig barnløshed. In C. Graugaard, A. Giraldi & B. Møhl (Eds.) *Sexologi* (pp. 595-611). Munksgaard. [17 sider]
- Schousboe, I. (2011). Tilknytningsteori. In B. Karpatschof & B. Katzenelson (Eds.), *Klassisk og moderne psykologisk teori* (2. ed., pp. 541-562). Hans Reitzels Forlag. [22 sider]
- Sköld, A. B., & Roald, T. (2021). An Existential Structure of Love. *The Humanistic Psychologist*, 49(3), 369-380 <http://dx.doi.org/10.1037/hum0000165> [12 sider]*
- Sørensen, N. U., Pless, M., Katnelson, N., & Nielsen, M. L. (2017). Picture Perfect: Præstationsorienteringer blandt unge i forskellige ungdomslivskontekster. *Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 17(2), 27-48. [22 sider]
- Tanggaard, L., & Brinkmann, S. (2015). Kvalitet i kvalitative studier. In S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder*. (2. ed., pp. 521-531). Hans Reitzels Forlag. [11 sider]
- Willig, R. (2013). *Kritikkens u-vending: en diagnose af forvandlingen fra samfundskritik til selvkritik*. Hans Reitzels Forlag. (pp. 13-54 & 137-147) [53 sider]
- Zeifman, D. M., & Hazan, C. (2016). Pair Bonds as Attachments. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment* (3. ed., 416-434) The Guilford Press. [19 sider]*
- Ziehe, T., & Stubenrauch, H. (2008). *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser: kulturel frisættelse og subjektivitet* (2. ed.). (H. Vangsgaard, Trans.). Politisk Revy. (pp. 17-112 & 225-260) [132 sider] (heraf 96 sider genbrugt pensum for Sofie)**

Pensumsider i alt: 1897 sider.

*Genbrugt pensum: 518

**Genbrugt pensum for Sofie: 614